

Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı

Gaia Rüzgar Enerji Santrali Projesi

HAZIRLANAN

ENERJİSA ÜRETİM

Enerjisa Üretim A.Ş.

TARİH

Kasım 2025

REFERANS

0733614

BELGE AYRINTILARI

BELGE BAŞLIĞI	Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı
BELGE ALT BAŞLIĞI	Gaia Rüzgar Enerji Santrali
PROJE NUMARASI	0733614
TARİH	Kasım 2025
VERSİYON	003
YAZAR	ERM Proje Ekibi
MÜŞTERİ ADI	Enerjisa Üretim A.Ş.

BELGE GEÇMİŞİ

				ERM ONAYI		
SÜRÜM	REVİZYON	YAZAR	İNCELEME	AD	TARİH	YORUM
Taslak	000	ERM Proje Ekibi			Eylül 2025	
Taslak	001	ERM Proje Ekibi			Ekim 2025	
Taslak	002	ERM Proje Ekibi			Kasım 2025	
Nihai	003	ERM Proje Ekibi			Kasım 2025	

Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı

Gaia Rüzgar Enerji Santrali Projesi

0733614

[Double click to insert signature]

Caner Şahin

Principal Technical Consultant

[Double click to insert signature]

Serkan Kirdogan

Partner in Charge

ERM GmbH, Brüsseler Str. 1-3

60327 Frankfurt am Main

T: +49 6102 206 0

© Telif Hakkı 2025 ERM International Group Limited ve/veya bağlı şirketleri ('ERM') tarafından. Tüm Hakları Saklıdır.

Bu eserin hiçbir bölümü, ERM'nin önceden yazılı izni olmadan herhangi bir biçimde veya herhangi bir yolla çoğaltılamaz veya iletilemez.

İÇİNDEKİLER

1.	GİRİŞ	1
1.1	GKGKP'NİN AMAÇLARI	1
1.2	GKGKP'NİN KAPSAMI	2
1.3	ÖNEMLİ TANIMLAR	2
1.4	TEMEL İLKELER	4
1.5	PROJE GEÇMİŞİ	5
1.6	PROJEYE GENEL BAKIŞ	5
1.6.1	PROJE KONUMU	7
1.6.2	PROJE BİLEŞENLERİ	9
1.7	PROJE ALANI ETKİ ALANI	9
2.	ARAZİ EDİNİMİ VE GEÇİM KAYNAKLARI BAĞLAMI	11
2.1	ARAZİ TÜRLERİNE VE YASAL SATIN ALMA ÇERÇEVESİNE GENEL BAKIŞ	11
2.1.1	ARAZİ KULLANIMI, MÜLKİYET VE PROJE AYAK İZİ	12
2.2	İLGİLİ TESİSLER VE ALTYAPI İÇİN ARAZİ GEREKSİNİMLERİ	15
2.2.1	ENERJİ İLETİM HATTI	16
2.3	ERİŞİM YOLLARI	18
3.	GKGKP'NİN YASAL VE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVESİ	23
3.1	ULUSAL MEVZUAT	23
3.1.1	KAMULAŞTIRMA KANUNU (2942 SAYILI KANUN)	23
3.1.2	EK UYGULANABİLİR MEVZUAT	24
3.1.3	ULUSAL YASA UYARINCA ARAZİ EDİNME SÜRECİ	25
3.1.4	PROJENİN ARAZİ EDİNME YAKLAŞIMI	28
3.2	ULUSLARARASI UYGULANABİLİR STANDARTLAR	29
	IFC Performans Standardı 5: Arazi Edinimi ve Zorunlu Yeniden Yerleşim	29
	IFC Performans Standardı 1: Çevresel ve Sosyal Risklerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi	30
	EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5: Arazi Edinimi, arazi kullanımına ilişkin kısıtlamalar ve Zorunlu Yeniden Yerleşim	30
	EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 1: Çevresel ve Sosyal Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi	31
	EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 10: Paydaş Katılımı	31
	Ekvator İlkeleri	32
3.3	BOŞLUK ANALİZİ	32
4.	BİLGİ KAYNAKLARI VE METODOLOJİ	39
4.1	SAHA ÇALIŞMASININ VERİ TOPLAMA SÜRECİ	39
	Masaüstü Çalışmaları	39
	Saha Çalışması	40

5.	ETKİLENE HANELER, ARAZİLER VE GEÇİM KAYNAKLARI: TEMEL DURUM VE ETKİ ANALİZİ	45
5.1	PROJE EA'SININ DEMOGRAFİK YAPISI	45
5.2	EKONOMİ VE İSTİHDAM	45
	Tarım ve Hayvancılık Faaliyetleri	50
	Ormancılık ve Arıcılık Faaliyetleri	53
	PEK'lerin çevredeki ormanları kullanımı	55
5.3	EKOSİSTEM HİZMETLERİ	57
	Tedarik/Arz hizmetleri ve Düzenleyici hizmetler	57
	Kültürel hizmet	60
	Destekleyici hizmetler	60
6.	GEÇİM KAYNAKLARI ETKİ DEĞERLENDİRMESİ	61
6.1	PROJE ETKİ ÖZETİ	61
	Ekonomik Yerinden Edilmenin Etkisi	66
6.2	ETKİLENE ÖZEL ARAZİLER	67
	Erişim Yolları ve İlgili Özel Arazi Etkileri	68
	Artık Arazi	72
	İletim Hattının Etkileri	72
6.3	ORMAN, HAZİNE VE KAMU ARAZİLERİNİN ETKİLENE KULLANIMI	72
	Orman Arazileri (Kavakçalı Mahallesi)	73
	Özel Arazi (Yaraş)	74
	Hazine Arazileri (Turgut ve Çakmak)	74
6.4	SAVUNMASIZLIK DEĞERLENDİRMESİ	75
7.	UYGUNLUK, HAKLAR VE TAZMİNAT	77
7.1	SON TARİH	77
7.2	UYGUNLUK	78
7.3	HAK MATRİSİ	79
8.	GEÇİCİ UYGULAMA – BUGÜNE KADAR ALINAN ÖNLEMLER	82
8.1	İKİNCİL VARLIKLARIN TAŞINMASI	82
8.2	ARAZİ PARSELLERİNİN SATIN ALINMASI	82
8.3	GAYRİ RESMİ KULLANICILAR İÇİN VARLIK TAZMİNATI	83
9.	GEÇİM KAYNAKLARINI GERİ KAZANDIRMA PROGRAMI – GELECEKTEKİ ÇALIŞMALAR	83
9.1	GKGKP BİLEŞENLERİ	83
	Nakit Tazminat Ödemeleri	85
	Yerel İstihdam Fırsatları	88
	İnşaat Sırasında Alınacak Önlemler	90
	Eğitim ve Kapasite Geliştirme	96
	Diğer Destek Önlemleri	98
9.2	GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ	104
10.	ROLLERİ VE SORUMLULUKLARI	106
10.1	ÖNEMLİ PROJE PERSONELİ	106

10.2 DİĞER PAYDAŞLAR	107
11. GKGKP PAYDAŞ KATILIMI	108
11.1 GKGKP'NİN AÇIKLANMASI	108
11.2 PAYDAŞ DANIŞMA FAALİYETLERİ	108
11.3 ŞİKAYET MEKANİZMASI	109
GKGKP Bağlamında Şikayet Mekanizmasının Temel Özellikleri	109
İlgili Makamlarla Koordinasyon	109
Sürekli Paydaş Katılımı	110
GKGKP Uygulamasında Paydaşların Katılımı	110
12. GKGKP BÜTÇESİ	114
12.1 TEMEL BÜTÇE BİLEŞENLERİ	114
12.2 BÜTÇE TAHSİSİ VE YÖNETİMİ	115
Tahmini Bütçe	115
13. İZLEME VE DEĞERLENDİRME	118
13.1 İZLEME VE DEĞERLENDİRMENİN AMAÇLARI	118
13.2 İZLEME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ	118
13.3 İZLEME BİLEŞENLERİ	118
13.4 İZLEME HANE SAYISI VE SORUMLULUKLAR	121

TABLO LİSTESİ

TABLO 1-3	HER MAHALLENİN KOORDİNATLARI VE YAKINLIĞI	10
TABLO 2-1	ARAZİ TÜRLERİ VE GEÇERLİ YASAL PROSEDÜRLERE İLİŞKİN GENEL BAKIŞ1	12
TABLO 2-3	PROJENİN ARAZİ İHTİYACI VE ARAZİ EDİNİM DURUMU	13
TABLO 2-4	TÜRBİN KONUMU VE ARAZİ MÜLKİYETİ	14
TABLO 2-6	ERİŞİM YOLU ARAZİ EDİNİMİ ÖZETİ	18
TABLO 3-1	TÜRK MEVZUATI İLE ULUSLARARASI STANDARTLAR ARASINDAKİ BOŞLUK ANALİZİ 32	
TABLO 4-1	HEDEFLenen VE GERÇEKLEŞTİRİLEN GKGKP ANKETLERİ	41
TABLO 5-1	ETKİLENE YERLEŞİM YERLERİNDEKİ NÜFUS	45
TABLO 5-2	PROJE EA'DAKİ GELİR KAYNAKLARI	47
TABLO 5-3	TARIMSAL FAALİYETLERDE BULUNANLAR	50
TABLO 5-4	PROJENİN TARIMSAL FAALİYETLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ HAKKINDA DÜŞÜNCELER	51
TABLO 5-5	PEK'İN GELİR KAYBI GÖRÜŞLERİ	51
TABLO 5-6	SAHİP OLUNAN VEYA KULLANILAN ARAZİLER ÜZERİNDEKİ ÖNCEKİ PROJE ETKİSİ 52	
TABLO 5-7	HAYVANCILIK FAALİYETLERİ	53
TABLO 5-8	ARI KOVANLARI VE ARICILIKLA UĞRAŞAN HANEHALKLARI	55

TABLO 5-9	PROJENİN ORMANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR ALGILAR	56
TABLO 5-10	PEK'LERİN İÇME SUYU VE SULAMA İÇİN SU KAYNAKLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ 59	
TABLO 6-1	BELİRLENEN GEÇİM KAYNAKLARIYLA İLGİLİ ETKİLER VE PROJE AŞAMALARI	62
TABLO 6-2	SOSYOEKONOMİK ETKİLER – ARAZİ VE GEÇİM KAYNAKLARI	67
TABLO 6-3	ERİŞİM YOLLARINA GÖRE ETKİLENEN ARAZİ PARSELLERİ	68
TABLO 6-4	ERİŞİM YOLLARININ PARSEL DÜZEYİNDE AYRINTILI ETKİSİ	70
TABLO 6-5	DEVLET ORMANLARININ KULLANIM BİLGİLERİ	74
TABLO 6-6	BEKLENEN HASAR VE ETKİ TÜRLERİ	75
TABLO 6-7	SAVUNMASIZ HANEHALKLARI	76
TABLO 7-1	PEK'LERİN UYGUN KATEGORİLERİ	78
TABLO 7-2	HAK KAZANIM MATRİSİ	79
TABLO 9-1	GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIMI PROGRAMINA GENEL BAKIŞ	83
TABLO 9-2	TAZMİNAT ÖDEMELERİ	87
TABLO 9-3	YEREL İSTİHDAM	89
TABLO 9-4	HAYVAN OTLATMA VE ARICILIK DESTEK ÖNLEMLERİ	94
TABLO 9-5	EĞİTİM VE KAPASİTE GELİŞTİRME	97
TABLO 9-6	SAVUNMASIZ GRUP GKGKP DESTEKLERİ İÇİN BAĞLANTILAR	101
TABLO 9-7	SAVUNMASIZ GRUPLAR – GKGKP KAPSAMINDA HAKLAR	102
TABLO 9-8	DİĞER DESTEK ÖNLEMLERİ	103
TABLO 9-9	GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ	105
TABLO 10-1	ROLLER VE SORUMLULUKLAR	106
TABLO 12-1	GKGKP BÜTÇE TAHMİNİ	116
TABLO 13-1	PROJE İZLEME	119
TABLO 13-2	HANELERİN SAYISI VE SORUMLULUKLARININ İZLENMESİ	121

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1-2	EN YAKIN YERLEŞİM YERLERİ HARİTASI	8
ŞEKİL 2-1	ERİŞİM YOLLARI	20
ŞEKİL 2-2	ERİŞİM YOLU DÜZENİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER	22

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
Ç&S	Çevresel ve Sosyal
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇSED	Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi
ÇSYS	Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi
EA	Etki Alanı
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EİH	Enerji İletim Hattı
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ESR	Çevresel ve Sosyal Gereklilik
GIIP	Uluslararası Endüstri İyi Uygulamaları
GIS	Coğrafi Bilgi Sistemi
GKGKP	Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı
ha	Hektar
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İK	İnsan Kaynakları
KPI	Temel Performans Göstergeleri
Müşteri	Enerjisa Üretim A.Ş. (Enerjisa Üretim)
PEK	Projeden Etkilenen Kişi
PKP	Paydaş Katılım Planı
PS	Performans Standardı
RES	Rüzgar Enerji Santrali
ŞM	Şikayet Mekanizması
TİG	Topluluk İrtibat Görevlisi
TYP	Trafik Yönetim Planı
YYEP	Yeniden Yerleşim Eylem Planı

1. GİRİŞ

Environmental Resources Management GmbH (ERM), Enerjisa Enerji Üretim A.Ş. ("Enerjisa Üretim" veya "Müşteri") tarafından Gaia Rüzgar Enerji Santrali Projesi ("Proje" veya "Gaia RES") için bu Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı'nı ("GKGKP" veya "Plan") geliştirmek üzere sözleşme imzalamıştır.

GKGKP, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) Çevre ve Sosyal Politikası (2024) ve özellikle Arazi edinimi, arazi kısıtlamaları ve zorunlu yeniden yerleşim ile ilgili Çevresel ve Sosyal Gerekliklik 5 (ESR5) uyarınca geliştirilmiştir. Proje, hane halklarının fiziksel olarak yerinden edilmesini veya yeniden yerleşimini içermediğinden, tam bir Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) gerekli değildir. Bunun yerine, araziye dayalı geçim kaynaklarının potansiyel kayıpları, erişim kısıtlamaları ve ilgili kırılganlıklar dahil olmak üzere ekonomik yerinden edilme etkilerini özel olarak ele almak üzere bir GKGKP hazırlanmıştır.

Bu GKGKP'nin amacı, özellikle geçim ve gelir getirici faaliyetlerin büyük ölçüde tarım arazileri, meralar ve orman kaynaklarına dayandığı kırsal alanlarda, arazi edinimi ve arazi kullanım kısıtlamalarının insanların geçim kaynakları üzerindeki olumsuz etkilerini belirlemek, değerlendirmek ve azaltmaktır. Plan, arazi kaybı veya kaynaklara erişim kaybının uygun hafifletme önlemleri ve geçim desteği ile ele alınmasını sağlamak için temel çalışmalar, paydaş katılımı ve sahaya özgü değerlendirmelere dayalı olarak hazırlanmıştır.

GKGKP, EBRD'nin gereklilikleri ve iyi uluslararası uygulamalarla uyumlu olarak, etkilenen kişiler için ilkeleri, hafifletme stratejilerini, kurumsal sorumlulukları, uygunluk kriterlerini ve hakları özetlemektedir. Ayrıca, önerilen önlemlerin etkinliğinin zaman içinde izlenmesini ve gerektiğinde ayarlanmasını sağlamak için bir izleme çerçevesi de sunmaktadır.

Proje, Türkiye'nin Muğla ilinde yer almaktadır ve öncelikle Kavakçalı, Turgut, Çakmak ve Yaraş (Enerji İletim Hattından etkilenen) mahallelerini etkilemektedir. Bu yerleşim yerleri, Projenin Etki Alanı (EA) içinde yer almaktadır ve küçük ölçekli tarım, hayvancılık, arıcılık ve orman arazilerinin mevsimsel kullanımı ile karakterize edilmektedir. Kullanılacak arazinin çoğu kamuya ait orman arazisi olmakla birlikte, bazı özel mülkiyetli veya gayri resmi olarak kullanılan araziler de geçici veya kalıcı arazi edinimi veya inşaat sırasında erişim kısıtlamalarından etkilenebilir.

Bu giriş bölümünde, Projenin arka planı, konumu ve bu GKGKP'nin amacı ve kapsamı hakkında daha fazla bilgi verilmektedir.

1.1 GKGKP'NİN AMAÇLARI

Bu GKGKP'nin ana hedefleri şunlardır:

- Projenin arazi edinimi, irtifak hakları veya arazi ve doğal kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları olumsuz etkilenebilecek hane halklarını ve bireyleri belirlemek.
- Tarımsal araziler, otlak alanları, orman kullanımı ve gayri resmi araziye dayalı faaliyetler dahil olmak üzere geçim kaynaklarıyla ilgili etkilerin niteliğini ve kapsamını değerlendirmek.

- Uluslararası standartlara (IFC Performans Standardı 5 ve EBRD ESR5 dahil) ve ulusal yasal gerekliliklere uygun olarak uygun geçim kaynaklarının geri kazanılmasına yönelik önlemler önermek.
- Etkilenen kişilerin adil bir şekilde tazmin edilmesini ve en azından proje öncesi geçim düzeylerine geri dönmelerini sağlamak, bu sırada özellikle savunmasız gruplara özel dikkat göstermek.

1.2 GKGKP'NİN KAPSAMI

Bu GKGKP'nin kapsamı şunları içerir:

- Türbin konumları, erişim yolları, inşaat kampları ve ilgili tesisler (enerji iletim hattı) gibi arazi edinimi veya erişimi gerektiren tüm proje bileşenleri
- Yasal arazi tapusu olmayan ancak ekonomik yerinden edilme riskiyle karşı karşıya olanlar da dahil olmak üzere, hem resmi hem de gayri resmi arazi kullanıcıları
- Arazi kullanımındaki değişiklikler, kaynakların kullanılabilirliği veya erişim kısıtlamalarından kaynaklananlar dahil olmak üzere doğrudan ve dolaylı geçim kaynakları üzerindeki etkiler;
- Projenin Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) belgesinde açıklanan, devam eden çevresel ve sosyal etki azaltma çabalarıyla koordinasyon.

1.3 ÖNEMLİ TANIMLAR

Bu bölüm, bu GKGKP'de kullanılan temel terimlerin tanımlarını içerir. Terimler, EBRD tarafından kullanılan terminolojiyle tutarlıdır ve özellikle EBRD ESR5'te özetlendiği şekilde, iyi uluslararası yeniden yerleştirme uygulamalarını yansıtır. **Error! Reference source not found.**'de sunulan aşağıdaki temel tanımlar bu GKGKP için geçerlidir.

TABLO 1-1 TEMEL TANIMLAR

Terim	Tanım
Etki Alanı (EA)	Projenin doğrudan ve dolaylı sosyal, çevresel ve ekonomik etkileri dahil olmak üzere, projenin etkilediği coğrafi alan.
Etkilenen Kişi / Hane / Topluluk	Proje faaliyetleri nedeniyle arazi, mülk veya kaynakları kısmen veya tamamen, geçici veya kalıcı olarak sahip olma, kullanma veya başka şekilde yararlanma hakkını kaybeden herhangi bir kişi, hane halkı veya topluluk.
Tazminat	Proje sonucunda kaybedilen varlıkları veya kaynakları tam yenileme maliyetine göre nakit veya aynı olarak geri kazandırmak için yapılan ödeme.
Son Tarih	Arazi veya varlıklarda (yapılar veya mahsuller gibi) yapılan iyileştirmelerin tazminat için uygun olmadığı tarih. Fırsatçı talepleri önlemek için kullanılır.
Ekonomik Yerinden Edilme	Fiziksel yer değiştirme olmaksızın, Projeyle ilgili arazi edinimi veya erişim kısıtlamaları nedeniyle gelir veya geçim kaynağı kaybı.
Hak Kazanma	Son tarih itibarıyla arazi mülkiyeti veya varlık sahipliği gibi tanımlanmış kriterlere dayalı olarak tazminat veya geçim kaynağı yardımı alma hakkı.

Terim	Tanım
Hak Çerçevesi / Matrisi	Etkilenen tüm kişilerin kategorilerini ve bunlara karşılık gelen tazminat ve yardım haklarını belirleyen yapılandırılmış bir liste.
Zorunlu Tahliyeler	Yasal güvenceler, danışma, tazminat veya hukuk yollarına erişim olmaksızın bireylerin veya grupların arazi veya konutlarından zorla çıkarılması. EBRD ve IFC standartları kapsamında yasaklanmıştır.
Tam Yenileme Maliyeti	Kayıp varlıkların piyasa değeri artı işlem maliyetleri (ör. ücretler, vergiler, taşıma maliyetleri), etkilenen kişinin finansal bir kayıp yaşamamasını sağlar.
Şikayet Mekanizması	Etkilenen paydaşların endişelerini veya şikayetlerini zamanında ve şeffaf bir şekilde almak, değerlendirmek ve çözmek için resmi bir süreç.
Hane Reisi	Hane halkının refahından sorumlu, hane halkının birimindeki birincil karar verici veya gelir sağlayıcı.
Aynı Tazminat / Yenileme	Kayıp varlıkların benzer mal veya hizmetlerle ikamesi (örneğin, nakit yerine yeni bir ev).
Zorunlu Yeniden Yerleşim	Etkilenen kişilerin bilgilendirilmiş onayı olmadan gerçekleşen yerinden edilme; hem fiziksel hem de ekonomik yerinden edilmeyi içerir.
Arazi Edinimi	Satın alma, kamulaştırma, kiralama veya diğer yollarla Proje için arazi edinme süreci.
Arazi Kamulaştırma	Kamu yararı veya kalkınma amaçları için, genellikle tazminat karşılığında, kamu otoriteleri tarafından arazi veya hakların zorunlu olarak edinilmesi.
Geçim	Bireyler, aileler veya topluluklar tarafından kullanılan gelir getirici faaliyetlerin ve geçim kaynaklarının tamamı.
Geçim Kaynaklarının İyileştirilmesi ve Geri Kazanılması	Ekonomik olarak yerinden edilmiş kişilerin gelirlerini, üretim düzeylerini ve yaşam standartlarını iyileştirmeye veya geri kazanmaya yönelik önlemler.
Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (GKGKP)	Etkilenen kişilerin geçim kaynaklarını ve haklarını şeffaf ve adil bir şekilde geri kazanmaya yönelik önlemleri özetleyen resmi belge.
Müzakere Edilen Anlaşma	Proje ile arazi kullanıcıları veya sahipleri arasında, kamulaştırmaya başvurmadan arazi veya hakları elde etmek için yapılan gönüllü anlaşma.
Fiziksel Yerinden Edilme / Yeniden Yerleşim	Etkilenen kişilerin yeni bir fiziksel konuma taşınmasını gerektiren konut kaybı.
Özel Mülk Sahipleri	Arazi, yapı veya diğer varlıklar üzerinde yasal mülkiyet hakkına sahip olan ve yürürlükteki yasalar uyarınca tazminat alma hakkına sahip olan kişi veya kuruluşlar.
Projeden Etkilenen Hanehalkı (PEH)	Proje faaliyetleri nedeniyle arazi, yapı, kaynaklara erişim veya gelir kaynaklarını kalıcı veya geçici olarak kaybeden hane halkı.
Projeden Etkilenen Kişi (PEK)	Arazi, yapı, mahsul, gelir veya erişim kaybı nedeniyle Proje'den kısmen veya tamamen, kalıcı veya geçici olarak etkilenen kişi.
Yenileme Maliyeti	Kayıp varlıkları, işlem maliyetleri ve proje öncesi duruma geri döndürme maliyetleri dahil olmak üzere, eşit kalite ve fayda sağlayan varlıklarla ikame etmek için gereken tutar.

Terim	Tanım
Yeniden Yerleşim	Fiziksel ve ekonomik yerinden edilme, tazminat, geçim desteği ve yeniden yerleştirme yardımı içeren genel süreç.
Paydaşlar	Proje ve sonuçlarından etkilenen veya bunlarla ilgilenen bireyler, gruplar veya kurumlar.
İşlem Maliyetleri	Yenileme amaçlı arazi veya varlıkların edinilmesiyle ilgili maliyetler (örneğin, vergiler, kayıt, izinler, yasal ücretler).
Geçiş Dönemi Ödeneği/Yardımları	Ekonomik toparlanma veya yeniden yapılanma döneminde etkilenen kişilere sağlanan geçici mali veya maddi destek.
Savunmasız Gruplar	Cinsiyet, yaş, yoksulluk, engellilik, etnik köken veya diğer marjinal durumları nedeniyle Proje'nin etkilerinden olumsuz olarak daha fazla etkilenme olasılığı yüksek olan kişiler.

1.4 TEMEL İLKELER

Proje GKGKP, geçerli standartlarda (bkz. Bölüm 3) belirtilen ilkelerle uyumlu olarak geliştirilmiştir ve aşağıdaki temel ilkeleri yansıtmaktadır:

- **Yerinden Edilmenin Önlenmesi ve En Aza İndirilmesi:** Proje tasarımı, mümkün olduğunda fiziksel ve ekonomik yerinden edilmenin önlenmesine öncelik vermektedir. Yerinden edilmenin kaçınılmaz olduğu durumlarda, dikkatli planlama ve paydaşların katılımı yoluyla bunun ölçeğini ve olumsuz etkilerini en aza indirmek için önlemler alınır.
- **Zorla Tahliye Olmaması:** Hiçbir birey veya topluluk zorla tahliye veya yerinden edilmeye maruz kalmayacaktır. Tüm arazi edinimi ve ilgili faaliyetler yasalara uygun, şeffaf ve etkilenen kişilerin bilgilendirilmiş onayı ile gerçekleştirilir.
- **Tam Yenileme Maliyetinde Tazminat:** Etkilenen kişiler, kaybedilen varlıkların tam yenileme maliyetinde tazmin edilir ve böylece proje öncesi koşullara kıyasla yaşam standartlarının geri kazanılması veya iyileştirilmesi sağlanır.
- **Geçim Kaynaklarının Geri Kazanılması ve İyileştirilmesi:** Proje, özel olarak tasarlanmış geçim kaynaklarını geri kazanma önlemleri yoluyla, ekonomik olarak yerinden edilmiş tüm kişilerin geçim kaynaklarını ve yaşam standartlarını geri kazanmayı ve mümkünse iyileştirmeyi taahhüt eder.
- **Anlamlı Danışma ve Katılım:** Etkilenen kişiler, süreç boyunca anlamlı, kapsayıcı ve kültürel açıdan uygun bir şekilde sürece dahil edilir. Görüşleri ve geri bildirimleri, GKGKP faaliyetlerinin planlanması, uygulanması ve izlenmesinde dikkate alınır.
- **Savunmasız Gruplara Özel Dikkat:** Savunmasız bireyleri veya haneleri belirlemek ve onlara yardım etmek için özel önlemler alınır, böylece bu kişilerin orantısız bir şekilde etkilenmemesi ve proje faydalarından eşit şekilde yararlanması sağlanır.
- **Şeffaflık ve Şikayetlerin Giderilmesi:** Haklar, prosedürler ve zaman çizelgeleri hakkında net bilgiler tüm paydaşlara açıklanır. Şikayetlerin hızlı, adil ve misilleme olmaksızın ele alınması için bir şikayet mekanizması mevcuttur.
- **İzleme ve Uyarlanabilir Yönetim:** GKGKP'nin uygulanması, taahhütlerin yerine getirildiğinden emin olmak için düzenli olarak izlenir ve değerlendirilir. Ortaya çıkan

sorunları ele almak ve etkinliği artırmak için uyarlanabilir yönetim yaklaşımları uygulanır.

1.5 PROJE GEÇMİŞİ

Planlanan Proje kapsamında, Muğla İli, Köyceğiz ve Ula İlçeleri, Turgut, Çakmak ve Kavakçalı Mahalleleri'nde toplam 20 adet, her biri 4,2 MWm/4,2 MWe gücünde türbin kurulması planlanmaktadır. Projenin yıllık elektrik üretim miktarı 257.720.400 kWh/yıl olarak öngörülmektedir.

Türkiye'deki yasal gereklilikler uyarınca, proje için Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) yapılması gerekmektedir. Yerel ÇED Raporu yerel bir danışmanlık şirketi tarafından hazırlanmış ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) tarafından 6 Haziran 2024 tarihinde ÇED Olumlu Kararı verilmiştir.

ÇED Çalışma Alanına en yakın koruma alanı, 5,3 km kuzeybatıda bulunan "Kartal Gölü Tabiat Parkı"dır. Ayrıca 7,5 km kuzeybatıda Yılanlı Çakmak Yaban Hayatı Geliştirme Alanı, 15,5 km güneybatıda Köyceğiz Yaban Hayatı Geliştirme Alanı ve 17,5 km güneybatıda Marmaris Milli Parkı bulunmaktadır.

Proje alanı incelendiğinde, en yakın yapı, T4 numaralı türbin alanının 1585 metre kuzeydoğusunda bulunan Turgut Mahallesi'ne ait evdir.

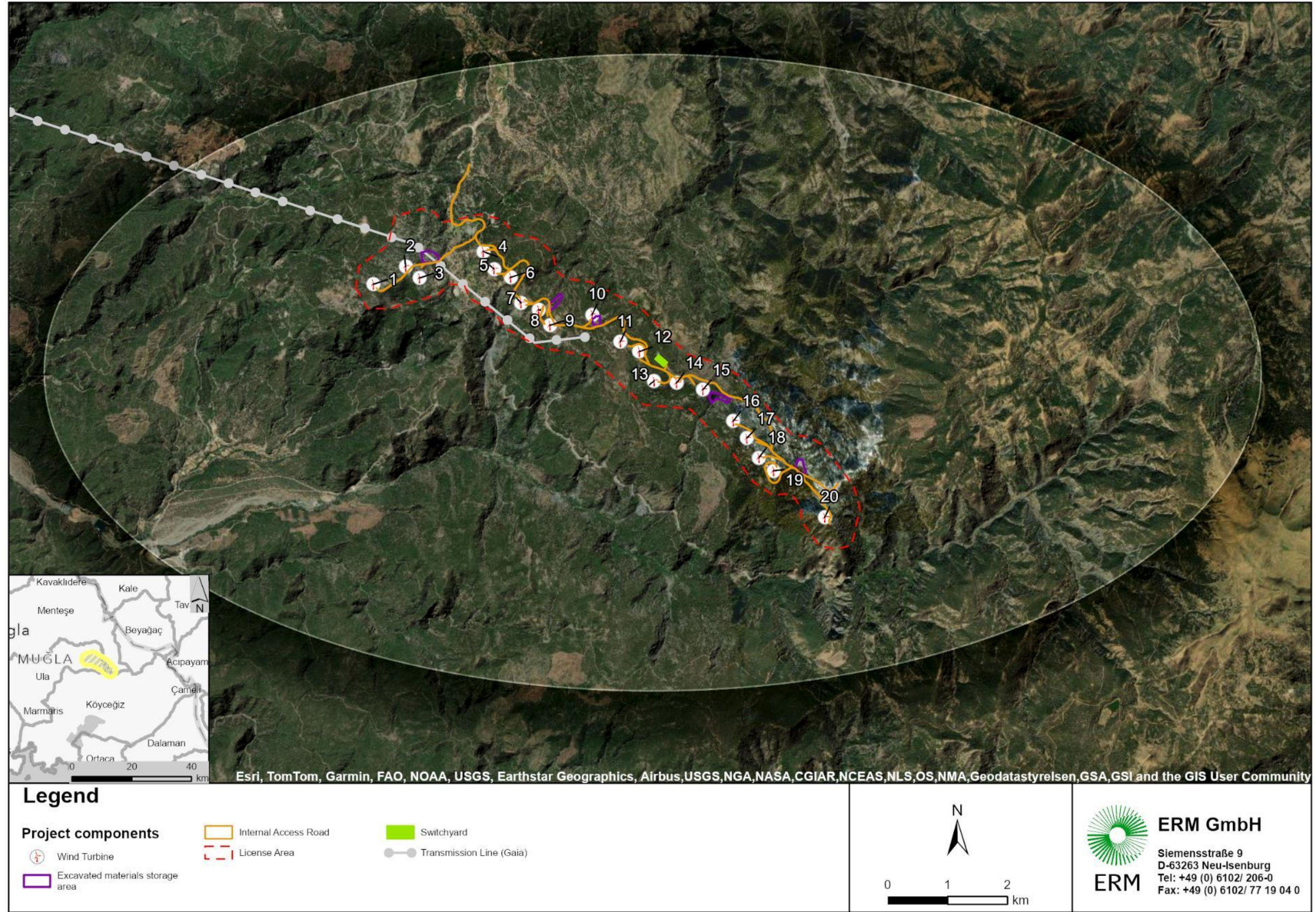
1.6 PROJEYE GENEL BAKIŞ

Tesisin toplam kurulu gücü 84 MWm/84 MWe olacaktır. Proje kapsamında Enercon E-138 EP3 E2 / IEC S Sınıfı model türbin kullanılacaktır. Proje kapsamında kullanılan rüzgar türbininin kule yüksekliği 111 metre, rotor kanadı çapı 138 metredir.

Projenin inşaat aşamasının 17 ay sürmesi bekleniyor ve inşaat sırasında en fazla 225 personel, işletme aşamasında ise 10 personel istihdam edilmesi öngörülmektedir. Ekim 2025 itibarıyla, Proje için toplam 210 personel istihdam edilmektedir. Projeye ilişkin iş ilanları LinkedIn, Kariyer.net, HR-Web, Enerjisa'nın resmi platformları ve Proje web sitesi üzerinden yayınlanacaktır. Adaylar, ilk eleme, mülakatlar ve gerekli değerlendirmeleri içeren şeffaf ve kapsayıcı bir işe alım süreciyle değerlendirilecektir. Yerel başvuru sahipleri, ilgilenen kişilerin Topluluk İrtibat Görevlisi (TİG) tarafından yönetilen başvuru listelerine kaydolabilecekleri topluluk toplantıları aracılığıyla da bilgilendirilecektir. TİG, tüm başvuru sahiplerine eşit erişim imkanı sağlamak için sadece kolaylaştırıcı olarak hareket edecek, nihai işe alım kararları ise yüklenici şirketler tarafından verilecektir.

Projenin ekonomik ömrü 49 yıl olarak öngörülmektedir. Bu sürenin sonunda, mevcut mevzuat ve teknolojik gelişmeler dikkate alınarak gerekli modernizasyonun gerçekleştirilmesi ile proje ömrü uzatılabilir.

İnşaat aşamasında konaklama, Turgut mahallesinde kurulan seferberlik alanında sağlanacaktır. Sahadan gelen son bilgilere göre, seferberlik faaliyetleri Mart 2025'te başlamıştır. Projenin Haziran 2026'ya kadar tam olarak faaliyete geçmesi planlanmaktadır. Projenin yerleşim planı aşağıda verilmiştir.

ŞEKİL 1-1 PROJE YERLEŞİM PLANI

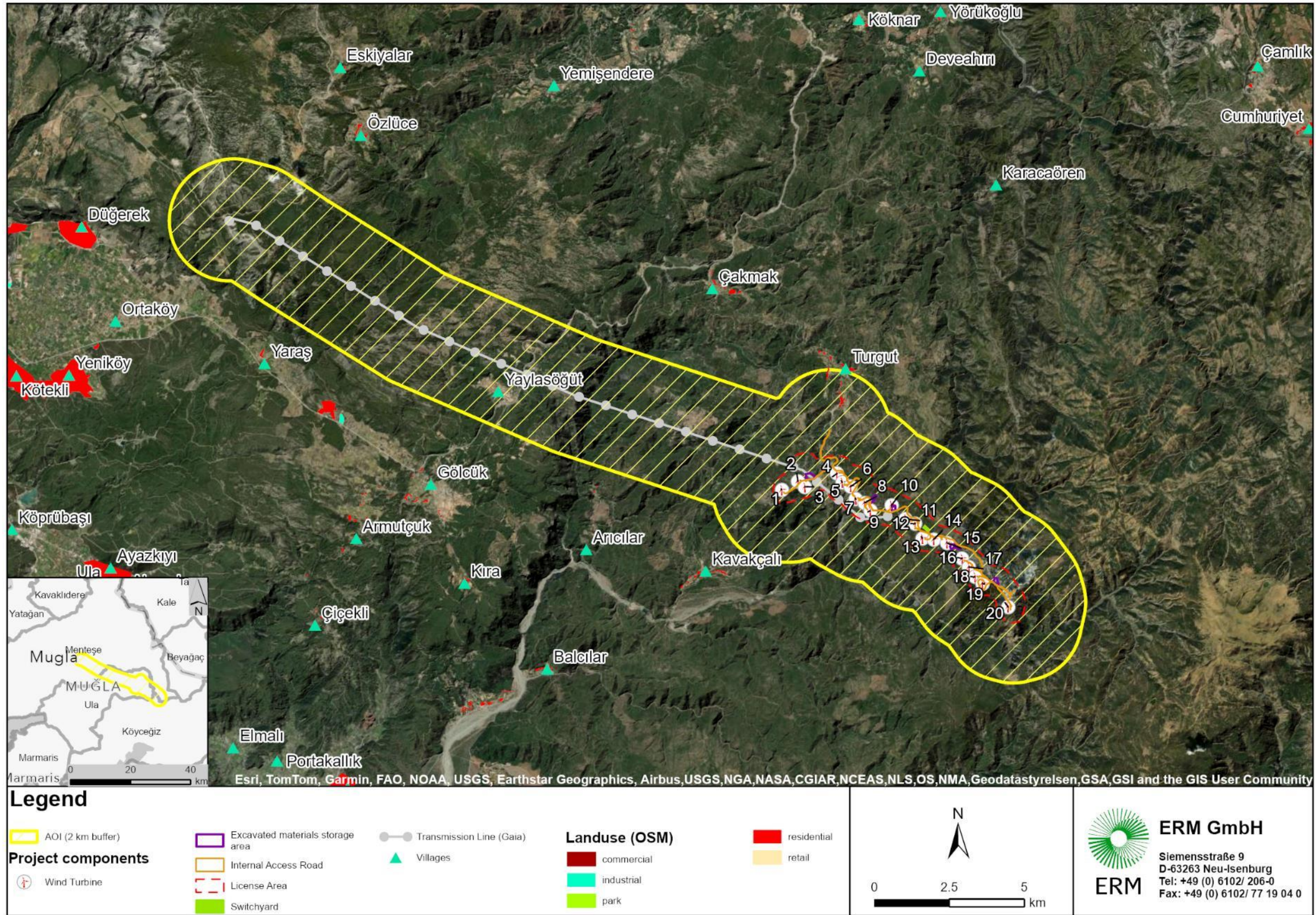
1.6.1 PROJE KONUMU

Proje, Muğla ilinin Köyceğiz ve Ula ilçelerine bağlı Turgut, Çakmak ve Kavakçalı mahallelerinin sınırları içinde geliştirilecektir. Proje alanı, Aydın-Muğla-Denizli Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Planına göre tamamen Orman Alanı içinde yer almaktadır.

Proje sınırının 2 km'lik tampon bölgesi içindeki en yakın yerleşim yerleri şunlardır:

- Turgut Mahallesi – Projenin 1 km kuzeyinde;
- Kavakçalı Mahallesi – Proje sınırının 2 km güneybatısında.
- Çakmak Mahallesi – Proje sınırının 3 km kuzeybatısında

En yakın yerleşim yerleri aşağıdakiŞekil 1-1’de sunulmuştur.

ŞEKİL 1-1 EN YAKIN YERLEŞİM YERLERİ HARİTASI

Planlanan rüzgar türbinlerinin koordinatları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO 1-2 PLANLANAN RÜZGAR TÜRBİNLERİNİN KONUMLARI

Rüzgar Türbini No	Koordinat (UTM - 6 derece ED50)	
	En	En
T1	648379	4110537
T2	648919	4110835
T3	649150	4110641
T4	650214	4111084
T5	650395	4110791
T6	650673	4110652
T7	650846	4110228
T8	651138	4110110
T9	651329	4109851
T10	652034	4110028
T11	652506	4109574
T12	652823	4109412
T13	653069	4108923
T14	653445	4108888
T15	653885	4108774
T16	654393	4108251
T17	654619	4107966
T18	654821	4107639
T19	655067	4107419
T20	655921	4106640

1.6.2 PROJE BİLEŞENLERİ

GAIA RES Projesi, 20 adet rüzgar türbini (her biri 4,2 MWm/4,2 MWe kapasiteli), 1 adet şalt sahası, 5 adet kazı fazlası depolama alanı, seferberlik alanları, erişim yolları ve 26 km uzunluğunda 1 adet EİH (154 kV) içermektedir. Bu aşamada, Proje kapsamında bu birimler dışında başka hiçbir faaliyet gerçekleştirilmeyecektir.

1.7 PROJE ALANI ETKİ ALANI

GAIA RES Projesinin GKGKP'sinin Etki Alanı (EA), sosyal bir bakış açısıyla, arazi edinimi, erişim kısıtlamaları ve geçim kaynaklarıyla ilgili diğer Proje kaynaklı etkilerden doğrudan

veya dolaylı olarak etkilenebilecek yerleşim yerleri ve arazi kullanıcılarına odaklanılarak özel olarak tanımlanmıştır.

ÇSED'de tanımlanan genel Proje EA, biyofiziksel alıcıları kapsayan daha geniş bir kapsamı dikkate alırken, GKGKP EA, araziye dayalı geçim kaynaklarının etkilenebileceği ve restorasyon veya tazminat önlemlerinin gerekli olabileceği belirli coğrafyaları ele almak üzere iyileştirilmiştir.

GKGKP EA şunları içerir:

- Türbinlerin, erişim yollarının ve inşaat kamplarının inşası ve işletilmesi için arazinin kalıcı veya geçici olarak edinildiği alanlar.
- Proje sahasına ve ilgili altyapıya yakın yerleşim yerleri, bu yerleşim yerleri orman arazilerine, mera alanlarına erişim kaybı veya yerel hareketlilik ve ekonomik faaliyetlerde aksaklık yaşayabilir.
- Yerel istihdam, proje personeli ile etkileşim ve yerel pazar dinamiklerindeki değişikliklerin geçim kaynakları üzerinde dolaylı etkileri olabilecek köyler.

Aşağıdaki mahalleler, Mart 2025'te yapılan saha araştırmaları ve paydaş görüşmelerine dayalı olarak GKGKP EA'ya dahil edilmiştir:

- Kavakçalı: Türbin sahası tamamen bu mahalledeki devlet orman arazisi içinde yer almaktadır. Yerleşim yeri türbin sahasından 3,3 km uzaklıkta olsa da, orman temelli geçim kaynakları üzerindeki potansiyel etkiler muhtar ve sakinlerle yapılan görüşmeler yoluyla değerlendirilmiştir.
- Çakmak ve Turgut: Bu mahalleler hem elektrik iletim hattından hem de Proje erişim yollarından etkilenmektedir. Ayrıca, Turgut içinde kiralanan arazide iki inşaat kampı kurulmuş olup, inşaat faaliyetleri devam etmektedir. Bu alanların yakınındaki haneler erişim kesintileri, artan araç trafiği ve arazi kullanımında değişiklikler yaşayabilir.
- Yaraş: Enerji İletim hattı (EİH) tarafından bu mahalleden geçmektedir ve bu durum özellikle tarım arazileri veya otlak alanlarında arazi kullanımında geçici veya kalıcı kısıtlamalara yol açabilir.

GKGKP'nin sosyal EA'sı, arazi edinimi, erişim kısıtlaması veya geçim kaynaklarının azalması nedeniyle ekonomik olarak yerinden edilmiş tüm kişiler veya arazi kullanıcılarının tazminat ve restorasyon önlemlerinin tasarımında dikkate alınmasını sağlamak için belirlenmiştir.

Her mahallenin koordinatları ve proje sınırına olan yakınlığı aşağıda özetlenmiştir:

TABLO 1-1 HER MAHALLENİN KOORDİNATLARI VE YAKINLIĞI

Mahalle	Bölge	Proje Sınırına Uzaklık	Enlem	En
Çakmak	Menteşe	7,30 km	37°11'26.05"	28°38'34.79"E
Kavakçalı	Ula	3,30 km	37°6'16.19"K	28°38'21.55"E
Yaraş (EİH)	Menteşe	5,00 km	37°10'8.4"K	28°28'37.2"E
Turgut	Ula	3,10 km	37°9'45.71"	28°41'39.02"E

Kaynak: Yerel ÇED Raporu ve Mart 2025 Saha Çalışması

2. ARAZİ EDİNİMİ VE GEÇİM KAYNAKLARI BAĞLAMI

Bu bölümde, Proje için gerçekleştirilen arazi ediniminin yasal çerçevesi, niteliği ve ölçeği özetlenmekte ve bunun yerel geçim kaynakları üzerindeki etkileri incelenmektedir. Ayrıca, arazi kullanım modelleri, etkilenen varlık türleri ve Projeden Etkilenen Kişilerin (PEK) sosyo-ekonomik özellikleri de açıklanmaktadır. Arazi edinimi ve geçim kaynakları dinamikleri arasındaki kesişim noktasını anlamak, fiziksel veya ekonomik olsun, yerinden edilme sorunlarının EBRD Çevresel ve Sosyal Gerekliklik 5 (ESR5) ile uyumlu olarak, zamanında tazminat ve hedefli geçim kaynakları geri kazanım desteği yoluyla ele alınmasını sağlamak için çok önemlidir.

2.1 ARAZİ TÜRLERİNE VE YASAL SATIN ALMA ÇERÇEVESİNE GENEL BAKIŞ

Proje alanı üç ana arazi mülkiyeti türünü içermektedir: devlet orman arazileri, hazine arazileri ve özel mülkiyet arazileri. Her tür, arazi edinimi, kamulaştırma ve kullanım hakları konusunda farklı yasal prosedürlere tabidir.

- **Devlet Orman Arazisi:** Tüm rüzgar türbini sahaları (20 türbin) ve şalt sahası, resmi olarak devlet orman arazisi olarak kayıtlı parseller üzerinde, Kavakçalı mahallesinde (Ula İlçesi) bulunmaktadır. Bu araziler 6831 sayılı Orman Kanunu'na tabidir. Bu arazilerin enerji üretimi amacıyla kullanılması, araziye özgü başvuru ve onay sürecinin ardından Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından verilen uzun vadeli (49 yıllık) intifa hakkı izni gerektirir.
- **Hazine Arazileri:** Hazine arazisi olarak belirlenen alanlar genellikle erişim yolları ve iletim hattı güzergâhının bir kısmı için kullanılmaktadır. Bu araziler resmi olarak devlete aittir, ancak ormancılık veya diğer özel kamu işlevleri için ayrılmamıştır. Bu araziler, Genel Müdürlük tarafından verilen irtifak hakkı ile proje sahibiye devredilmektedir. Hazine arazileri için herhangi bir tazminat ödenmemektedir; süreç idari yazışmalar yoluyla yürütülmektedir.
- **Özel Araziler:** Bu araziler, öncelikle erişim yolları bağlamında etkilenmektedir. Turgut köyünde bulunan toplam yedi adet özel mülkiyetli parsel kısmi kamulaştırmaya tabi tutulacaktır. Ayrıca, Çakmak köyünde bulunan bir parsel, Proje Şirketi tarafından doğrudan satın alınmıştır. Kamulaştırma süreci, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'na uygun olarak yürütülmektedir. IFC Performans Standardı 5 (PS5) uyarınca, tazminat sadece ulusal tazminat değeri değil, tam yenileme maliyeti üzerinden ödenecektir. Etkilenen özel parsellerin, ayakta duran mahsuller ve ağaçlar da dahil olmak üzere tam bir sayımı ve varlık envanteri çıkarılmasına başlanmıştır.

Tüm arazi türlerinde, PEK'ler şunları içermektedir:

- Yasal arazi sahipleri (tapu senedi olanlar);
- Mevsimlik hayvancılık yapanlar, yakacak odun toplayanlar, arıcılar gibi hazine ve orman arazilerinin gayri resmi kullanıcıları;
- Arazi tarımsal üretim için kullanılan özel arazilerin kiracıları veya kiralayanları.

PEK'ler devlet veya hazine arazilerini gayri resmi olarak kullandıkları durumlarda, erişim veya verimlilik kaybı, Bölüm 6'da açıklanan hedefli geçim kaynaklarının geri kazanımı önlemleri ile ele alınacaktır.

Aşağıdaki tablo, arazi türleri ve geçerli yasal prosedürlere genel bir bakış sunmaktadır:

TABLO 2-1 ARAZİ TÜRLERİ VE GEÇERLİ YASAL PROSEDÜRLERE İLİŞKİN GENEL BAKIŞ1

Arazi Türü	Proje Kullanımı / Etkilenen Bileşenler	Yasal Sahibi	Uygulanabilir Yasa / Yönetmelik	Satın Alma Prosedürü	PEK'ler
Devlet Orman Arazisi	Rüzgar türbini sahaları ve şalt sahası, Kavakçalı mahallesinde (Ula İlçesi) resmi olarak devlet orman arazisi olarak kayıtlı parsellerde bulunmaktadır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	6831 Sayılı Orman Kanunu	Uzun vadeli kira izni (49 yıl)	Evet – gayri resmi kullanıcılar
Hazine Arazisi	Erişim yolları ve iletim hattı güzergâhının bir kısmı için kullanılır	Hazine (Maliye Bakanlığı)	Ulusal Gayrimenkul Kanunu	İrtifak hakkı (tazminat ödenmez)	Evet – gayri resmi kullanıcılar
Özel Arazi	Proje erişim yolları için özel arazilerin kamulaştırılması	Bireyler / tüzel kişiler	Kamulaştırma Kanunu No. 2942	Kalıcı edinim (tam tazminat)	Evet – yasal sahipler, kiracılar

Bu GKGKP, kapsamlı bir sosyo-ekonomik etki değerlendirmesi ve tazminat stratejisi sağlarken yasal uyumluluğu da garanti eder. Her bir parselin ve mülkiyet durumunun ayrıntılı dökümü Tablo 2-3'de verilmiştir.

2.1.1 ARAZİ KULLANIMI, MÜLKİYET VE PROJE AYAK İZİ

Proje esas olarak kamu arazileri üzerinde yer almaktadır; tüm rüzgar türbinleri ve şalt sahası, Ula İlçesi Kavakçalı mahallesi içinde kayıtlı devlet orman arazisi üzerinde bulunmaktadır. Bu parseller, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü tarafından resmi olarak orman mülkiyeti altında sınıflandırılmıştır. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) aşamasında, Türbin T15 için herhangi bir parsel kaydı mevcut değildi. Enerjisa Üretim tarafından sağlanan en son kadastro bilgilerine göre, T15'in bir kısmı 112 blok 1 parseli olarak kayıtlı devlet ormanı içinde yer alırken, geri kalan kısmı da orman arazisi içinde yer almakta ancak henüz bir parsel numarası atanmamıştır.

Türbinlerin konumlarının ötesinde, erişim yolları, iletim hatları (EİH) ve mobilizasyon sahaları gibi geçici kullanım alanları dahil olmak üzere ilgili altyapıyı barındırmak için ek arazi edinimi gerekmektedir. Bu bileşenler çeşitli arazi kategorilerini (orman, hazine ve özel mülkiyet arazileri) kapsamaktadır ve yürürlükteki mevzuata uygun olarak uzun vadeli kira izinleri, irtifak hakları ve kalıcı edinimlerin bir kombinasyonunu gerektirmektedir.

Tablo 2-2, proje tarafından etkilenen dört mahallede araziyle ilgili etkilerin türlerini özetlemektedir ve Tablo 2-3, projenin arazi ihtiyacını ve arazi edinim durumunu göstermektedir.

Bu verilere dayanarak, arazi edinimi nedeniyle Projenin etkileri Bölüm 6'da ele alınmaktadır.

TABLO 2-2 ARAZİ EDİNİMİ NEDENİYLE PROJENİN ETKİLERİ

Projeden Etkilenen Yerleşim Yerleri	Etki Türü
Yaraş	İletim hattı
Çakmak	Erişim yolu – İletim hattı
Turgut	Erişim yolu – İletim hattı – Mobilizasyon alanı
Kavakçalı	Türbin Alanı – Şalt Sahası

Kaynak: Yerel ÇED (Mayıs 2024)

TABLO 2-2 PROJENİN ARAZİ İHTİYACI VE ARAZİ EDİNİM DURUMU

Proje Bileşeni	Etkilenen toplam parsel sayısı	Toplam etkilenen alan (ha)	Özel parsel sayısı	Kamuya ait (orman/mülkiyet)	Etki türü	Arazi edinimi durumu
Toplam türbin platformu	2	35,9	-	2 (Orman)	Kalıcı Arazi edinimi	Enerji üretimi amaçlı kullanım hakları, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca uzun vadeli (49 yıllık) izinle verilmektedir.
Erişim Yolu için Toplam Alan	16	41,74	8	8 (7 Hazine, 1 Orman)	Özel parseller için kalıcı arazi edinimi	
Şalt sahası alanı	1		-	1 (Orman)	Kalıcı	Enerji üretimi amaçlı kullanım hakları, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca uzun vadeli (49 yıllık) bir orman kullanım izni ile verilmektedir. Orman Kanunu'nun

Proje Bileşeni	Etkilenen toplam parsel sayısı	Toplam etkilenen alan (ha)	Özel parsel sayısı	Kamuya ait (orman/mülkiyet)	Etki türü	Arazi edinimi durumu
						17. maddesi uyarınca gerekli olan nihai orman izni alınmıştır.
Mobilizasyon Alanı	3	Mevcut değil	3	-	Geçici	Yükleniciler tarafından 1 yıllık kira sözleşmeleri imzalanmıştır.
Kazı Fazlası Depolama Alanı (gerekirse)	-	-	-	-	Geçici	Kazı ve dolgu dengelidir.
Proje için ara toplam	20	77,64	11	9	-	-
EİH (Direk)	3	-	1	2	Direkler için kalıcı	TEİAŞ'ın yetki alanı dahilindedir.
EİH (Kablo)		0,37**			İrtifak hakları (arazi kullanım kısıtlamaları ile)	

**Bazı türbinler, yollar ve şalt sahası aynı parsel üzerinde yer aldığından, yani birbirleriyle çakıştığından, rakamlar doğrudan toplanmamıştır.

**Alan, özel parsel için verilmiştir.

Türbinlere özgü arazi durumu aşağıda sunulmuştur. Tüm türbinler devlet orman arazisi üzerinde bulunmaktadır. Türbinlerin yerleştirilmesi için özel mülkiyetli arazi parselleri kiralanmamış veya kullanılmamıştır.

TABLO 2-3 TÜRBİN KONUMU VE ARAZİ MÜLKİYETİ

Bileşen	İl	İlçe	Mahalle	Blok	Parsel	Mülkiyet Durumu
T1	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T2	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T3	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T4	Muğla	Ula	Kavakçalı	113	1	Devlet Ormanı
T5	Muğla	Ula	Kavakçalı	113	1	Devlet Ormanı
T6	Muğla	Ula	Kavakçalı	113	1	Eyalet Ormanı

Bileşen	İl	İlçe	Mahalle	Blok	Parsel	Mülkiyet Durumu
T7	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T8	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T9	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T10	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T11	Muğla	Ula	Kavakçalı	113	1	Devlet Ormanı
T12	Muğla	Ula	Kavakçalı	113	1	Devlet Ormanı
T13	Muğla	Ula	Kavakçalı	113	1	Devlet Ormanı
T14	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T15	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Sisteminde kayıtlı bulunmamıştır. ¹					
T16	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T17	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T18	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T19	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı
T20	Muğla	Ula	Kavakçalı	112	1	Devlet Ormanı

Kaynak: Yerel ÇED

Gaia RES Türbin Alanı olarak tanımlanan bölgedeki tüm türbinler, Kavakçalı sınırları içindeki belirlenen devlet orman arazisi (35,9 hektar) üzerinde bulunmaktadır. Bu orman arazileri Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yetkisi altındadır ve alt kiraya verilmez veya özel olarak işletilmez. Enerji üretimi amaçlı kullanım hakları, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca uzun vadeli (49 yıllık) izinle verilmektedir. Proje için orman arazilerinin kullanımına ilişkin yasal çerçeve ve prosedürler hakkında daha fazla bilgi, Bölüm 2.1'de verilmektedir.

2.2 İLGİLİ TESİSLER VE ALTYAPI İÇİN ARAZİ GEREKSİNİMLERİ

Türbin sahaları esas olarak orman arazileri üzerinde (Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yetki alanındaki devlet arazilerinin bir alt kümesi) bulunmakla birlikte, erişim yolları ve enerji iletim hattı gibi ilgili tesisler için ek arazi edinimi gerekmektedir. Bu ek bileşenler, hem hazineye ait arazilerle (Maliye Bakanlığı tarafından yönetilen) hem de özel mülkiyet arazileriyle kesilmektedir. Bu nedenle, uzun vadeli izinler, geçici irtifak hakları ve kalıcı kamulaştırma süreçlerinin bir kombinasyonu uygulanmaktadır.

¹ Enerjisa Üretim tarafından sağlanan en son kadastro bilgilerine göre, T15'in bir kısmı 112 blok 1 parsel olarak kayıtlı devlet ormanı içinde yer alırken, geri kalan kısmı da orman arazisi içinde yer almakta ancak henüz bir parsel numarası atanmamıştır.

2.2.1 ENERJİ İLETİM HATTI

Türkiye'de Enerji İletim Hatlarının (EİH) inşaatı ve işletilmesi, Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ) yetkisi altındadır. TEİAŞ, proje onayı, arazi edinimi ve irtifak hakkı tesis edilmesi, inşaat yönetimi ve EİH'lerin uzun vadeli işletilmesinden nihai olarak sorumlu kurumdur. Proje Şirketi, TEİAŞ adına tasarımı hazırlamış ve hazırlık çalışmalarını üstlenmiştir; ancak süreç boyunca mülkiyet, hesap verebilirlik ve düzenleyici yetki TEİAŞ'a aittir. EİH'lerin inşaatı ve işletilmesi TEİAŞ'ın sorumluluğunda olmakla birlikte, RES inşaat programına paralel olarak EİH'lerin tamamlanmasını hızlandırmak için Enerjisa Üretim, inşaatı TEİAŞ adına gerçekleştirip TEİAŞ'a devretmektedir.

Enerji iletim hattı güzergâhı, bir parsel özel arazinin etkileneceği Yaraş mahallesini kesmektedir. Gerekli alana irtifak hakkı ile erişilecektir. İrtifak hakkı, proje tarafından etkilenen özel mülkiyetli parseller, hazine arazileri ve devlet orman arazileri için, irtifak hakkı tesis edilerek mülkiyet hakkı alınmadan belirli bir arazi parçasını (genellikle yer üstü veya yer altı) kullanma hakkı veren bir kamulaştırma türüdür. Yaraş mahallesi, iletim hattının etkilerine maruz kalacak ve irtifak hakkı tesis edilerek projeden etkilenen özel mülkiyetli parseller bulunmaktadır.

Türk hukukuna göre, irtifak hakları tapunun asıl sahibinde kalmasına izin verir, ancak kalıcı yapıların inşasını yasaklamak veya inşaat ve işletme sırasında erişimi sınırlamak gibi arazi kullanımına kısıtlamalar getirir.

İrtifak haklarının yasal dayanağı ve değerlemesi hakkında daha fazla bilgi, Bölüm 3.1'de verilmektedir.

Error! Reference source not found., Yaraş mahallesindeki EİH arazi gereksinimlerinin bir özetini sunmaktadır. Tablo, irtifak hakkı tesisinden etkilenen özel parsel hakkında, parselin toplam alanı ve proje tarafından kullanılacak kısmı dahil olmak üzere ayrıntılı kadastro bilgilerini içermektedir. Gaia RES için toplam 3 parsel etkilenebilmektedir. Bu parsellerden biri özel mülkiyete (0,37 ha), ikisi ise kamuya (orman/maliye) aittir.

TABLO 2-5 EİH İRTİFAK HAKKI ÖZETİ

İl	İlçe/Mahalle	Blok/Parsel	Kullanılacak alanın yüzey alanı (ha)	Mülkiyet Durumu
Muğla	Menteşe/Yaraş	40	0,37	Özel

EİH'nin kurulması planlanan ormanlık alanın yerel topluluklar ve PEK'ler için sosyo-ekonomik önemi göz önüne alındığında, potansiyel etkiler doğal kaynaklara erişimin kısıtlanması açısından değerlendirilecektir. Bu ormanlık alanlar genellikle mevsimlik otlatma, yakacak odun toplama ve odun dışı orman ürünleri toplama için kullanılır ve bu faaliyetler yerel geçim kaynaklarına katkıda bulunur. Bu erişimle ilgili etkilerin ve önerilen hafifletme önlemlerinin daha ayrıntılı analizi 6. Bölümde sunulmaktadır.

Şekil 1-1 planlanan EİH'nin genel bir görünümünü sunmaktadır.

2.2.1.1 KAMULAŞTIRMA ÇALIŞMALARI

EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 (ESR5) uyarınca, ulusal hükümet tarafından kamulaştırılan parseller için tazminat, adaleti ve geçim kaynaklarının geri kazanımını garanti eden ilkelere uygun olmalıdır. Süreç, yerinden edilmeyi önlemeyi veya en aza indirmeyi amaçlamalıdır ve kaçınılmaz olduğu durumlarda, etkilenen kişiler, amortisman kesintisi yapılmaksızın, işlem ücretleri dahil olmak üzere tam yenileme maliyetini karşılayan tazminat almalıdır. Tazminat, yerinden edilme gerçekleşmeden önce ödenmelidir ve proje sponsoru, hükümetin yürüttüğü kamulaştırmanın ESR5 standartlarına uygun olmasını sağlamakla sorumludur. Bu, tazminatın yeterli ve zamanında olduğunu ve savunmasız grupların korunduğunu doğrulamayı da içerir. Ayrıca, şeffaf ve bilgilendirilmiş onama temelinde olması koşuluyla, müzakere yoluyla uzlaşma tercih edilir.

EBRD ESR5 uyarınca, gayri resmi arazi kullanıcıları, kamulaştırma nedeniyle (fiziksel veya ekonomik olarak) yerinden edilirlerse yine de tazminat ve destek alma hakkına sahiptir. ESR5, yasal statüleri ne olursa olsun, tüm etkilenen kişilerin adil muamele görmesi ve kaybedilen varlıklar ve geçim kaynakları için tam yenileme maliyetiyle tazmin edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, yaşam standartlarının ve gelir kaynaklarının yeniden tesis edilmesi veya iyileştirilmesi için destek sağlanmasını da içerir. Enerjisa Üretim, kamulaştırma ulusal hükümet tarafından gerçekleştirilse bile, gayri resmi kullanıcıların erken tespit edilmesini, anlamlı bir şekilde danışılmasını ve uygun yeniden yerleştirme yardımı ve geçim kaynaklarının geri kazanılmasına yönelik önlemlerin alınmasını sağlamalıdır.

Türkiye'de, EİH'lerin inşaatı ve işletilmesi Türk Elektrik İletim Anonim Şirketi'nin (TEİAŞ) yetkisi altındadır. TEİAŞ, proje onayı, arazi edinimi ve irtifak hakkı tesis edilmesi, inşaat yönetimi ve EİH'lerin uzun vadeli işletilmesinden nihai olarak sorumlu kurumdur. Proje Şirketi, TEİAŞ adına tasarımı hazırlamış ve hazırlık çalışmalarını üstlenmiştir; ancak, süreç boyunca mülkiyet, hesap verebilirlik ve düzenleyici yetki TEİAŞ'a aittir. EİH'lerin inşaatı ve işletilmesi TEİAŞ'ın sorumluluğunda olsa da, RES inşaat programına paralel olarak EİH'lerin tamamlanmasını hızlandırmak için Enerjisa Üretim, inşaatını TEİAŞ adına gerçekleştirip TEİAŞ'a devretmektedir. EİH'ler TEİAŞ'a ait olduğundan, kamulaştırma sürecinin tamamı TEİAŞ tarafından yürütülmektedir. Ancak, Enerjisa Üretim'in sahada direk kurulumlarına daha erken başlamak için süreci hızlandırması gereken durumlarda, Enerjisa Üretim, kamulaştırma öncesinde direklerin kurulacağı parsellerin sahipleriyle görüşmeler yapabilir. Bu gibi durumlarda, direk başına önceden belirlenen bir tutar üzerinden arazi sahiplerine yapılan ödemeler karşılığında onay formları imzalanabilir. EİH güzergâhı Ekim 2025 itibarıyla kesinleşmiştir. Projenin arazi edinim süreci kapsamında Enerjisa Üretim, kamulaştırma işlemlerinin başlatılmasından önce etkilenen parsel sahipleriyle çeşitli müzakere ve bilgilendirme toplantıları gerçekleştirmiştir. EPDK'nın standart prosedürüne uygun olarak, kamulaştırma süreci Madde 27, Madde 8 ve Madde 10 sırasına göre yürütülmektedir. Gaia Projesi için iki ana müzakere aşaması gerçekleştirilmiştir: (i) Enerjisa Üretim tarafından parsel sahipleriyle arazi kiralama düzenlemeleri konusunda yapılan ilk toplantılar ve (ii) resmi kamulaştırma sürecinin bir parçası olarak EPDK tarafından yapılan müzakere toplantısı. Enerjisa Üretim ile parsel sahipleri arasında bir anlaşma sağlanmış olsaydı, kamulaştırma gerekmecekti.

Enerjisa Üretim, 15.01.2025, 05.02.2025, 18.02.2025, 11.03.2025 ve 10.04.2025 tarihlerinde etkilenen parsel sahipleriyle beş müzakere toplantısı düzenlemiştir. EPDK da 09.10.2025 tarihinde resmi müzakere toplantısını düzenlemiştir.

2.3 ERİŞİM YOLLARI

Toplam 16 parsel erişim yolu açısından etkilenecektir. Bunlardan yedisi hazineye aittir ve sadece irtifak hakkı konusu olacaktır, biri orman arazisidir ve orman arazisi kullanım izni konusudur ve sekizi özel mülkiyete aittir ve tamamen veya kısmen kamulaştırılması gerekmektedir.² Bu etkiler öncelikle Turgut (Ula) ve Çakmak (Menteşe) mahallelerinde yoğunlaşmaktadır.

TABLO 2-4 ERİŞİM YOLU ARAZİ EDİNİMİ ÖZETİ

İl	İlçe	Mahalle	Blok	Parsel	Toplam Alan (m ²)	Kullanılacak alanın yüzey alanı (m ²)		Mülkiyet Durumu
						Mülkiyet	İrtifak hakkı	
Muğla	Ula	Turgut	107	31	5.998,65	0,00	240,71	Hazine arazisi
Muğla	Ula	Turgut	106	1	5.294,01	95,39	0,00	Özel arazi
Muğla	Ula	Turgut	138	2	284,88	0,00	284,88	Hazine arazisi
Muğla	Ula	Turgut	138	1	247,03	0,00	247,03	Hazine arazisi
Muğla	Ula	Turgut	0	TH1*	46,85	0,00	46,85	Hazine arazisi
Muğla	Ula	Turgut	103	10	5.582,96	1.229,43	0	Özel arazi
Muğla	Ula	Turgut	103	3	6.511,60	1.079,69	0	Özel arazi
Muğla	Ula	Turgut	103	2	6.158,41	691,13	0,00	Özel arazi
Muğla	Ula	Turgut	103	1	3.157,55	1.067,36	0	Özel Arazi
Muğla	Ula	Turgut	0	TH2*	249,04	0,00	249,04	Hazine arazisi
Muğla	Ula	Turgut	102	2	2.638,49	358,60	0	Özel arazi
Muğla	Ula	Turgut	102	1	10.694,06	1.342,38	0	Özel arazi
Muğla	Menteşe	Çakmak	170	3	2.312,06	0	447,78	Hazine arazisi
Muğla	Menteşe	Çakmak	170**	4	1.921,36	977,86	0	Özel arazi

² Proje, Arazi Edinimi ve Zorunlu Yeniden Yerleşim ile ilgili IFC PS5 ve EBRD ESR5'in gerekliliklerine uyacaktır. Bu, herhangi bir kamulaştırma veya zorunlu arazi ediniminin ulusal yasalar ve uluslararası en iyi uygulamalara uygun olarak, tam yenileme maliyeti tazminatı, anlamlı danışma, geçim kaynaklarının geri kazanımı desteği ve şikayetlerin giderilmesi mekanizmasına erişim ile gerçekleştirilmesini sağlamayı içermektedir. Yerinden edilmenin en aza indirilmesi ve savunmasız grupların ihtiyaçlarının karşılanmasına özel önem verilecektir.

İl	İlçe	Mahalle	Blok	Parsel	Toplam Alan (m ²)	Kullanılacak alanın yüzey alanı (m ²)		Mülkiyet Durumu
						Mülkiyet	İrtifak hakkı	
Muğla	Menteşe	Çakmak	0	TH3	492,11	0,00	492,11	Hazine arazisi

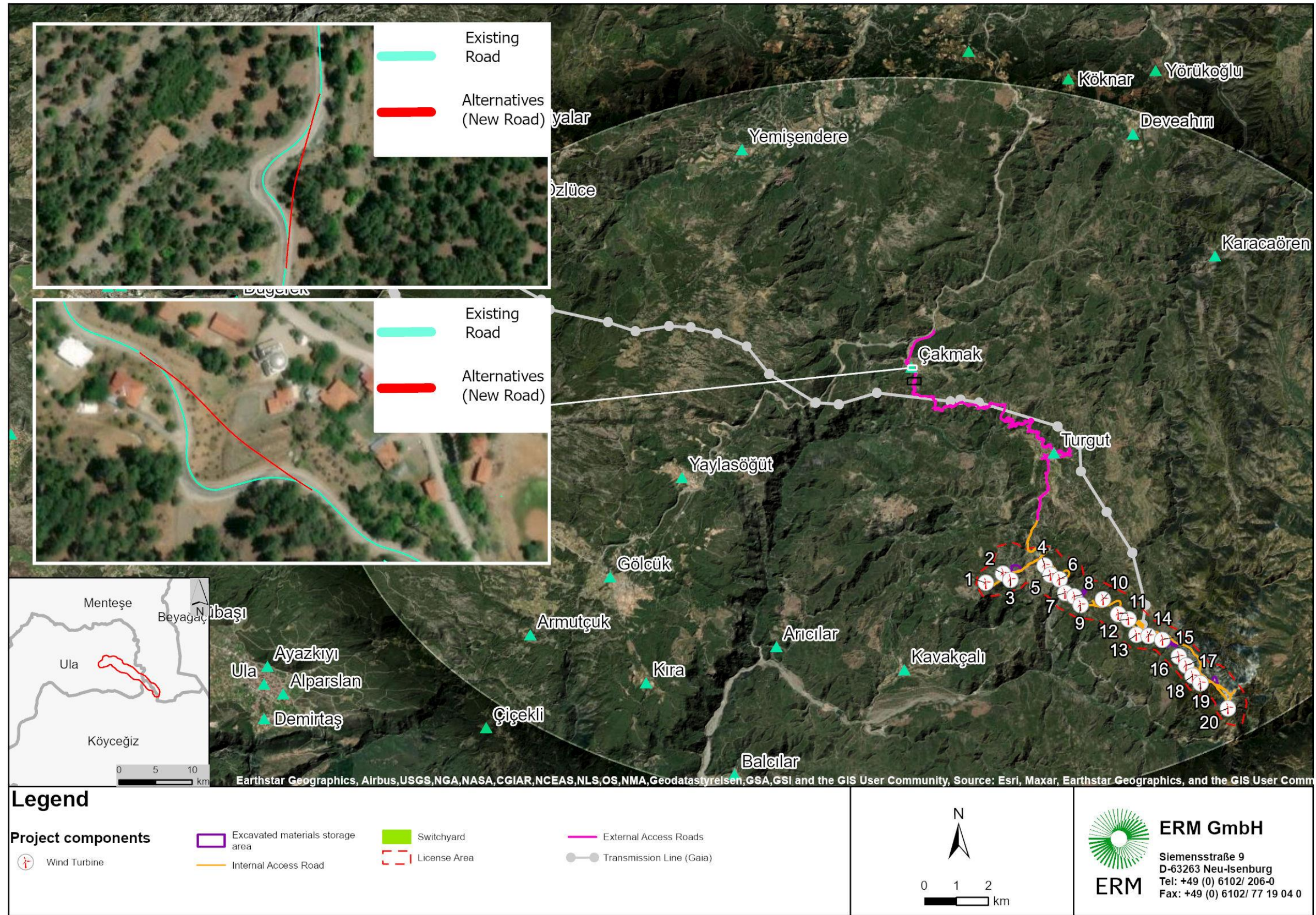
* "TH parsel" adı, kayıtlı olmayan parsellerin isimlendirilmesinde kullanılır.

** Bu parsel, Proje Şirketi tarafından doğrudan satın alınmıştır.

Kaynak: Nihai ÇED Raporu

Proje sahasına erişim, RES'in batı sınırının yaklaşık 7 km kuzeybatısında bulunan Çakmak-Turgut yönündeki D330 otoyolundan mevcut bağlantı yolu üzerinden sağlanacaktır.

Projenin uygulanması için gerekli erişim yolları, aşağıdaki şekilde gösterilen Çakmak ve Turgut mahallelerinden geçecektir. İnşaat aşamasında, mevcut yollar mümkün olduğunca kullanılacaktır ve gerekli iyileştirmeler, genişletmeler ve sapmalar Şekil 2-1'de alternatifler olarak gösterilmiştir.

ŞEKİL 2-1 ERİŞİM YOLLARI

Özetle;

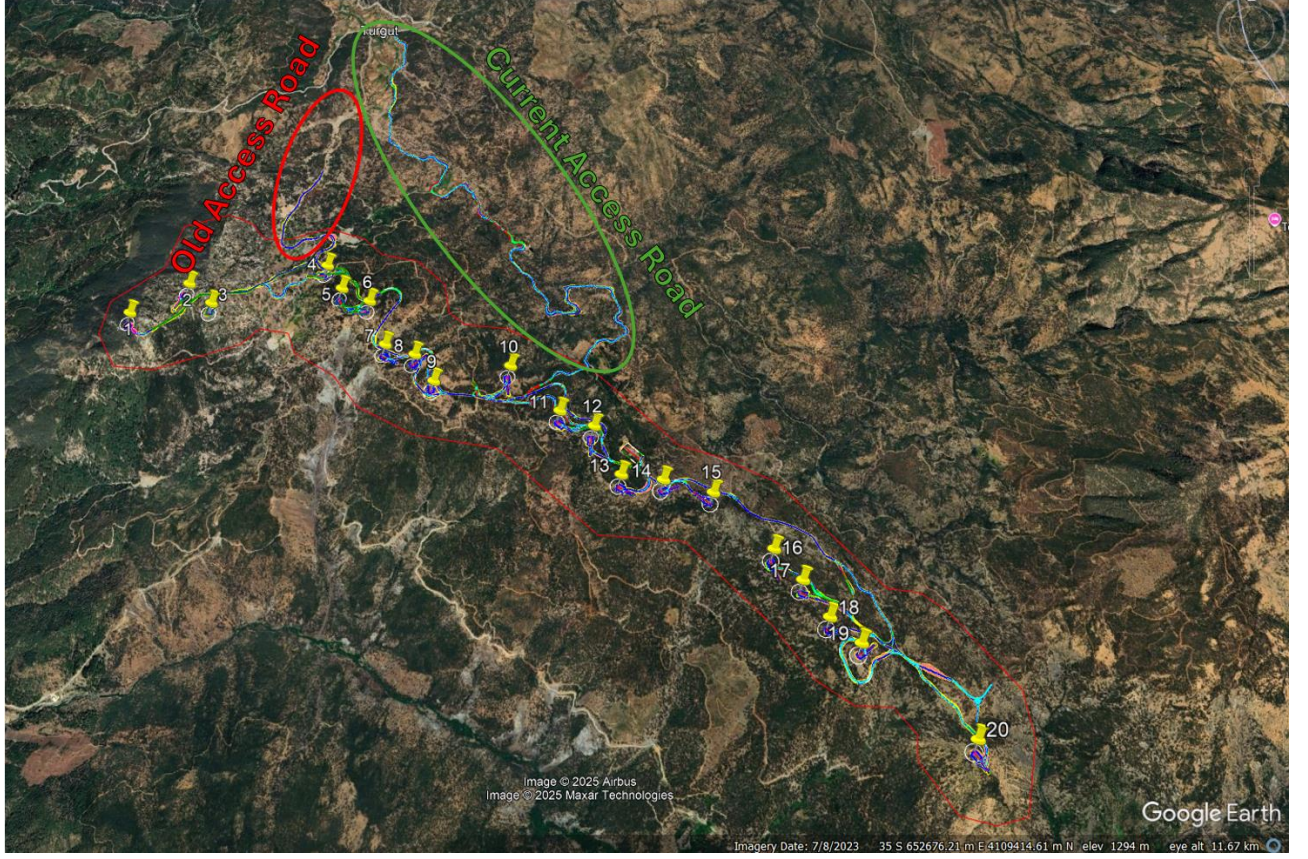
- Kamulaştırılacak özel mülkiyetli arsalar: 8 parsel
- İrtifak hakkı ile kullanılacak hazine arazisi: 7 parsel
- Orman arazisi kullanım izni ile kullanılacak orman arazisi: 1 parsel

Ulusal mevzuata uygun olarak, aşağıdaki izinler ve prosedürler ya devam etmekte ya da planlanmaktadır:

- **Orman İzinleri:** 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca, orman arazisinin kullanımı için Orman Genel Müdürlüğü'nden alınması gereken izinler.
- **Tarımsal Olmayan Kullanım İzni:** 5403 sayılı Kanun uyarınca İl Tarım Müdürlüğü'nden alınması gerekmektedir.
- **İmar Planları:** 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca 1/1000 ve 1/5000 ölçekli imar planları hazırlanacak ve onay için sunulacaktır.
- **İşyeri Açılış ve İşletme Ruhsatı:** İşyeri Ruhsatları Yönetmeliği (25902 sayılı Resmi Gazete) uyarınca, izinlerin tamamlanmasının ardından başvuru yapılacaktır.

Müşteriden alınan en güncel bilgilere göre, inşaat sırasında türbin konumlarına erişim sağlamak için proje tasarımına bir erişim yolu dahil edilmiştir. Bu yol, ana şantiye ile bireysel türbin platformları arasında malzeme ve ekipman nakliyesini kolaylaştıracaktır.

Erişim yolu düzeninde yapılan son değişikliklerin ardından, bu değişikliklerin yol açabileceği olası sosyal etkileri değerlendirmek için ek çalışmalar yapılması gerekmektedir (bkz. Şekil 2-2). Bu nedenle, erişim yolu üzerinde, gayri resmi arazi kullanıcıları da dahil olmak üzere, arazi ediniminden etkilenen tüm PEK'leri belirlemek için yeni bir saha araştırması yapılacaktır. Araştırma sonuçları, saha çalışması tamamlandıktan ve EBRD ESR5 gerekliliklerine uygun olarak doğrulandıktan sonra GKGKP Ekine yansıtılacaktır.

ŞEKİL 2-2 ERİŞİM YOLU DÜZENİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

3. GKGKP'NİN YASAL VE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVESİ

GAIA Rüzgar Enerji Projesi için GKGKP, arazi edinimi, tazminat ve Projeden Etkilenen Kişilerin (PEK) haklarını düzenleyen ilgili Türk yasal çerçevesi ile IFC PS5, EBRD ESR5 gibi uluslararası standartlar tarafından yönlendirilmektedir. Projeye uygulanabilir temel ulusal yasal araçlar aşağıda özetlenmiştir.

3.1 ULUSAL MEVZUAT

Arazi edinimini düzenleyen yasal ve düzenleyici çerçeveyi anlamak, projenin arazi gereksinimlerini ve etkilenen kişiler üzerindeki ilgili etkileri doğru bir şekilde yorumlamak için çok önemlidir. Bu bölümde, Türkiye'de arazi edinimi, tazminat ve mülkiyet düzenlemelerine uygulanabilir temel ulusal yasalar ve prosedürler özetlenmektedir. Aşağıdaki alt bölümlerde, bu GKGKP'ye uygulanabilir ilgili ulusal yasalar açıklanmaktadır.

3.1.1 KAMULAŞTIRMA KANUNU (2942 SAYILI KANUN)

Kamulaştırma Kanunu, kamu yararına olan projeler için özel şahıslara veya tüzel kişilere ait taşınmaz malların edinilmesine ilişkin prosedürleri düzenler. Tazminatın hesaplanması, irtifak hakkı tesis edilmesi ve arazi mülkiyetinin devri için yasal gereklilikleri özetler.

Bu yasa, GAIA RES kapsamında arazi edinimini düzenleyen başlıca yasal araçtır ve rüzgar türbinleri, iletim hatları ve erişim yolları gibi altyapılar için hem kalıcı edinim hem de geçici veya sınırlı kullanım haklarını kapsar.

Bu yasa, özel mülkiyete ait arazilere uygulanırken, hazine, orman veya mera arazilerinin edinimi veya kullanımı, sonraki alt bölümlerde özetlenen ayrı bir mevzuatla düzenlenmektedir.

Projeye İlgili Temel Hükümler:

- **Madde 3 – Kamulaştırma Temeli:** Kamu idareleri, altyapı projelerini (örneğin enerji tesisleri) uygulamak için taşınmaz malları, kaynakları ve ilgili hakları tam ve nakit olarak ödenen tazminat karşılığında kamulaştırabilir.
- **Madde 4 – İrtifak Hakları:** Arazi mülkiyeti değiştirilmediğinde, iletim hatları veya iç erişim yolları gibi altyapı için sınırlı kullanım hakları (irtifak hakları) verilebilir. Mülkiyet hakları önemli ölçüde zarar görmemişse, kamulaştırma gerekli olmayabilir.
- **Madde 5 – Kamu Yararı Kararı:** Arazi edinimi işlemine başlamadan önce yetkili kurum tarafından resmi bir kamu yararı kararı çıkarılmalıdır.
- **Madde 7–8 – İdari Prosedürler:** Kamulaştırma yetkilileri, ayrıntılı kadastral haritaları hazırlamalı, mülkiyet araştırmaları yapmalı ve belirlenen komisyonlar aracılığıyla değerlendirme ve müzakere süreçlerini başlatmalıdır. Arazi sahibi ile anlaşmaya varılırsa, bir protokol imzalanır ve ödeme 45 gün içinde yapılır.
- **Madde 10 – Yargı Süreci:** Anlaşma sağlanamazsa, tazminat miktarı hukuk mahkemesi tarafından belirlenir ve arazi idarenin adına tescil edilir. Süreci, uzman değerlemesi, duruşmalar ve yerel medyada yayınlanmayı içerir. Süreç, uzman değerlemesi, duruşmalar ve yerel medyada yayınlanmayı içerir. Bu nedenle, 10.

madde sadece tazminatla ilgili anlaşmazlıklar için değil, aynı zamanda arazi bölünmesi ve kalan parsellerle ilgili itirazların çözülmesi için de yasal bir yol sunmaktadır. Bu, adil ve şeffaf arazi edinimi sonuçlarının sağlanmasına ilişkin IFC PS5 ve EBRD ESR5 gereklilikleri bağlamında özellikle önemlidir.

- **Madde 11 – Değerleme İlkeleri:** Tazminat, projeden kaynaklanan arazi değerindeki artışları hariç tutar ve irtifak hakkı nedeniyle değerindeki düşüşleri dikkate alır.
- **Madde 12 – Kısmi Kamulaştırma:** Kalan arazi kullanılamaz hale gelirse (örneğin, çok küçük veya erişilemez), mal sahibi 30 gün içinde tam satın alma için başvurabilir.
- **Madde 14 – İtiraz Hakkı:** Etkilenen sahipler, bildirimden itibaren 30 gün içinde idari mahkemelerde kamulaştırma kararına itiraz edebilir.
- **Madde 18–19 – Mülkiyet Anlaşmazlıkları ve Kayıtlı Olmayan Araziler:** Anlaşmazlık veya kayıtlı olmayan araziler söz konusu olduğunda, mahkemeler delillere dayanarak tazminat ve hak sahiplerini belirler. Gayri resmi kullanıcılar genellikle ulusal yasalar kapsamında hak sahibi değildir, ancak gerektiğinde bu GKGKP kapsamında destek sağlanacaktır.
- **Madde 25 – Mülkiyetin Devri:** Mahkeme kararı kesinleştğinde, mülkiyet idareye geçer ve malik artık araziye kullanamaz veya değiştiremez. Bu noktadan sonra yapılan herhangi bir faaliyet tazmin edilmez.
- **Madde 27 – Acil Kamulaştırma:** Özel durumlarda (örneğin, acil kamu ihtiyacı), tazminat önceden yatırıldığı takdirde, tam yasal işlemler tamamlanmadan arazi satın alınabilir.
- **Madde 30 – Kamu Kurumları Arasında Devir:** Kamu kurumlarına ait taşınmaz mallar, tipik kamulaştırma işlemleri olmaksızın, resmi bir değerlendirme ve başvuru sürecinin ardından başka bir kuruma devredilebilir.

3.1.2 EK UYGULANABİLİR MEVZUAT

Yukarıdakilere ek olarak, aşağıdaki yasalar da uygulanır:

- **Kadastro Kanunu (No. 3402):** Parsel sınırlarını ve yasal mülkiyet durumunu tanımlar.
- **Tapu Kanunu (Resmi Gazete No. 28738):** Tapu kaydı, değişiklikler ve mülkiyet haklarını düzenler.
- **Bildirim Kanunu (No. 7201):** Adresi bilinmeyenler de dahil olmak üzere, arazi sahiplerine yasal olarak bildirimde bulunma prosedürlerini belirler.
- **Orman Kanunu (No. 6831):** Yenilenebilir enerji projelerinde orman arazilerinin kullanımı için izin ve çevresel tazminat gerektirir.
- **Mera Kanunu (4342 sayılı):** Mera arazilerinin dönüştürülmesini düzenler. Kullanım hakları tam olarak tanınmamakla birlikte, genellikle kamu kurumlarına tazminat ödenir.

- **Tarım Reformu Kanunu (3083 sayılı):** Tarımın artık mümkün olmadığı alanlarda arazi toplulaştırmasını düzenler.
- **Elektrik Piyasası Kanunu (6446 sayılı):** TEİAŞ'ın iletim tesislerinin inşası ve kamulaştırma işlemlerinin uygulanması konusundaki yetki ve sorumluluklarını tanımlar.
- **Medeni Kanun (No. 4721):** Mülkiyet hakları, irtifak hakları ve taşınmaz mallara ilişkin yasal ilkelere ilişkin temel kuralları belirler.
- **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname:** TEİAŞ dahil olmak üzere kamu iktisadi teşebbüslerinin kuruluşu, görevleri ve yetkileri için genel çerçeveyi belirler.
- **TEİAŞ Ana Sözleşmesi (29 Haziran 2001):** TEİAŞ'ın faaliyet kapsamını, organizasyon yapısını ve arazi edinimi ile ilgili özel hükümleri tanımlar.
- **Arazi Geliştirme ve Planlama Kanunu, Kadastro Kanunu, Orman Kanunu, Mera Kanunu, Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu vb.:** Arazi kullanımı, kadastro sınırları, orman ve mera alanları ile sanayi bölgelerini düzenler ve TEİAŞ'ın güzergâh planlama ve kamulaştırma süreçlerine rehberlik eder.
- **Çevre Kanunu ve Tarım Reformu Kanunu (No. 3083) ve diğer ilgili mevzuat:** İletim projeleri için arazi edinimi kararlarını etkileyen çevre koruma yükümlülüklerini ve tarım arazileri ile ilgili düzenlemeleri belirler.

3.1.3 ULUSAL YASA UYARINCA ARAZİ EDİNME SÜRECİ

Proje için arazi edinimi, 4650 sayılı Kanun ile değiştirilen 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca gerçekleştirilmektedir. Kanun, rüzgar enerjisi santralleri gibi yenilenebilir enerji projeleri dahil olmak üzere kamu yararına olduğu düşünülen yatırımlar için özel arazilerin edinilmesine ilişkin prosedürleri belirlemektedir. Ulusal süreç aşağıdaki temel adımlardan oluşmaktadır:

1. Kamu Yararı Kararı

İlgili kamu kurumu (genellikle Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı veya İl İdaresi) Projenin kamu yararına olduğunu teyit eden ve kamulaştırma işlemlerinin başlatılmasına izin veren bir Kamu Yararı Kararı (PID) yayınlar.

2. Etkilenen Arazinin Belirlenmesi ve Mülkiyet Doğrulaması

PID'nin ardından, idare Proje alanı içindeki tüm etkilenen parselleri (türbin konumları, erişim yolları, bağlantı hatları ve yardımcı tesisler) belirler. Arazi tapu bilgileri, mülkiyet, mülk sınırları ve yasal yükümlülükleri doğrulamak için Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nden alınır.

3. Varlıkların ve Arazilerin Değerlemesi

Kamulaştırma Kanunu'nun 11. maddesi uyarınca tazminatın belirlenmesi için bir Değerleme Komisyonu kurulur. Değerleme aşağıdakilere dayalı olarak yapılır:

- Benzer mülklerin mevcut piyasa değeri,

- Arazi türü, konumu ve kullanımı,
- Verimlilik (tarım arazileri için),
- Arazideki ağaçlar, mahsuller, yapılar ve diğer taşınmaz varlıklar. Gerekli hallerde bağımsız değerlendirme uzmanları görevlendirilebilir.

Ulusal mevzuata göre, arazi değerlemesi teknik olarak üç yöntem kullanılarak yapılabilir:

- Piyasa Değeri
- Dönüşüm Fiyatı
- Tamamlayıcı Değer

Arsa Değerlemesi

Kamulaştırma amaçlı arsa değerlendirme durumunda, kanun değerlemenin piyasa değeri kriterlerine dayandırılmasını şart koşmaktadır (2942 sayılı Kanun'un 11. maddesi).

Uygulamada, bir arsanın piyasa değeri, gerçek satış fiyatları bilinen benzer arsalarla doğrudan karşılaştırma yoluyla belirlenir. Bunun için aşağıdakiler gereklidir:

- teknik özellikler, büyüklük, konum, arazi kullanımı ve piyasa koşulları açısından benzer olan karşılaştırılabilir parsellerin belirlenmesi,
- bunların gerçek işlem fiyatlarının belirlenmesi,
- m² başına ortalama birim fiyatın hesaplanması.

Topografya, erişim, altyapı mevcudiyeti veya parsel şekli temelinde düzeltmeler yapılabilir.

Araziler ve Parseller Üzerindeki Yapıların Değerlemesi

Kamulaştırılacak alanlarda yapı varsa; öncelikle bu yapıların yüzey alanı, kategorisi ve yaşı belirlenir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından her yıl açıklanan yapıların birim fiyatları ve birim fiyatı olmayan özel imalat yapıları için birim fiyat analizleri esas alınır ve kamulaştırma anındaki inşaat maliyetleri düşülür. 02.12.1982 tarihli ve 2318 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Emlak Vergisine Esas Alınacak Değerlerin Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik'in değiştirilen 23. maddesinde belirtilen inşaat kategorisi ve yaşına göre belirlenen amortisman payları bu inşaat değerinden düşülür ve maliyet kriterine göre yapının kamulaştırma değeri bulunur. Ayrıca, yapının bazı unsurlarının eksikliği veya fazlalığı, aynı sınıftaki yapılar için birim metrekare değerlerini azaltır veya artırır. Aynı özelliklere sahip yapılarda bile, kullanılan malzemenin kalitesindeki değişiklik, inşaat değerini değiştirir. Bu durumda yapılması gereken, envanteri hazırlanan yapıda eksik veya fazla olan unsurların maliyetlerini hesaplamak ve bunları inşaat değerinden düşmek/eklemektir.

Arazi edinim planı kapsamında, yapıların (varsa) tam yenileme maliyetini karşılamak için tazminat ödenecektir.

Enkaz Değeri

Sahibi enkazı saklayacaksa, enkazın değerlendirilen değeri toplam değerden düşülmelidir. Ayrıca, yıkım ve nakliye ile ilgili maliyetler hesaplanmalı ve sahibine tazmin edilmelidir.

Geçici İrtifak Hakkı Ücreti

İrtifak hakkı 2-10 yıl süreli olarak belirlenmişse (n) yıl olarak belirtilir ve geçici kabul edilir, (n) yıl boyunca irtifak hakkı alanındaki net gelirdeki azalma, irtifak hakkı verildiği ana kadar hesaplanır.

Geçici irtifak hakkı için, değer kaybı, tüm mülk için kalıcı bir irtifak hakkı geçerliymiş gibi değerlendirilmez; bunun yerine, meydana gelen kayıp, irtifak süresi boyunca mülkün o belirli kısmından elde edilemeyen gelir veya kira temelinde değerlendirilir.

Yargıtay kararlarına göre, iki yıllık irtifak hakkının değeri, irtifak hakkının verildiği alandan iki yıl boyunca elde edilen gelire karşılık gelir. Karar, alanın kiralanması durumunda ilgili tutarın kira bedeli olduğunu, tarım yapıldığı durumda ise beklenen mahsul veriminin kaybını yansıttığını belirtir.

Kalıcı İrtifak Ücreti

İrtifak hakkı süresi uzatılırsa, bu süre 49 ila 99 yıl arasında süren belirsiz bir irtifak hakkı olarak sınıflandırılır. İrtifak hakkı ücreti, irtifak hakkı kurulmadan önceki ve sonraki arazi değerleri arasındaki fark olarak belirlenir ve esasen arazi değerindeki düşüşü yansıtır.

Net gelir kaybı, aşağıdakiler dikkate alınarak hesaplanabilir:

- (i) net gelirdeki azalma (üretkenlikteki azalma veya giderlerdeki artış) nedeniyle meydana gelecek gelir kaybı
- (ii) kapitalizasyon faiz oranındaki değişiklik

Net gelirdeki azalma nedeniyle oluşan gelir kaybı:

İrtifak hakkı, irtifak hakkı tesis edilmeden önceki net gelir ile tesis edildikten sonraki net gelir arasındaki fark hesaplanarak ve bu fark kapitalizasyon faiz oranına bölünerek belirlenir. İrtifak hakkı tesis edildikten sonraki net gelirin belirlenmesinde, verimlilikteki azalma ve giderlerdeki değişiklikler aşağıdaki faktörlere göre değerlendirilir:

- mülkün türü,
- kullanım amacı,
- büyüklüğü,
- irtifak hakkından etkilenen alanın konumu,
- yüzey alanı,
- geometrik konumu.

Uzun vadeli irtifak hakkı için parsel fiyatları belirlenirken, tazminat ücreti irtifaktan etkilenen arazinin değerinin %35'ini aşmamalıdır. Arsa parselleri için bu sınır %50 olarak belirlenmiştir. Bu yüzde, Türk hukukuna göre Yargıtay tarafından belirlenen azami tutardır. Arazinin mülkiyet durumu değişmez ve arazi kullanımı sona erdiğinde bu kısıtlamalar kaldırılır.

Ağaç Fiyatlarının Hesaplanması

Meyve veren veya vermeyen ağaçların bulunduğu alanların temel arazi değeri belirlendikten sonra, ağaçların fiyatı her ağacın yaşını dikkate alan özel bir formül kullanılarak hesaplanır. Değerlemede, t yaşında bir ormanlık alanın değeri belirlendikten sonra, ağaçların değeri de yaşlarına göre hesaplanabilir. Bu, belirli bir t yaşındaki meyve veren ağaç ile meyve vermeyen ağacın değeri arasındaki farkın, dekar başına ağaç sayısına bölünmesiyle elde edilir.

4. Müzakere ve Uzlaşmacı Çözüm

Yönetim, yasal olarak önce dostane (müzakere yoluyla) uzlaşma yolunu izlemekle yükümlüdür.

Arazi sahipleri bilgilendirilir ve müzakere toplantılarına davet edilir. Arazi sahipleri tazminat teklifini kabul ederse, gönüllü satın alma sözleşmesi imzalanır ve ödeme doğrudan sahibine yapılır.

5. Zorunlu Kamulaştırma (Müzakereler Başarısız Olursa)

Anlaşmaya varılamaması halinde, idare sivil mahkeme aracılığıyla zorunlu kamulaştırma işlemini başlatır. Mahkeme, mülkün değerini yeniden değerlendirmek üzere uzmanlar atar ve nihai tazminat tutarını belirler. Ödeme mahkeme hesabına yatırıldıktan sonra, arazi tapusu devlete devredilir.

6. Acil Kamulaştırma (Uygulanabilirse)

Projenin kamu yararı açısından acil olduğu düşünülen durumlarda, idare 27. Maddeyi (Acil Kamulaştırma) uygulayabilir. Bu, değerlendirme prosedürleri paralel olarak devam ederken, mahkeme kararının ardından arazinin derhal mülkiyetine geçilmesini sağlar.

7. Tazminatın Ödenmesi

Her durumda tazminat:

- Tamamen ve peşin olarak ödenmelidir.
- Doğrudan arazi sahibine veya mahkemeye yatırılmalıdır (ihtilaflı durumlarda).

Ödeme tamamlanmadan arazi tapusunun devri yapılamaz.

8. Arazinin Tescili ve Devri

Tazminat kesinleştikten sonra, arazi Tapu Sicili'nde kamulaştırma yetkili makamının adına resmi olarak tescil edilir. İdare tam erişim haklarını elde eder ve proje inşaat faaliyetleri yasal gerekliliklere uygun olarak başlayabilir.

3.1.4 PROJENİN ARAZİ EDİNME YAKLAŞIMI

Proje, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu ve ilgili yönetmelikler dahil olmak üzere, yürürlükteki Türk ulusal mevzuatına tam olarak uygun olarak tüm arazi edinim faaliyetlerini gerçekleştirecektir. Ulusal mevzuatın açık prosedürler ve gereklilikler öngördüğü durumlarda, Proje bu süreçleri birincil yasal çerçeve olarak takip edecektir. Ulusal mevzuatın, özellikle EBRD ESR5 ve IFC Performans Standardı 5'te belirtilen uluslararası standartlar kapsamında gerekli olan temel ilkeleri tam olarak ele almadığı durumlarda, Proje, Bölüm 3.3'te belirtilen eksiklikleri gidermek için ilgili EBRD/IFC

hükümlerini uygulayacaktır. Buna göre, Proje kapsamında yapılan tüm değerlemeler, amortisman, hurda değeri veya işlem maliyetleri için herhangi bir kesinti yapılmaksızın tam yenileme maliyetine dayalı olacaktır. Ağaçlar, çok yıllık bitkiler ve diğer üretken varlıklar için tazminat, bunların yaşı, verimliliği ve yeniden tesis maliyetini dikkate alacak ve PEK'lerin geçim kaynaklarını geri kazanabilmelerini sağlayacaktır. Varlık değerlemesi, Bölüm 8 – Diğer Destek Önlemleri'nde sunulan Enerjisa tarafından geliştirilen bir puanlama sistemine göre yapılacaktır.

3.2 ULUSLARARASI UYGULANABİLİR STANDARTLAR

Proje, yalnızca ulusal yasal gerekliliklerle değil, aynı zamanda uluslararası alanda tanınan çevresel ve sosyal performans çerçeveleriyle de uyumlu olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu standartlar, küresel en iyi uygulamalarla uyumlu olarak arazi edinimi, ekonomik yerinden edilme ve paydaş katılımını yönetmek için kapsamlı bir temel sağlar. Uygulanabilir temel standartlar aşağıda sunulmuştur.

IFC PERFORMANS STANDARDI 5: ARAZİ EDİNİMİ VE ZORUNLU YENİDEN YERLEŞİM

IFC Performans Standardı 5 (PS5), arazi edinimi ve kalkınma projeleriyle ilişkili arazi kullanım kısıtlamalarının hem fiziksel yerinden edilmeye (yer değiştirme veya barınak kaybı) hem de ekonomik yerinden edilmeye (varlıkların kaybı veya geçim kaynaklarını sürdüren kaynaklara erişimin kaybı) neden olabileceğini kabul eder. Etkilenen kişilerin arazi edinimini veya kullanım kısıtlamalarını reddetme yasal hakkı olmadığında, yerinden edilme zorunlu kabul edilir.

PS5 kapsamındaki ilgili senaryolar şunlardır:

- Kamulaştırma veya idari prosedürler yoluyla zorla edinim.
- Anlaşma sağlanamadığı takdirde zorlayıcı önlemler alınması riskini içeren müzakereye dayalı uzlaşmalar.
- Topluluklar tarafından geleneksel olarak kullanılan arazi, orman veya doğal kaynaklara erişimin kısıtlanması.
- Yasal tapu veya tanınmış mülkiyet hakkı olmayan gayri resmi veya savunmasız arazi kullanıcıları üzerindeki etkiler.

Bu tür durumlarda PS5 şunları gerektirir:

- Arazi ve varlıklar için tam yenileme maliyetine göre tazminat.
- Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (veya Yeniden Yerleşim Eylem Planı) hazırlanması.
- Savunmasız gruplara özel dikkat ve kültürel açıdan uygun destek önlemleri.
- Araziyle ilgili tüm işlemlerin, tazminat süreçlerinin ve şikayet mekanizmalarının belgelenmesi.

Projede fiziksel yerinden edilme söz konusu değildir, ancak orman alanlarına, tarım arazilerine veya kaynak temelli faaliyetlere (örneğin otlatma, odun toplama) erişimin kaybedilmesi nedeniyle ekonomik yerinden edilme meydana gelecektir. Bu GKGKP, bu tür

riskleri ele almak ve etkilenen geçim kaynaklarının geri kazanılmasını sağlamak için PS5'e uygun olarak geliştirilmiştir.

IFC PERFORMANS STANDARDI 1: ÇEVRESEL VE SOSYAL RİSKLERİN DEğERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİMİ

PS1, proje düzeyinde çevresel ve sosyal risklerin yönetimi için genel bir ereve sunar. Aşağıdakileri zorunlu kılar:

- Entegre risk ve etki değerlendirmesi (örneğin ÇSED),
- Paydaş katılımı ve bilgi paylaşımı ve
- Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (SYS) geliştirilmesi.

PS1 kapsamında, GAIA Projesi, proje yaşam döngüsü boyunca risklerin sürekli izlenmesini ve azaltılmasını sağlamak için bu GKGKP dahil olmak üzere kapsamlı bir ÇSED ve ilgili yönetim planları geliştirmiştir.

EBRD ÇEVRESEL VE SOSYAL GEREKLİLİK 5: ARAZİ EDİNİMİ, ARAZİ KULLANIMINA İLİşKİN KISITLAMALAR VE ZORUNLU YENİDEN YERLEşİM

EBRD'nin çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 (ESR5), fiziksel ve ekonomik yerinden edilmeyi önlemeyi veya en aza indirmeyi amaçlarken, etkilenen kişilerin tazmin edilmesini ve yaşam standartlarının ve geçim kaynaklarının geri kazanımı veya iyileştirilmesinde desteklenmesini sağlamayı hedefleyen PS5'in temel prensiplerini yansıtmaktadır.

ESR5 aşağıdakiler için geçerlidir:

- Zorunlu arazi edinimi;
- Yasal veya geleneksel olarak kullanılan arazi ve kaynaklara erişimin kısıtlanması;
- Resmi arazi sahipleri ve gayri resmi kullanıcıların yerinden edilmesi;
- Mülkiyet durumuna bakılmaksızın hem fiziksel hem de ekonomik yerinden edilme.

Temel ilkeler şunlardır:

- Kayıp varlıkların tam yenileme maliyetiyle tazmin edilmesi;
- Geçim desteği programlarının sağlanması;
- Hakların belirlenmesi için şeffaf ve danışma süreçleri;
- Yeniden yerleşim sonuçlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi.

Proje, irtifak hakkı verilmesi ve orman erişiminin kaybı dahil olmak üzere arazi edinim süreçlerinin, geleneksel veya gayri resmi kullanım dahil olmak üzere yerel arazi kullanıcıları üzerinde hafifletilemeyen olumsuz etkiler yaratmamasını sağlamak için ESR5'i bir referans noktası olarak benimsemiştir.

EBRD'nin ESR5 (2024) standardı genel olarak IFC PS5 ve EBRD'nin eski PR5 standardıyla uyumlu olmakla birlikte, 2024 güncellemesi bu Proje ile ilgili açıklamalar getirmektedir. Özellikle, ESR5: (i) inşaat sırasında geçici arazi kullanım kısıtlamaları için erişimin yeniden sağlanmasını ve tazminat ödenmesini gerektirir; (ii) gönüllü arazi bağışları için açık koruma önlemleri belirler; (iii) nüfus sayımı/envanter ve değerleme güncellemeleri için kişisel veri

koruma ve kesme prosedürlerini netleştirir; (iv) sosyo-ekonomik anketler ve geçim kaynakları önlemleri planlanırken kümülatif etkilerin dikkate alınmasını gerektirir; (v) cinsiyete duyarlı katılım ve cinsiyete göre ayrıştırılmış izlemeyi zorunlu kılar; ve (vi) hükümet tarafından yönetilen arazi edinimi/yeniden yerleştirme içeren özel sektör projeleri için, rolleri ve sorumlulukları belirleyen açık bir plan/çerçeve beklentisini, gelişmiş izleme, uygulama raporu ve gerekirse dış denetimler/incelemlerle birlikte güçlendirir. Bu iyileştirmeler, Proje için referans noktası olarak benimsenmiştir.

EBRD ÇEVRESEL VE SOSYAL GEREKLİLİK 1: ÇEVRESEL VE SOSYAL RİSKLERİN VE ETKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİMİ

EBRD'nin Çevresel ve Sosyal Gereklilik 1 (ESR1), bir projenin ömrü boyunca çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesi için genel bir çerçeve sağlar. Proje sponsorlarının şunları yapmasını gerektirir:

- Sağlam bir ÇSED yürütmek;
- Projenin niteliğine ve ölçeğine uygun bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (ÇSYS) kurmak ve sürdürmek;
- Arazi edinimi ve ekonomik yerinden edilme ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere, doğrudan ve dolaylı sosyal etkileri belirlemek;
- Proje tasarımı ve uygulamasına hafifletici önlemlerin dahil edilmesini sağlamak;
- Projenin risklerinin niteliği ve ölçeğine uygun olarak paydaşların sürekli katılımını sağlayan bir süreç uygulamak.

ESR1 kapsamında, geçim kaynaklarının geri kazanımı ve sosyal zararın önlenmesi veya en aza indirilmesi, projenin risk yönetimi yaklaşımına entegre edilmelidir. Proje, ÇSED, bu GKGKP ve Paydaş Katılım Planı (PKP) dahil olmak üzere çevresel ve sosyal durum tespiti için kılavuz ilke olarak ESR1'i benimsemiştir.

EBRD ÇEVRESEL VE SOSYAL GEREKLİLİK 10: PAYDAŞ KATILIMI

EBRD'nin Çevresel ve Sosyal Gereklilik 10 (ESR10), Proje yaşam döngüsü boyunca etkilenen topluluklar ve diğer paydaşlarla anlamlı bir katılım için gereklilikleri belirler. Paydaş katılımının, kültürel olarak uygun ve savunmasız grupları da kapsayan, sürekli ve proaktif bir süreç olduğunu vurgular.

ESR10 kapsamındaki temel yükümlülükler şunlardır:

- Etkilenen kişiler için anlaşılabilir bir dil ve formatta ilgili Proje bilgilerinin erken açıklanması;
- Arazi edinimi veya yerinden edilme öncesinde paydaşların görüşlerini bildirmeleri için anlamlı fırsatlar da dahil olmak üzere yapılandırılmış bir danışma sürecinin uygulanması;
- Erişilebilir, şeffaf ve yargı dışı bir şikayet mekanizmasının kurulması;
- Katılım faaliyetlerinin belgelenmesi ve geri bildirimlerin proje planlaması ve etki azaltma çalışmalarına entegre edilmesi.

ESR10 ile uyumlu olarak, Proje, gayri resmi veya geleneksel haklara sahip olanlar da dahil olmak üzere arazi kullanıcılarının uygun şekilde bilgilendirilmesini, danışılmasını ve endişelerini dile getirebilmesini sağlamak için bir Paydaş Katılım Planı (PKP) ve bir Şikayet Mekanizması (GM) geliştirmiştir. Bu araçlar, GKKGK'nin şeffaf ve kapsayıcı bir şekilde uygulanmasını desteklemek ve uluslararası iyi uygulamalarla uyumu sağlamak için çok önemlidir.

EKVATOR İLKELERİ

Ekvator İlkeleri (EP), finansal kurumlar tarafından proje finansmanındaki çevresel ve sosyal riskleri değerlendirmek ve yönetmek için benimsenen bir risk yönetimi çerçevesidir. Proje, özellikle aşağıdaki EP'lerle uyumludur:

İlke 5: Paydaş Katılımı, özellikle savunmasız ve etkilenen topluluklarla anlamlı danışma, bilgi paylaşımı ve kültürel açıdan uygun katılım gerektirir.

İlke 6: Şikayet Mekanizması, endişeleri almak ve ele almak için erişilebilir, şeffaf ve misilleme içermeyen bir sistemin kurulmasını zorunlu kılar.

3.3 BOŞLUK ANALİZİ

Aşağıdaki tablo, Türk ulusal mevzuatı ile EBRD ESR5'in temel gereklilikleri arasında karşılaştırmalı bir boşluk analizi sunmaktadır. Tablo, Türk hukukunun uluslararası standartlarla uyumlu olduğu, kısmen ele aldığı veya farklılık gösterdiği alanları, özellikle gayri resmi arazi kullanıcılarının muamelesi, geçim kaynaklarının geri kazanılması, tazminat değerlemesi, paydaş katılımı ve şikayet mekanizmaları ile ilgili alanları vurgulamaktadır.

Türk mevzuatı, resmi kamulaştırma ve tazminat için yapılandırılmış bir süreç öngörmekle birlikte, özellikle mülkiyet hakkı sahibi olmayanlar, savunmasız gruplar, geçici geçim desteği ve katılımcı yeniden yerleştirme planlaması ile ilgili uluslararası standartların gerektirdiği temel hükümleri içermemektedir.

Türk ulusal mevzuatı ile EBRD ESR5'in Arazi Edinimi, Zorunlu Yeniden Yerleşim ve Ekonomik Yerinden Edilme ile ilgili temel gereklilikleri arasındaki farklar aşağıda sunulmuştur.

TABLO 3-1 TÜRK MEVZUATI İLE ULUSLARARASI STANDARTLAR ARASINDAKİ BOŞLUK ANALİZİ

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
Önleme ve Azaltma	Proje tasarımı yoluyla yerinden edilmeyi önlemek ve en aza indirmek.	Hüküm bulunmamaktadır; uygulamada yeniden yerleşim teşvik edilmemektedir.	Yasal boşluk mevcuttur; uygulama kısmen ESR5 ile uyumludur. Türk mevzuatı uygulamada yeniden	Proje kapsamında fiziksel yerinden edilme beklenmemektedir. Proje, özel arazi kullanıcılarına olan etkiyi önlemek/en aza indirmek için mümkün olduğunca

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükmü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
			yerleşimi caydırırsa da, proje tasarımı yoluyla yerinden edilmenin önlenmesi ve en aza indirilmesini açıkça şart koşturmamaktadır. Yerinden edilmeyi önlemek veya azaltmak için tüm uygulanabilir alternatiflerin değerlendirildiğini göstermek için yasal bir yükümlülük yoktur.	kamu arazilerini kullanmaktadır.
Nüfus Sayımı ve Temel Bilgiler	Mülkiyet hakkı sahibi olmayanlar da dahil olmak üzere nüfus sayımı ve varlık envanteri yapılmalıdır.	Türk hukuku, varlık envanterinin hazırlanmasını gerektirmektedir. Kamulaştırma yoluyla arazi edinimi, etkilenen taşınmaz varlıkların sayımının (tam sayım) yapılması ve sahiplerinin tam listesinin hazırlanmasını gerektirir.	Önemli eksiklik: Yasal nüfus sayımı, gayri resmi kullanıcıları (gecekondu sakinleri) ve gayri resmi kiracıları kapsamamak tadır.	ESR5 süreci ve uygunluk kriterleri uygulanacaktır. Enerjisa'nın desteğiyle TEİAŞ tarafından varlık envanteri hazırlanacaktır. Tüm arazi kullanıcıları (gayri resmi kullanıcılar ve dezavantajlı/savunmasız bireyler dahil) ESR5'e uygun olarak Varlık Envanteri ve Sayımı yoluyla belirlenecektir. Ayrıca, arazi ediniminin PEK'ler üzerindeki etkilerini analiz etmek için hane halkı anketleri yapılacaktır.
Son tarih	Müşteri, her projenin ihtiyaçlarına ve yasal çerçevesine uyulanmış bir uygunluk son	Kamulaştırma tazminatı, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca yasal hak	Orta düzeyde boşluk: ESR 5 uyarınca duyurular herkese	Son tarih, "varlık envanteri gözlemi"nin yapıldığı ve arazideki varlıkların kaydedildiği tarihtir.

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükmü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
	tarihi belirleyecektir. projenin ihtiyaçlarına ve yasal çerçevesine uyulanacak bir son tarih belirleyecektir. Bu tarih genellikle (i) ilgili mevzuatta öngörülen tarih veya (ii) envanterin veya proje sınırlandırmasının bitiş tarihi (hangisi daha geç ise) kullanılacaktır. Müşteri, etkilenen kişilere son tarihi bildirecektir. Son tarihle ilgili bilgiler, proje alanı genelinde düzenli aralıklarla yazılı ve yazılı olmayan şekilde, kültürel açıdan uygun, cinsiyete duyarlı duyarlı, anlaşılır ve etkilenen kişiler için kolayca erişilebilir bir şekilde yazılı ve yazılı olmayan şekilde düzenli aralıklarla yaygınlaştırılacaktır. Bu, kesme tarihinden sonra proje alanına yerleşen kişilerin tahliye edilebileceğine dair uyarıların . (Ek hükümler için ESR 5'in 29. paragrafına da bakınız)	sahiplerine ödenir. Yeni gelenlerin kamulaştırma alanına yerleşmesini önlemek için, köy muhtarının ofisine kamu yararı kararının ilan edildiği tarih, büyük ölçekli yatırım projeleri için son tarih olarak kullanılır. Sahte talepleri önlemek için, bireylerin mevcut adreslerine dayalı dijital kadastro ve nüfus kayıt sistemi kullanılmaktadır.	açıklanmayabilir	Son tarih, TEİAŞ ve Enerjisa'nın kamulaştırma ve topluluk ilişkileri ekipleri tarafından etkilenen topluluklara duyurulacaktır.
Uygunluk Kapsamı	Kamu arazilerinin gayri resmi kullanıcıları/ 'ları	Yalnızca yasal sahipler ve resmi kullanıcılar tazminat almaya	Önemli eksiklik: Orman ve otlak	Şirket, ESR 5 uyarınca gayri resmi kullanıcıları belirleyecek ve

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
	için tazminat ve destek	hak kazanır. Gayri resmi kullanıcılar tanınmaz.	arazilerinin gayri resmi kullanıcıları, ulusal mevzuat uyarınca tazminat almaya hak kazanmamak tadır.	tazminat ödeyecektir.
	ESR 5 uyarınca, mülk sahibi olmayan etkilenen kişilere, mülkiyet hakkı olmasa bile tazminat/yardım ödenmesi gerekmektedir.	Kiracılara, ortakçılara ve mülk sahibi olmayan diğer kullanıcılara tazminat ödenmesini gerektiren yasal bir hüküm bulunmamaktadır.	Önemli eksiklik	Hasat öncesinde kamulaştırılacak tarım arazilerinin kiracıları, mahsulleri için tazminat almaya hak kazanacaktır. Ortakçılar ve mülkün diğer kullanıcıları da, sözleşmelerinde böyle bir hüküm varsa, kayıpları ve zararları için tazminat alacaklardır. Kamulaştırılacak arazinin çevresinde kiralanabilecek tarım arazileri araştırılacaktır. Kiracıların geçim kaynaklarına zarar vermemek için özel dikkat gösterilecektir.
Geçim Kaynaklarının Geri Kazanımı	Yapılandırılmış destek yoluyla geçim kaynaklarını ve yaşam standartlarını geri kazandırmak veya iyileştirmek.	Geçim kaynaklarının geri kazanılmasına yönelik herhangi bir hüküm bulunmamaktadır; tazminat, arazi ve varlıklarla sınırlıdır.	Önemli eksiklik: Geçim kaynaklarının geri kazanılmasına ilişkin bir gereklilik yoktur.	Şirket, projeden etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının kaybını ele almak için bu GKGKP'yi geliştirmiştir.
Tazminat Standardı	İşlem ücretleri, gelir kaybı ve geçiş ödenekleri dahil olmak üzere tam yenileme maliyetinde tazminat.	Piyasa değerine dayalı; amortisman uygulanabilir; kamu arazileri için sembolik tazminat.	Orta düzeyde eksiklik: Özellikle binalar konusunda uluslararası standartların altında kalmaktadır.	Tazminatı yenileme maliyeti standartlarıyla uyumlu hale getirin.

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükmü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
			Ancak, şirketin bağımsız değerlendirme uzmanları ve/veya mahkeme tarafından atanan üçüncü taraf uzmanlar tarafından yapılan arazi/ağaç/m ahsul değerlemeleri nin piyasa fiyatlarını karşılaması beklenmektedir .	
Yeniden Yerleşim Planlaması	Fiziksel yerinden edilme durumuna bakılmaksızın Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) veya Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı (GKGKP) hazırlanması.	Özel sektörün YYEP veya GKGKP hazırlama konusunda yasal bir yükümlülüğü yoktur.	Önemli eksiklik: Özel sektörün yükümlülüğü yoktur.	Bu GKGKP'nin geliştirilmesi.
Tam Yenileme Değeri ve Tazminat	Yasal mülkiyet hakkına bakılmaksızın tam ikame bedeli üzerinden tazminat.	Arazilerin değerlemesi, bağımsız nitelikli değerlendirme uzmanı tarafından yapılır ve ardından değerlendirme komisyonu tarafından, alternatif sistem, bölgesel avantajlar ve kamulaştırılacak arazinin bazı özel faktörleri dikkate alınarak değerlendirilir. Yapı tazminatından amortisman düşülebilir; kamu arazisi kullanıcıları hariç tutulur.	Binalar ve gayri resmi kullanıcılar için orta ila büyük düzeyde fark.	Etkilenen bina bulunmadığından, bu proje için önemli bir sorun teşkil etmeyecektir. Arazi fiyatları, nitelikli bağımsız değerlendirme uzmanları tarafından değerlendirilir ve mahkemeler aracılığıyla edinilenler, mahkeme tarafından atanan üçüncü taraf uzmanlar tarafından değerlendirilir. Proje, projeden etkilenen araziler/ağaçlar ve mahsuller için tam yenileme maliyetinin ödenmesini sağlayacaktır.

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
İş Kaybı	Etkilenen işletmelerin gelir kaybı ve yeniden kurulum maliyetleri tazmin edilecektir.	Gelir kaybı veya iş yeniden kurma için herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.	Önemli eksiklik: İş kaybı için herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.	Temel araştırmalar, hiçbir işletmenin etkilenmeyeceğini kanıtlamıştır, ancak böyle bir durumun meydana gelmesi halinde, proje ESR 5 gerekliliklerine uygun olarak kayıpları tazmin edecektir.
Toplumsal Varlıklar için Tazminat	Ortak kaynaklara erişim kaybı için erişim alternatifleri veya toplu tazminat sağlanması.	Orman/otlak kullanımı için bireylere tazminat ödenmez; haklar devlet kurumlarına aittir.	Önemli eksiklik: Toplu kullanıcılar tanınmamaktadır.	Toplumsal kullanımı tanıyın ve tazmin edin.
Savunmasız Kişiler için Önlemler	Geçim kaynaklarının geri kazanımında savunmasız grupların (örneğin yoksullar, yaşlılar, kadınlar, engelliler) belirlenmesi ve desteklenmesi.	Kamulaştırma süreçlerinde savunmasız kişiler için tanım veya strateji bulunmamaktadır.	Önemli eksiklik: Savunmasızlık ele alınmamaktadır.	Şirket, savunmasız grupları belirleyecek ve desteklemeyi önceliklendirecektir.
İzleme ve Değerlendirme (M&E)	Geçim kaynaklarının geri kazanımının uygulanmasını ve etkinliğini izlemek; düzeltici önlemler almak.	Kamulaştırma sonrası sonuçları izleme yükümlülüğü yoktur.	Orta düzeyde eksiklik: Yasa kapsamında izleme gerekliliği yoktur.	Proje, ilgili devlet yetkilileri ve PEK'lerle yakın işbirliği içinde geçim kaynakları sonuçları için M&E sistemleri kuracaktır.
Bilgi Açıklama	Risklerin, etkilerin ve hafifletme önlemlerinin erişilebilir dil/formatlarda erken ve sürekli olarak açıklanması.	ÇED süreci bildirimleriyle sınırlıdır; arazi edinimi, GKGKP veya ekonomik/sosyal etki açıklamaları dahil değildir.	Büyük boşluk: Açıklama çevresel yönlerle sınırlıdır.	Enerjisa, EPDK tarafından yönetilen arazi edinim sürecini destekleyecektir. GKGKP'nin uygulanması sırasında PEK'lerle düzenli toplantılar düzenleyecektir. ETL'ler: TEİAŞ bölge müdürlüklerinin yerel kamulaştırma ekipleri, alt proje detayları ve kamulaştırma prosedürleri kesinleştiğinde arazi sahipleriyle bilgilendirme

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükmü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
				toplantıları düzenleyecektir. Enerjisa ekipleri bu süreci destekleyecektir. Ayrıca, 27. Maddenin uygulanacağı durumlarda, TEİAŞ bölge müdürlükleri tarafından arazi sahipleriyle ön bilgilendirme ve müzakere toplantıları düzenlenecek ve tüm önlemlerin başarısız olması durumunda EİH için acil kamulaştırma uygulanacaktır.
Proje Düzeyinde Şikayet Mekanizması (GM)	Proje döngüsü boyunca etkilenen kişiler için erişilebilir, şeffaf ve misilleme içermeyen bir şikayet mekanizması oluşturulacaktır.	Proje düzeyinde GM gerekliliği yoktur; resmi adli itirazlar tek çaredir.	Önemli eksiklik: Yargı dışı, proje düzeyinde şikayet mekanizması nın olmaması.	Şikayet Düzeltme Mekanizması, PEK'lerin sorunlarının yasal işlem başlatılmadan hızlı, adil ve şeffaf bir şekilde çözülmesini sağlamak için Proje kapsamında oluşturulmuştur. Mekanizmanın işleyişi, Bölüm 11.3 ve PKP'de ayrıntılı olarak sunulmuştur. GRM kapsamındaki çözümlerin başarısız olması durumunda, PEK'ler yasal çözüm yollarına başvurabilirler.

Tanımlanan eksiklikleri gidermek ve uluslararası en iyi uygulamalara uyumu sağlamak için Proje bu GKGKP'yi geliştirmiştir. Tanımlanan eksiklikleri gidermek için alınan önlemler şunlardır:

- Saha temelli nüfus sayımı faaliyetleri ile belirlenen gayri resmi ve geleneksel arazi kullanıcılarına uygunluk kriterlerinin genişletilmesi;
- Ulusal yasaların kapsamadığı yapılar ve doğal kaynak erişim kayıpları da dahil olmak üzere tam yenileme maliyetinde tazminat sağlanması;
- Savunmasız gruplara geçici geçim desteği ve hedefli yardım sağlanması;

- Projeyle özgü şikayet mekanizmaları ve sağlam izleme sistemleri uygulamak;
- Paydaş Katılım Planı (PKP) aracılığıyla ÇED gerekliliklerinin ötesinde paydaş katılımını artırmak; ve
- Tüm hafifletme ve restorasyon eylemlerini IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak belgelemek.

Bu yaklaşımdan yola çıkarak, GKGKP sadece tespit edilen düzenleyici boşlukları doldurmak için değil, aynı zamanda uluslararası standartlara uygun olarak tüm PEK'lerin haklarını ve geçim kaynaklarını korumak için de geliştirilmiştir.

4. BİLGİ KAYNAKLARI VE METODOLOJİ

Aşağıdaki alt bölümlerde GKGKP veri toplama metodolojisi hakkında daha fazla bilgi verilmektedir.

4.1 SAHA ÇALIŞMASININ VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Bu bölümde, Mart 2025'te yapılan saha çalışmasında toplanan bilgiler sunulmaktadır. EİH ve erişim yolu için, gayri resmi arazi kullanıcıları da dahil olmak üzere, arazi ediniminden etkilenen tüm PEK'leri belirlemek üzere yeni bir saha araştırması yapılacaktır. Bu araştırma ile belirlenen sosyoekonomik veriler ve etkilenen tarafların tam listesi, güncellenmiş GKGKP'ye dahil edilecektir. Araştırma sonuçları henüz mevcut olmadığından, saha çalışması tamamlanıp doğrulanır tamamlanınca, EBRD ESR5 gerekliliklerine uygun olarak GKGKP Ekine yansıtılacaktır.

GKGKP için saha veri toplama süreci, Proje için yürütülen daha geniş kapsamlı ÇSED çalışmasına dayanmaktadır. Bu süreç, proje kaynaklı ekonomik yerinden edilme, geçim kaynakları üzerindeki etkiler ve savunmasız gruplar dahil olmak üzere PEK'lerin durumunu özel olarak belirlemek, değerlendirmek ve belgelemek için iyileştirilmiş ve tamamlanmıştır.

Metodoloji, IFC PS5 ve EBRD ESR5'te belirtilen standartları ve iyi uygulamaları takip ederek, mülkiyet durumuna bakılmaksızın tüm etkilenen kişileri belirlemeyi ve geçim kaynaklarıyla ilgili tüm etkileri anlamayı amaçlamaktadır.

GKGKP veri toplama süreci üç ana aşamada gerçekleştirilmiştir:

- Ön Masa Başlı Çalışmaları
- Saha Araştırması ve Görüşmeler
- Veri Analizi ve Doğrulama

Tüm araçlar, örnekleme stratejileri ve uygulama protokolleri, projenin bağlamına uygunluk, kapsayıcılık ve hassasiyet sağlamak üzere tasarlanmıştır.

MASAÜSTÜ ÇALIŞMALARI

Saha uygulamasına geçilmeden önce aşağıdaki hazırlık faaliyetleri gerçekleştirilmiştir:

Aşağıdakileri içeren yapılandırılmış saha araştırma araçlarının geliştirilmesi:

- Hanehalkı Anket Formu

- Muhtar Görüşme Formu
- Kadınların Geçim Kaynakları ve Orman Kullanımı Görüşme Formu³

Seçilmiş köy muhtarları ve önemli yerel bilgi kaynakları olarak muhtarlar, topluluk işleri ve araziyle ilgili konularda merkezi bir rol oynamaktadır. Etkilenen arazi kullanıcılarını, orman kullanımının mevsimsel düzenini ve topluluk düzeyinde olası etkileri belirlemek için muhtarların bilgileri çok önemliydi.

Ön çalışmalar ayrıca şunları da içermektedir:

- Saha ekibinin anket etiği, gizlilik ve cinsiyete duyarlı görüşme konusunda eğitilmesi.
- Saha ziyaretleri ve anketlerin planlanması ve erişim yollarının haritalandırılması
- Topluluklara giriş için yerel yetkililer ve muhtarlarla koordinasyon

Ön çalışmalar kapsamında, görüşmeler için hane halklarının ve temel kaynak kullanıcılarının belirlenmesi, kadastro parsel verileri, muhtarlarla yapılan istişareler ve proje alanındaki arazi kullanımına ilişkin gözlemler temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu süreç, kamulaştırma alanları içinde veya bu alanlara bitişik konumda bulunan hane halklarının ve projeden etkilenmesi muhtemel tarım, hayvancılık veya ormancılık faaliyetlerinde bulunan hane halklarının belirlenmesine yardımcı olmuştur.

SAHA ÇALIŞMASI

Saha çalışması, 20-23 Mart 2025 tarihleri arasında etkilenen dört mahallede (Yaraş, Turgut, Çakmak ve Kavakçalı) gerçekleştirilmiştir. Beş araştırmacıdan oluşan bir ekip, dört gün boyunca hane halkı anketleri, kilit bilgi kaynaklarıyla görüşmeler ve gözlemsel değerlendirmeler yapmıştır.

EİH ve erişim yolu için, gayri resmi arazi kullanıcıları da dahil olmak üzere, arazi ediniminden etkilenen tüm PEK'leri belirlemek üzere yeni bir saha araştırması yapılacaktır. Bu araştırma ile belirlenen sosyoekonomik veriler ve etkilenen tarafların tam listesi, güncellenen GKGKP'ye dahil edilecektir. Araştırma sonuçları henüz mevcut olmadığından, saha çalışması tamamlanıp doğrulanır tamamlanınca, EBRD ESR5 gerekliliklerine uygun olarak GKGKP Ekine yansıtılacaktır.

4.1.1.1 HANEHALKI ANKETLERİ

Hane halkı anketleri, arazi edinimi ve inşaat nedeniyle ortaya çıkabilecek olası erişim kısıtlamalarından etkilenebilecek kişilerle yapılan hedefli görüşmelere dayanmaktadır. Hane halkları, kadastro verileri ile muhtarlar ve yerel yetkililerle yapılan istişareler birleştirilerek belirlenmiştir. Özellikle, belirlenen kamulaştırma alanları içinde bulunan

³ Hanehalkı Anketi ve Muhtar Görüşme formları, bölgenin mevcut sosyoekonomik yapısı nedeniyle cinsiyete göre ayrıştırılmamış olsa da, erkekler genellikle köyün kamusal alanlarında ve görüşmelerde daha görünür ve baskın bir konumdaydı. Sonuç olarak, kadınların bakış açıları, özellikle geçim kaynakları ve orman kaynaklarının kullanımı konusunda, standart görüşmelerde yeterince temsil edilmedi. Bu boşluğu gidermek ve kadınların anlamlı katılımını sağlamak için, kadınlarla odaklanmış tartışmaları kolaylaştırmak ve arazi ve doğal kaynak kullanımıyla ilgili özel rollerini ve kırılganlıklarını ortaya çıkarmak amacıyla ayrı bir araç, Kadınların Geçim Kaynakları ve Orman Kullanımı Görüşme Formu geliştirildi.

arazilerin kullanıcıları ve/veya sahipleri ile proje inşaat alanları ve erişim yollarına bitişik alanlarda tarım veya hayvancılık faaliyetleri yürüten ve geçici erişim kısıtlamaları veya ekonomik etkilerle karşı karşıya kalabilecek kişiler tespit edilmiştir.

Bu yaklaşım, hem yasal mülkiyet sahiplerinin hem de proje etkilerine maruz kalma olasılığı bulunan gayri resmi kullanıcıların anket tasarımına dahil edilmesini sağlamıştır.

Anketlerde aşağıdaki konularda ayrıntılı bilgiler toplandı:

- Hane halkı demografisi ve gelir kaynakları
- Tarım ve hayvancılık geçim faaliyetleri
- Mevsimlik işçilik ve göç
- Orman/merah kullanımı
- Varlık sahipliği
- Savunmasızlık durumu

Toplam 32 hane halkı ile anket yapılmıştır (Yaraş: 4, Turgut: 18, Çakmak: 7, Kavakçalı: 3). Kavakçalı'daki türbin sahalarının yakınındaki ormanlık alanları kullanan üç hayvancılıkla uğraşan kişi ve iki arıcı ile ek görüşmeler yapılmıştır.

4.1.1.2 TOPLULUK DÜZEYİNDE GÖRÜŞMELER

Dört mahallenin muhtarlarıyla, aşağıdaki konuları anlamak için yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirildi:

- Yerel sosyoekonomik dinamikler
- Projeye ilişkin algılar
- Yerleşim düzeyinde kaynak kullanımı ve arazi mülkiyeti
- Tespit edilen savunmasız hane halkları veya gruplar
- Yerinden edilme ve geçim kaynakları üzerindeki etkilerle ilgili endişeler
- Hane halkı anketlerinden elde edilen sosyoekonomik verileri kontrol etmek için ek bilgiler

Aşağıdaki anketler, ÇSED geliştirme çalışmaları sırasında belirlenen arazi edinimi ve erişimle ilgili etkilerden muhtemelen etkilenecek paydaşlara odaklanarak, GKGKP'ye bilgi sağlamak amacıyla özel olarak tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir.

TABLO 4-1 HEDEFLenen VE GERÇEKLEŞTİRİLEN GKGKP ANKETLERİ

İlçe	Yerleşim	Planlanan	Tamamlanan	Muhtar Anketi
Menteşe	Yaraş	5	4	1
Ula	Turgut	15	18	1
Menteşe	Çakmak	5	7	1
Ula	Kavakçalı	5	3	1

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

4.1.1.3 SINIRLAMALAR

GKGKP saha çalışmasında metodolojik titizlikle çalışılmasına rağmen, toplanan verilerin kapsamlılığını ve temsil gücünü etkileyen bazı sınırlamalarla karşılaşmıştır. Bu sınırlamalar ve bunların GKGKP tasarımına etkisini azaltmak için alınan önlemler aşağıda açıklanmaktadır.

PEK'ler Arasında Proje Bilincinin Olmaması

Projeden etkilenen tüm yerleşim yerlerinde gözlemlenen temel bir sınırlama, PEK'lerin projenin kapsamı, planlanan faaliyetler ve olası etkileri konusunda sınırlı farkındalığa sahip olmasıydı. Proje Şirketi tarafından 2024 yılında bilgilendirme toplantıları düzenlenmiş olmasına rağmen, saha bulguları bu mahallelerde farkındalık düzeyinin hala düşük olduğunu göstermektedir. Bu farkındalık eksikliği, hem katılım istekliliğini hem de bazı durumlarda hane halkı görüşmeleri sırasında anlamlı yanıtlar verme yeteneklerini etkilemiştir. Özellikle arazi edinim prosedürleri, tazminat hak sahipliği ve zaman çizelgeleri konularında da belirsizlik göze çarpıyordu.

Proje temsilcileri, GKGKP saha çalışmasından önce yerel muhtarlara projeye ilgili bazı ilk bilgileri paylaşmış olsa da, bu görüşmelerin toplum düzeyinde geniş bir anlayış sağlamak için yeterli olmadığı görülmüştür. Ancak, bu görüşmeler temel bir farkındalık oluşturulmasına ve saha ekibinin varlığının bir dereceye kadar kabul edilmesine yardımcı olmuştur. Aralık 2024'te Kavakçalı, Turgut ve Çakmak köylerinde bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir.

Buna dayanarak, anketörler görüşmeleri yapmadan hemen önce Proje hakkında ek sözlü açıklamalar yaptılar.

Arazi Edinim Sürecine İlişkin Belirsizlik

Mart 2025'teki saha çalışması sırasında, arazi edinimi için kamulaştırma ve kiralama süreçleri hala devam etmekteydi ve bazı bölgelerde henüz başlatılmamıştı. Bu GKGKP'nin hazırlanmaya başladığı Mart 2025 itibarıyla, çoğunun orman arazisinden geçmesi beklenen EİH parsellerinin nihai hizalaması henüz onaylanmamış ve resmi kamulaştırma listeleri de kesinleşmemişti.

Ekim 2025 itibarıyla, Proje için EİH güzergâhı kesinleşmiştir ve bu Proje bileşeni için EBRD ESR5 ile uyumlu ek varlık ve envanter araştırmaları ile arazi edinimi gerçekleştirilecektir. Bulgular, ilgili olduğu ölçüde bu GKGKP'ye ek olarak eklenecek ve entegre edilecektir.

Uzak ve Ormanlık Alanlarda Erişim Kısıtlamaları

Türbin sahası tamamen Kavakçalı mahallesindeki devlet ormanı içinde yer almakta ve en yakın yerleşim alanından yaklaşık 3,5 kilometre uzaklıkta, dik, ormanlık bir arazide bulunmaktadır. Sahanın sınırlı erişilebilirliği nedeniyle, her biri ayrı bir haneyi temsil eden

ve bu alanı mevsimsel olarak kullanan beş orman bağımlısı kişi tespit edilmiş ve görüşme için ulaşılmıştır. Bu kişiler, otlatma, orman ürünü toplama ve mevsimsel kullanım gibi kaynak temelli geçim kaynakları hakkında değerli bilgiler sağlamıştır. Resmi proje bilgilerine sınırlı erişimleri ve coğrafi izolasyonları nedeniyle, daha geniş proje kapsamı veya potansiyel topluluk çapındaki etkiler hakkında bilgi sahibi olmamaları anlaşılabilir bir durumdur.

GKGKP saha çalışmasındaki rolleri, etkileri değerlendirmek değil, orman kaynaklarını nasıl kullandıkları ve bunlara nasıl bağımlı oldukları konusunda ilk elden bilgi paylaşmaktır. Bu bilgiler, danışman ekibin potansiyel gelirle ilgili etkileri değerlendirmesine doğrudan girdi sağlamıştır ve bu GKGKP'ye özgü anketin temel amacıdır.

Kadınların Düşük Katılımı ve Geçim Kaybı Konusundaki Hassasiyet

Saha çalışması sırasında görüşülen kadın sayısı düşük kaldı; ankete katılan 32 haneden sadece 5'inde kadın katılımcılar vardı. Bu sınırlı katılımın başlıca nedenleri kültürel dinamikler, cinsiyete dayalı erişim engelleri ve bölgedeki baskın geçim faaliyetlerinin niteliğiydi; örneğin hayvancılık, arıcılık ve zeytin yetiştiriciliği genellikle erkeklerin hakim olduğu faaliyetlerdir.

GKGKP saha çalışmasının bir parçası olarak başlangıçta kadınlara özel bir Odak Grup Tartışması (FGD) planlanmıştır. Ancak, düşük güven, sınırlı katılım ve katılım isteksizliği nedeniyle FGD başarıyla gerçekleştirilememiştir. Bunun yerine, bireysel görüşmeler yoluyla kadınlara ulaşmak için çaba gösterilmiştir. Spesifik olarak:

- Bir kadın, inşaat sahasında gönüllü arazi kiracısı olarak derinlemesine bir görüşmeye katıldı;
- Turgut'ta iki kadın ve Çakmak'ta iki kadın GKGKP kapsamında yürütülen hane halkı anketlerine katıldı.

Demografik, çevresel ve pazarla ilgili faktörlerin birleşimi nedeniyle ekonomik faaliyetlerin, özellikle arıcılık ve küçük ölçekli çiftçiliğin zaten azaldığı köylerde, paydaşlar, Projenin ek bir stres faktörü olarak hareket ederek kalan geçim kaynaklarının sürdürülebilirliğini potansiyel olarak etkileyebileceğinden endişelerini dile getirdiler.

Toplumun Anketlere Karşı Yorgunluğu ve Güvensizliği

Bazı mahallelerde, topluluk üyeleri, özellikle devletin yürüttüğü kamulaştırma veya altyapı projelerinde daha önce olumsuz deneyimler yaşamış olanlar, saha ekiplerine karşı güvensizliklerini ve çalışmanın amacına ilişkin endişelerini dile getirdiler. Muhtarların tanıtımı ve güvenilir bir saha temsilcisinin varlığıyla iyi ilişkiler kurulmaya çalışılsa da, bazı PEK'ler katılmayı reddetti veya çok sınırlı yanıtlar verdi, bu da verilerin zenginliğini azaltmıştır. Bazı bölgelerde, özellikle Kavakçalı ve Çakmak'ta, anket yorgunluğu ve Proje'nin faydalarına yönelik şüphecilik açıkça görülmekteydi; bu durum sadece bu

Proje'ye atfedilemez, aynı zamanda bölgedeki önceki deneyimlerin de etkisiyle şekillenmiştir.

Kavakçalı'da Sınırlı Temsil

Saha erişim kısıtlamaları ve doğrudan etkilenen yerleşim alanlarının bulunmaması nedeniyle, Kavakçalı'da hane halkı anketleri az sayıda yapıldı ve büyük ölçüde muhtar ile yapılan derinlemesine görüşmeler, ikincil veriler ve ÇSED bulguları ile desteklendi. Bu durum, özellikle daha geniş topluluk düzeyindeki sosyal dinamikler ile ilgili olarak, bu yerleşim yeri için daha düşük hacimde birincil hane halkı düzeyinde veri elde edilmesine neden oldu.

Bu zorluklara rağmen, saha ekibi toplanan verilerin geçerli, temsil edici ve eyleme geçirilebilir olmasını sağlamak için her türlü çabayı göstermiştir. Eksiklikleri gidermek için tamamlayıcı nitel veriler, ikincil kaynaklarla üçgenleme ve muhtarın görüşleri kullanılmıştır. Bu sınırlamalar, GKGKP'nin tasarımında, özellikle anket araçlarıyla tek başına tam olarak yansıtılamamış olabilecek savunmasız gruplar, doğal kaynak kullanıcıları ve gayri resmi yerleşimcilerin haklarının tanımlanmasında açıkça dikkate alınmıştır.

5. ETKİLENEN HANELER, ARAZİLER VE GEÇİM KAYNAKLARI: TEMEL DURUM VE ETKİ ANALİZİ

Aşağıdaki alt bölümlerde, etkilenen bireyler ve projenin etki alanı içindeki daha geniş topluluklar hakkında genel sosyoekonomik bilgiler sunulmaktadır. Yeniden yerleşim veya geçim kaynakları üzerinde etkisi olan haneler için projeye özgü eksiksiz sosyoekonomik veriler bulunmadığından, GKKGK'nin hazırlanması sırasında etkilenen kişiler hakkında ayrıntılı bilgiler henüz mevcut olmadığından, bu aşamada genel topluluk düzeyindeki veriler kullanılmıştır.

Etkilenen arazi parsellerinin sahipleriyle birkaç görüşme yapılmış olmakla birlikte, Kasım 2025'te diğer arazi sahipleriyle de ek görüşmeler yapılması planlanmaktadır. Temel durum bölümü, sosyoekonomik verilerin tamamı toplandıktan sonra güncellenecektir.

5.1 PROJE EA'SININ DEMOGRAFİK YAPISI

Bu bölüm, 2024 TürkStat verileri ve ÇSED saha çalışması bulgularına dayalı olarak GAIA Proje Etki Alanı (EA) içindeki dört yerleşim biriminin demografik özelliklerine ilişkin kısa bir genel bakış sunmaktadır. Yaş, eğitim ve hane halkı yapısı dahil olmak üzere ayrıntılı sosyoekonomik temel veriler ÇSED'de, özellikle 6.3. bölümde sunulmaktadır.

Proje alanındaki en büyük yerleşim yeri Yaraş'tır, onu Turgut, Kavakçalı ve Çakmak izlemektedir. Referans olması için TurkStat 2024 nüfus rakamları aşağıda sunulmuştur:

TABLO 5-1 ETKİLENEN YERLEŞİM YERLERİNDEKİ NÜFUS

Yerleşim	Toplam Nüfus	Erkek	Kadın
Yaraş	849	425	424
Turgut	452	252	200
Kavakçalı	316	178	138
Çakmak	191	101	90

Kaynak: TürkStat ADNKS, 2024

ÇSED kapsamında Mart 2025'te toplanan saha verilerine göre, EA yaşlanan bir nüfus, nispeten düşük eğitim seviyeleri ve yerleşim yerleri arasında değişen hane halkı büyüklükleri ile karakterize edilmektedir. Özellikle, tek kişilik (yaşlı) haneler %3,5'lik bir paya sahipken, altı veya daha fazla üyeden oluşan haneler ankete katılan toplam nüfusun yaklaşık %13,8'ini temsil etmektedir. Ortalama hane halkı büyüklüğü, yerleşim yerine bağlı olarak 3 ile 4 kişi arasında değişmektedir.

EA'daki nüfus yapısı, eğitim seviyeleri, yaş dağılımı ve hane halkı özelliklerine ilişkin kapsamlı bir genel bakış için lütfen ÇSED Raporunun ilgili bölümlerine bakınız.

5.2 EKONOMİ VE İSTİHDAM

Muğla ili ekonomik açıdan incelendiğinde, il ekonomisinin genel olarak turizm sektöründen beslendiği görülmektedir. Turizm sektörünün il ekonomisi üzerindeki etkili ağırlığına rağmen, tarım sektörü de üretim ve ihracat değerleriyle il ekonomisine ciddi katkılar sağlamaktadır. Domates, nar, narenciye ürünleri, badem, zeytinyağı, patlıcan, kabak ve salatalık, önemli gelir

sağlayan önemli tarım ürünleridir. Sera sebze yetiştiriciliğinde, özellikle sofralık domates üretiminde önemli bir yere sahip olan Muğla, yaklaşık 40 bin dekarlık sera alanı büyüklüğü ile Türkiye'de 4. sırada yer almaktadır.

2021 yılında Muğla ilinin birçok ilçesini etkileyen orman yangınları, Muğla'nın bal üretimini önemli ölçüde azaltmış ve bölge ekonomisine büyük zarar vermiştir. Proje EA kapsamındaki tarım ve hayvancılık üretimi de bu durumdan etkilenmiştir. Türkiye genel sıralamasına göre, Muğla 2021 yılından önce çam balı üretiminde ilk sırada yer alıyordu ve dünya çam balı üretiminin %85'ini, Türkiye çam balı üretiminin ise %90'ını karşılıyordu. Orman yangınlarının ardından birçok hane ve işletme arıcılık faaliyetlerini bırakmak zorunda kaldı. Bu faaliyeti bırakmayanların bir kısmı göçebe arıcılığa yönelirken, bir kısmı ise küçük ölçekli üretime yöneldi.

Muğla, zengin maden yataklarına sahiptir. Bunların en önemlileri Yatağan linyit kömürü ve Fethiye krom yataklarıdır. Ayrıca Muğla, önemli bir mermer merkezidir.

Tarım alanı büyüklüğü açısından Muğla'nın önemli ilçeleri sırasıyla Milas, Seydikemer, Menteşe ve Yatağan'dır. Milas ve Seydikemer ilçeleri tek başına Muğla'nın toplam tarım alanının %53'ünü oluşturmaktadır. Bu verilere paralel olarak, tarım ve hayvancılık Proje EA içindeki ana gelir kaynaklarını oluşturmaktadır.

2023 TürkStat verilerine göre, Muğla ili net göç açısından Antalya ve Ankara'nın ardından Türkiye'de üçüncü sırada yer almaktadır. İlçenin doğal özellikleri ve turizm olanakları, bölgeye göçü çeken en önemli faktörler arasındadır.

Gaia EA'da yaşayan hanelerin geçim kaynakları, 2025 yılının Mart ayında yapılan saha çalışması bulgularına göre Tablo 5-2'de sunulmuştur.

Proje etki alanındaki tüm yerleşim yerleri kırsal ekonomiye dayanmaktadır. Bu bölgelerde başlıca ekonomik faaliyetler tarım, hayvancılık ve arıcılık olarak belirlenmiştir. Ayrıca, ücretli işçilik ve emekli maaşları da hane halkı gelir kaynakları arasındadır.

Birincil Gelir Kaynağı: Etki alanındaki mahallelerde birincil ekonomik faaliyet tarımdır.

Birincil gelir kaynağı değerlendirildiğinde, Yavaş, Turgut ve Çakmak köyleri için tarımdan (bitkisel üretim) elde edilen gelir birincil gelir kaynağıdır. Tarımsal faaliyetler, hanelerin %34,4'ünün ana gelir kaynağını oluşturmaktadır. Bunu emeklilik maaşları (%25) ve mavi yakalı maaşlı işler (%25) izlemektedir, bu da yerel işgücünde hem emeklilerin hem de ücretli işçilerin önemli bir varlığını göstermektedir. Buna karşılık, hayvancılık sadece hanelerin %3,1'i için ana gelir kaynağı olarak bildirilmiştir.

Kavakçalı mahallesindeki ana gelir kaynağı ormancılık. Ormancılık, arazilerin tarım ve hayvancılık için uygun olmaması ve Kavakçalı'nın bir orman köyü olması nedeniyle bu mahallenin ana gelir kaynağıdır.

İkincil Gelir Kaynağı: GAIA projesinin EA'sında hane halklarının en yaygın ikincil gelir kaynağı olarak emeklilik ve hayvancılık öne çıkmaktadır. Bu, birçok hanenin hayvancılığı birincil faaliyet olarak değil, tamamlayıcı bir ekonomik faaliyet olarak yürüttüğünü gösterirken, Kavakçalı'da ikincil gelir kaynağı olarak hayvancılık yerine emeklilik geliri gözlemlenmektedir. Tarımı ikincil gelir kaynağı olarak belirten haneler de olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, bölgedeki tarımsal faaliyetler için uygun arazilerin sınırlı olduğunu göstermektedir, ancak zeytin ve küçük ölçekli bahçe tarımı gibi faaliyetlerin de yürütüldüğünü göstermektedir. Hane halklarının %15,68'i

ikincil gelir kaynağı olmadığını bildirmiş olup, bu durum bu grubun potansiyel kırılganlığını göstermektedir.

Üçüncül Gelir Kaynağı: Yaraş, Turgut ve Çakmak'ta emekli maaşları (37,9%) baskın üçüncül gelir kaynağı olarak ortaya çıkarken, Kavakçalı'da arıcılık baskın üçüncül gelir kaynağı olmuştur. Hanelerin %31'i üçüncül gelir bildirmemiştir, bu da bir veya iki kaynağa ekonomik bağımlılık olduğunu göstermektedir.

TABLO 5-2 PROJE EA'DAKİ GELİR KAYNAKLARI

Gelir kaynakları	Hane halkının ana geçim kaynağı		Hane halkının ikinci geçim kaynağı		Hane halkının üçüncü geçim kaynağı	
	Hane sayısı	%	Hane sayısı	%	Hane sayısı	%
Tarım (bitkisel üretim)	11	34,4	7	21	3	9,4
Hayvancılık (hayvansal üretim)	2	6,3	15	46	3	9,4
Emeklilik	8	25	1	3,1	11	34,4
Ormancılık ⁴	0	0	1	3,1	0	0
Mavi yakalı, fabrikada vb. ücretli, maaşlı iş.	8	25	2	6,3	1	3,1
Sosyal destek	1	3,1	1	3,1	1	3,1
İş ve serbest meslek gelirleri (Küçük esnaf - bakkal, manav, kasap, tuhafiyeci vb.)	2	6,3	0	0	1	3,1

⁴ Etkilenmiş Kişiler (PEK) ile iletişime geçebildiğimiz sayı sınırlı olduğundan, anket sonuçları Etki Alanı'ndaki (EA) tüm gelir kaynaklarını tam olarak temsil etmeyebilir. Özellikle, ormancılık Etki Alanı'nda önemli bir gelir kaynağı olarak bilinmektedir; ancak, anket katılımının sınırlı olması nedeniyle bu durum anket sonuçlarına yansıtılamamıştır.

Gelir kaynakları	Hane halkının ana geçim kaynağı		Hane halkının ikinci geçim kaynağı		Hane halkının üçüncü geçim kaynağı	
	Hane sayısı	%	Hane sayısı	%	Hane sayısı	%
İkincil/üçüncül gelir yok	0	0	5	15,6	12	37,5
Toplam	32	100	32	100	32	100

Kaynak: Sosyal Alan Araştırması, Mart 2025

Hane halklarının yıllık gelir giderleri: En büyük gider kalemi, yakıt, gübre ve yem gibi girdileri içeren tarım maliyetleridir (%40,6). Bu bulgu, tarımın sadece geçim kaynağı olarak değil, aynı zamanda önemli bir mali yükümlülük olarak da önemini vurgulamaktadır. Bunu pazar ve gıda giderleri (%18,8) ve hayvancılıkla ilgili maliyetler (%21,9) izlemektedir. Bu yapı, birçok hanenin özellikle bitkisel ve hayvansal tarımda üretim kapasitelerini korumaya öncelik verdiğini göstermektedir. Elektrik, su ve doğalgaz faturaları (%9,4) da belirtilmiştir, ancak daha düşük sıklıkta. Ankete katılanların sadece %6,3'ü borç geri ödemesini birincil gider olarak belirtmiştir, bu da düşük borçlanma veya eksik bildirimleri yansıtır olabilir.

İkinci öncelikli harcamalar açısından, elektrik ve su gibi düzenli hane halkı giderlerinin yükünü yansıtan kamu hizmetleri faturaları (%50) en çok bildirilen kalemdir. Bunu, gıda güvenliğinin merkezi önemini pekiştiren pazar ve gıda harcamaları (%21,9) izlemektedir. Bildirilen diğer kalemler arasında tarım (%6,3), hayvancılık (%3,1), ulaşım, kira, yatırım ve borç geri ödemesi yer almaktadır, ancak bunların her biri nispeten düşük bir paya sahiptir.

Pazar ve gıda harcamaları, üçüncü öncelikli harcamalar olarak yine başı çekmektedir (%40,6). Bu harcamaların tüm kategorilerde üst sıralarda yer alması, hane halkı bütçelerinde sürekli ve önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Borç geri ödemeleri (%6,3) ve hayvancılık harcamaları (%6,3) da kamu hizmetleri faturaları (%9,4) ile birlikte bu kategoride yer almaktadır. Ayrıca, sağlık ve kişisel bakım giderleri (3,1%) sadece bu üçüncü kademede raporlanmıştır, bu da ya sağlık hizmetlerine erişimin düşük olduğunu ya da bu tür giderleri önemsiz gösterme eğiliminin olduğunu gösterebilir. Dikkat çekici bir şekilde, hanelerin %31,3'ü üçüncü kategoriyi belirtmemiştir.

TABLO5 5 YILLIK GELİR GİDER KATEGORİLERİ

Yıllık gelirinizin gider kategorileri nelerdir?	Birinci		İkinci		Üçüncü	
	Hane sayısı	(%)	Hane sayısı	(%)	Hane sayısı	(%)
Pazar ve gıda harcamaları	6	18,8	7	21,9	13	40,6
Ulaşım/seyahat masrafları (okula, iş yerine vb.)	0	0	1	3,1	0	0
Tarımsal giderler (yakıt, gübre, yem vb.)	13	40,6	2	6	1	3,1
Hayvancılık giderleri (yem, veteriner hizmetleri vb.)	7	21,9	1	3	2	6,3
Tarım, ticaret veya sanayiye yapılan yatırımlar	1	3,1	1	3	0	0
Elektrik, su vb. faturalar	3	9,4	164	50	3	9,4
Kira	0	0	1	3,1	0	0
Sağlık ve kişisel bakım giderleri	0	0	0	0	1	3,1
Isınma giderleri	0	0	1	3,1	0	0
Borç geri ödemesi	2	6,3	2	6,3	2	6,3
Yanıt yok	0	-	0	-	10	31,3

Yıllık gelirinizin gider kategorileri nelerdir?	Birinci		İkinci		Üçüncü	
	Hane sayısı	(%)	Hane sayısı	(%)	Hane sayısı	(%)
Toplam	32	100	32	100	32	100

Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

TARIM VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ

Verilere göre, tarım faaliyetlerine devam ettiğini belirten hane halkı oranı %75'tir (24 hane). Bu bulgu, göç ve ekonomik baskılar nedeniyle son yıllarda azalan ve şu anda çoğunlukla yaşlı nesiller tarafından sürdürülen küçük ölçekli tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin bölgede devam ettiğini göstermektedir.

Bölgedeki başlıca tarımsal faaliyet geçimlik tarımdır. Bölgede arpa, buğday ve silajlık mısır da yetiştirilmektedir. Ev tüketiminin üzerinde üretilen sebze ve meyveler, yakındaki yerel pazarlarda satılmaktadır. Tarım üretimindeki düşüşün ana nedenlerinden biri, girdi maliyetlerinin yüksek olmasıdır. İkinci bir sorun ise, azalan ve yaşlanan nüfus nedeniyle işgücü eksikliğidir. Genç nüfusun ücretli işçiliği tercih ettiği ve mermer endüstrisi, organize sanayi bölgeleri ve turizmle ilgili işler gibi diğer sektörlerde istihdam arayışında olduğu bildirilmiştir. Köy ziyaretleri sırasında, yaşlanan nüfus açıkça gözlemlenmiştir.

Kavakçalı'daki coğrafi sınırlamalar nedeniyle, tarımsal faaliyetler hane halkı tüketimi için bahçecilik düzeyinde yürütülmektedir. Proje EA'da tarım ürünleri satan hane halkı sayısının çok sınırlı olduğu ve bu satışların hane halkı tüketiminden daha fazlasının yerel pazarda gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Aşağıdaki bölümde, Projenin tarımsal faaliyetleri üzerindeki potansiyel etkileri konusunda hane halkının görüşleri ele alınmaktadır.

TABLO 5-3 TARIMSAL FAALİYETLERDE BULUNANLAR

Çiftçi misiniz veya tarımsal faaliyetlerde bulunuyor musunuz?	Hane Sayısı	Yüzde
Evet	24	75
Hayır	8	25
Toplam	32	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

Projenin tarımsal gelirleri üzerindeki olası etkileri sorulduğunda, PEK'lerin %50'si (32 haneden 15'i) projenin sonucunda gelir kaybı yaşayacaklarını belirtmiştir. Bu, yanıt verenlerin yarısının önemli düzeyde endişe duyduğunu göstermektedir.

Öte yandan, %28,1'i (9 hane) projenin tarımsal faaliyetlerini olumsuz etkilemeyeceğini düşünmektedir. Dikkat çekici bir şekilde, %25'i (8 hane) bilmediklerini belirtmiş olup, bu da önemli düzeyde bir belirsizlik olduğunu göstermektedir.

Bu belirsizlik, iki temel faktörle bağlantılı görünmektedir: projenin fiziksel konumu, mevcut ekim alanlarıyla doğrudan kesişmeyebilir ve proje faaliyetleri ve bunların olası sonuçları hakkında net veya yeterli bilgi eksikliği.

Genel olarak, PEK'lerin çoğu olumsuz etkiler beklemekte veya emin olmamaktadır, bu da algılanan risk veya belirsizlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, özellikle tarımın önemli bir geçim kaynağı olduğu bir bölgede, paydaşların yeterli bilgiye sahip olmasını ve endişelerinin anlamlı bir şekilde ele alınmasını sağlamak için şeffaf iletişim ve topluluk katılımının önemini vurgulamaktadır.

TABLO 5-4 PROJENİN TARIMSAL FAALİYETLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ HAKKINDA DÜŞÜNCELER

Proje nedeniyle tarımsal faaliyetlerinizden elde ettiğiniz gelirde düşüş olacağını düşünüyor musunuz?	Hane Sayısı	Yüzde
Evet	15	46
Hayır	9	28
Bilmiyorum	8	25
Toplam	32	10

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

Anket sonuçlarına göre, PEK'lerin %56,3'ü (32 kişiden 18'i) projenin tarımsal gelirleri üzerindeki potansiyel etkilerinden haberdar olmadıklarını belirtmiştir. Yanıt verenler arasında en sık dile getirilen endişe, %25'i (8 kişi) tarafından belirtilen arazi kamulaştırması, gürültü ve tozun kümülatif etkisidir. Ayrıca, %12,5'i (4 katılımcı) tozun mahsulün verimini ve kalitesini, özellikle zeytinlerin verimini ve kalitesini düşürebileceğini belirtmiştir. %6,3'ü (2 katılımcı) proje nedeniyle arazilerine erişimin kısıtlanmasından endişe duyduğunu belirtmiştir.

TABLO 5-5 PEK'İN GELİR KAYBI GÖRÜŞLERİ

Gelir kaybına neden olacak ne tür bir etki yaşayacaksınız?	Hane sayısı	Yüzde
Hiçbir fikrim yok	18	56
Arazilere erişim kısıtlanacak	2	6
Arazi kamulaştırma, gürültü ve toz gibi kümülatif etkiler olacaktır.	8	2
Toz nedeniyle arazilerin verimi ve mahsullerin kalitesi, özellikle zeytinyağı için, düşecektir.	4	12
Toplam	32	10

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

Verilere göre, anket katılımcıları arasında tarımsal üretimde hazine veya devlet arazisi kullanan hane bulunmamaktadır. Bölgenin coğrafi yapısı nedeniyle, Muğla YEKA ÇSED Etki Alanı'nda tarım arazisi niteliğinde hazine arazisi bulunmamaktadır. Tüm devlet arazileri ormanlardır. Etkilenme Alanındaki Hanehalklarının bu ormanlardan faydalanma yolları, Etkilenme Alanındaki Hanehalklarının çevre ormanları kullanımı başlığı altında ele alınmaktadır.

Arazisi, sahip olduğu veya kullandığı arazi daha önce başka bir projeden etkilenmiş olan PEK'lerin oranı %6,3'tür.

TABLO 5-6 SAHİP OLUNAN VEYA KULLANILAN ARAZİLER ÜZERİNDEKİ ÖNCEKİ PROJE ETKİSİ

Sahip olduğunuz veya kullandığınız arazi daha önce başka bir projeden etkilenmiş miydi?	Hane Sayısı	Yüzde
Evet	2	6,3
Hayır	30	93,7
Toplam	32	100,0

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

Hane halkı ve muhtarlarla yapılan görüşmelere göre, hayvancılık, Proje EA içindeki az sayıda hane halkı tarafından gelir kaynağı olarak yürütülmektedir ve esas olarak hane halkı tüketimi için küçük ölçekli bir faaliyet olarak işlev görmektedir. Aşağıdaki değerlendirmeler, yerleşim düzeyinde hayvancılık faaliyetlerinin yoğunluğunu ortaya koymaktadır.

Hayvancılık, Proje'den etkilenen yerleşim yerlerinde önemli bir geçim kaynağıdır. Ancak, hayvancılık faaliyetlerinin ölçeği ve türü dört köy arasında önemli ölçüde farklılık göstermektedir.

Turgut, hem sığır hem de küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde nispeten yüksek yoğunluğu ile öne çıkmaktadır. 500 haneden 100'ü büyükbaş hayvan yetiştiriciliği (80%) ve 100'ü küçükbaş hayvan yetiştiriciliği (aynı şekilde 80%) ile uğraşmaktadır. Bu, faaliyetin ticari ölçekte değil, esas olarak hane ihtiyaçlarını karşılamak için geçim düzeyinde yürütüldüğünü göstermektedir.

Yaraş, en fazla sığır sayısına (600) ve sığır yetiştiriciliği ile uğraşan nispeten büyük bir hane halkı payına (200) sahiptir. Ancak, toplam küçük sığır sayısı 500 olmasına rağmen, sadece 2 hane (%0,44) küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile uğraştığını bildirmiştir. Bu durum, sığır yetiştiriciliğinin yaygın olmasına rağmen, küçükbaş hayvanların hane halkı düzeyinde faaliyetlerden ziyade birkaç ticari işletmede yoğunlaştığını veya toplumsal olarak yönetildiğini göstermektedir.

Çakmak, her iki hayvancılık kategorisinde de yüksek bir katılım yüzdesine sahiptir: Hanelerin %85,7'si sığır yetiştiriciliği ile uğraşmaktadır ve aynı oran (%85,7) küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde de geçerlidir. Diğer köylere göre toplam hayvan sayısı daha az olmasına rağmen, bu durum küçük ölçekli karma hayvancılığa yaygın bir bağımlılığı yansıtmaktadır. Bu da, bu yerleşim yerinde hayvancılığın öncelikle geçimlik temelli olduğu sonucunu daha da güçlendirmektedir.

Türbin alanının bulunduğu Kavakçalı'da sığır sahipliği orta düzeyde (100 hayvan) ve hanelerin %72,7'si sığır yetiştiriciliği ile uğraşmaktadır. Ancak, nispeten yüksek bir küçükbaş hayvan

sayısı (500) olmasına rağmen, sadece 5 hane (%4,5) küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile uğraşmaktadır. Bu rakamlar, küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin sınırlı sayıda hane tarafından yapıldığını göstermektedir.

Hayvancılık faaliyetleri genel olarak yerleşim yerlerinde yaygın olsa da, hane başına hayvan sayısının nispeten düşük olması, bu faaliyetlerin çoğunlukla geçimlik düzeyde, ticari amaçlardan ziyade temel hane ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yürütüldüğünü göstermektedir.

Turgut ve Çakmak, hem toplam hayvancılık sayısı hem de katılımcı hane halkı oranı açısından Kavakçalı'ya kıyasla daha hassas görünmektedir. Bu nedenle, bu yerleşim yerleri, meralara erişim kısıtlamaları, erişim yolları inşaatı veya gürültü kirliliği gibi Proje ile ilgili faktörlerin olumsuz sosyal ve ekonomik etkilerini daha fazla hissedecektir. Yaraş merkezi veya yarı ticari üretim izlenimi verirken, Kavakçalı'da hayvancılık faaliyetleri daha az sayıda hane halkında yoğunlaşmış görünmektedir.

TABLO 5-7 HAYVANCILIK FAALİYETLERİ

Yerleşim	Sığır sayısı ⁵	Sığır yetiştiriciliği ile uğraşan hane sayısı		Küçükbaş hayvan sayısı ⁶	Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile uğraşan hane sayısı	
		Hane sayısı	Yüzde		Hane sayısı	Yüzde
Turgut	400	100	80	500	100	80
Yaraş	600	200	44,4	500	2	0
Çakmak	120	60	85,7	200	60	85,7
Kavakçalı	100	80	72,7	500	5	4,5

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

Bulgulara göre, hane halkları ve muhtarlar, bölgedeki tarım ve mera alanlarının sınırlı olması nedeniyle hayvanları için yemi yıl boyunca (12 ay) satın aldıklarını bildirmiştir.

Bu durum, hayvancılık giderlerinin hane halkı harcamaları arasında üçüncü sırada yer aldığına dair önceki bulguyu doğrulamaktadır.

Köyler çoğunlukla devlet ormanlarından oluşan arazilerle çevrili olduğundan, bu araziler veya çevresindeki otlak alanları da hayvan otlatmak için kullanılmaktadır. Bu alanlar türbin sahasından uzak olsa da, ENH ve erişim yollarına yakın alanlar olarak kabul edilebilir.

ORMANCILIK VE ARICILIK FAALİYETLERİ

Sürekli düşüşe rağmen, Muğla ili Türkiye'nin arıcılık faaliyetlerinde lider konumunu korumaktadır. Danışma toplantıları sırasında, arıcılıktaki düşüşün çeşitli faktörlere bağlı olduğu belirtilmiştir. Bu faktörler arasında çevresel etkiler (ani sıcaklık dalgalanmaları ve tarım kimyasalları gibi), genç neslin arıcılık, hayvancılık ve tarım gibi alanlara ilgisizliği ve yüksek üretim maliyetleri sayılabilir.

⁵ Mukhtarlar

⁶ Mukhtar'lardan elde edilen verilere göre

Gözlemler, gençlerin sosyal güvenlik (SGK) olan işleri tercih ettiklerini ve arıcılık ve benzeri faaliyetleri emek yoğun ve kariyer hedefleri ile bağdaşmayan faaliyetler olarak gördüklerini göstermektedir. Sonuç olarak, hizmet sektöründe istihdam edilmeyi veya ticari işletmeler kurup yönetmeyi tercih etme eğilimindedirler. Üretim faaliyetleri ağırlıklı olarak orta yaşlı ve yaşlı nüfus tarafından sürdürülmektedir.

Arıcılık, proje kapsamındaki dört yerleşim yerinde de yapılmaktadır; ancak ölçeği, yaygınlığı ve ekonomik önemi köyden köye önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Bazı yerleşim yerlerinde nispeten yüksek sayıda arı kovanı bulunurken, arıcılıkla uğraşan hane halkı oranı genellikle sınırlı kalmaktadır. Bu da arıcılığın birkaç hane halkında yoğunlaştığını ve çoğu durumda geçimlik veya ek gelir kaynağı olarak yapıldığını göstermektedir.

Turgut'ta arıcılık, dört yerleşim yeri arasında en yoğun olarak görülmektedir. 4.000 arı kovanı ve 40 hane halkı bu faaliyette bulunmaktadır ve bu, tüm hane halklarının %32'sini temsil etmektedir. Bu yüksek katılım oranı, arı kovanı sayısı ile birleştiğinde, arıcılığın yerel geçim kaynaklarında önemli bir rol oynadığını ve hem hane halkı gelirine hem de tüketime katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Yarış'ta 2.000 arı kovanı ve 100 hane (yüzde 22,2) arıcılıkla uğraşmaktadır. Toplam kovan sayısı Turgut'un yarısı kadar olsa da, uğraşan hane sayısının daha fazla olması, daha dağınık bir yapıya ve muhtemelen hane başına daha az kovan sayısına işaret etmektedir. Bu, geniş tabanlı ancak küçük ölçekli, muhtemelen aile tüketimi ve ek gelir elde etmeye yönelik bir yaklaşıma işaret etmektedir.

Çakmak'ta arıcılık çok sınırlı bir ölçekte yapılmaktadır; sadece 500 arı kovanı ve 4 hane (yüzde 5,7) bu faaliyette bulunmaktadır. Küçük ölçekli olmasına rağmen, kovanların birkaç hane arasında yoğunlaşması, yaygın bir topluluk faaliyeti olmaktan ziyade yarı ticari faaliyetleri veya uzmanlaşmış hane katılımını gösterebilir.

Türbin alanının bulunduğu Kavakçalı'da da arıcılık, 2.500 arı kovanı ve 10 hane halkı (%9,1) ile mütevazı bir düzeyde yapılmaktadır. Bu da yine hane halkı katılımının düşük, ancak kovan yoğunluğunun nispeten yüksek olduğunu yansıtmaktadır, bu da 10 hanenin çok sayıda kovana sahip olduğunu göstermektedir. Kavakçalı'da tarım ve hayvancılığın öncelikle hane halkı kullanımı için olduğu göz önüne alındığında, arıcılık bu özel bağlamda daha ekonomik odaklı bir faaliyet olabilir.

Çakmak ve Kavakçalı'da arıcılıkla uğraşan hane halkı oranının düşük olması, kovan sayısının dikkat çekici olmasına rağmen, arıcılık faaliyetlerinin birkaç hane halkında yoğunlaştığını ve potansiyel olarak ikincil bir gelir kaynağı veya yarı ticari bir girişim olarak sürdürüldüğünü göstermektedir.

Buna karşılık, Turgut ve Yarış'ta hane halkı katılımı daha yüksektir ve özellikle Turgut, arıcılığın hane halkı ekonomisinin daha önemli bir bileşeni olabileceği tek yerleşim yeri olarak öne çıkmaktadır.

TABLO 5-8 ARI KOVANLARI VE ARICILIKLA UĞRAŞAN HANEHALKLARI

Yerleşim	Arı kovanı sayısı	Arıcılıkla uğraşan hane halkı	
		Hane sayısı	Yüz
Turgut	4000	40	32
Yaraş	2000	100	22,2
Çakmak	500	4	5,7
Kavakçalı	2500	10	9,1

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

PEK'LERİN ÇEVREDEKİ ORMANLARI KULLANIMI

İncelenen bir diğer geçim kaynağı faaliyeti, PEK'lerin köylerinin veya mahallelerinin çevresindeki ormanları mantar ve şifalı bitki toplamak için kullanıp kullanmadıklarıydı. Anket sonuçlarına göre, tüm hanelerin %100'ü bu amaçla çevredeki ormanları kullandığını bildirmiş olup, bu da orman kullanımının tüm katılımcılar arasında yaygın ve temel bir geçim kaynağı faaliyeti olduğunu göstermektedir.

Muğla'daki Turgut, Yaraş, Çakmak ve Kavakçalı köyleri ormanlık alanlarla çevrilidir ve orman köyleri olarak sınıflandırılabilir. Bu yerleşim yerlerinin sakinleri, yakınlardaki ormanları çeşitli şekillerde, öncelikle geçim amaçlı ve doğal kaynaklara erişim için kullanmaktadır.

Turgut: Turgut, çevresindeki ormanlarla yakından bütünleşmiştir. Sakinler, orman alanlarını öncelikle küçükbaş hayvanlar için otlak olarak kullanmaktadır. Ancak, son yıllarda bu bölgelerde artan çakal saldırıları, serbest otlatma uygulamalarını olumsuz etkilemiş ve birçok hane halkını küçükbaş hayvancılık için ağıllı sistemlere geçmeye zorlamıştır.

Yaraş: Yaraş da yoğun ormanlık bir arazide yer almaktadır. Sakinler, şifalı otlar ve mantarlar gibi odun dışı orman ürünlerini toplayarak ormandan faydalanmaktadır. Bu ürünler genellikle ticari satıştan ziyade ev tüketimi için toplanmaktadır.

Çakmak: Çakmak, yerel halkın orman kaynaklarını benzer şekillerde kullandığı bir başka orman köyüdür. Yakındaki ormanlardan şifalı otlar ve mantarların toplanması yaygındır ve Yaraş'ta olduğu gibi, bu faaliyetler de esas olarak kişisel veya evsel kullanım içindir, birincil gelir kaynağı değildir.

Kavakçalı: Kavakçalı, yoğun orman örtüsüne sahip bir bölgede yer almaktadır ve bölge sakinleri çeşitli orman faaliyetlerinde bulunmaktadır. En dikkat çekici olanı arıcılıktır; sadece 10 hane yaklaşık 2.500 arı kovanı işletmektedir, bu da yoğun ama ekonomik açıdan önemli bir faaliyet olduğunu göstermektedir. Ayrıca, orman arazileri hayvancılık için otlak alanı olarak kullanılmaktadır ve bölge sakinleri evsel kullanım için odun dışı orman ürünleri toplamaktadır.

Özetle, bu köylerde orman kullanımının türü ve yoğunluğu farklılık gösterse de, orman kaynakları dört yerleşim yerinde de geçim kaynaklarını ve günlük ihtiyaçları desteklemede önemli bir rol oynamaktadır.

Mart 2025'te Muğla YEKA ÇSED saha çalışması sırasında toplanan yanıtlara göre, katılımcılar yakınlardaki ormanların Projeden etkilenip etkilenmeyeceği konusunda farklı görüşler belirtmişlerdir:

13 katılımcı (%38,2) ormanların etkilenip etkilenmeyeceği konusunda hiçbir fikirleri olmadığını belirtmiştir. Bu grup, ya Projenin çevresel kapsamı hakkında bilgi eksikliğini ya da ormanla ilgili geçim kaynaklarına sınırlı katılımı yansıtmaktadır.

7 katılımcı (%20,6) ormanların etkilenebileceği görüşünü dile getirmiş ve Proje nedeniyle ormanlara erişim veya kalitede olası değişikliklere ilişkin orta düzeyde endişe duyduklarını belirtmiştir.

14 katılımcı (%41,2) Projenin ormanlar üzerinde herhangi bir etkisi olmayacağına inanıyordu; bu, çevresel önlemlere olan güveni veya Proje faaliyetleri ile orman alanları arasındaki mekansal veya işlevsel mesafe algısını yansıtır olabilir.

Bu bulgular, özellikle ormana bağımlı yerleşim yerlerinde bilgi yayılımının ve paydaş katılımının iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Katılımcıların çoğu herhangi bir etki görmemiş veya görüş bildirmemiş olsa da, daha küçük bir grupta bile olsa endişelerin varlığı, sosyal ve çevresel risklerin değerlendirilmesinde dikkate alınmalıdır.

Ayrıca, yanıt verenlerin yaklaşık dörtte üçünün (38,2%) görüş belirtmediğini bildirmesi, topluluk danışma çalışmaları sırasında bilgi eksikliklerinin giderilmesinin önemini vurgulamaktadır.

TABLO 5-9 PROJENİN ORMANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR ALGILAR

Bu ormanların proje tarafından etkilenebileceğini düşünüyor musunuz?	Hane Sayısı	Yüzde
Fikrim yok	13	38
Evet	7	20,6
Hayır	14	41,2
Toplam	34	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

Projenin ormanlara nasıl etki edebileceği konusunda görüşlerini paylaşanların en sık dile getirdiği endişe, ormanlık alanların azalması nedeniyle orman ürünlerinin azalabileceği idi. Sıkça dile getirilen bir diğer konu ise, inşaat veya işletme sırasında ortaya çıkan tozun tarımsal verimi düşürebileceğiydi. Bazı katılımcılar, projenin orman alanlarına erişimlerini kısıtlayabileceği ve yakacak odun, şifalı otlar veya mantar gibi kaynakları toplama imkânlarını etkileyebileceği konusunda endişelerini dile getirdiler.

Ancak, önemli sayıda katılımcı bu konuda herhangi bir görüş belirtmedi, bu da ormanla ilgili faaliyetlere katılmamalarıyla bağlantılı görünüyor. Bu katılımcılar, Projenin orman ekosistemleri üzerindeki potansiyel etkilerini değerlendirmek için doğrudan etkilenmediklerini veya yeterince bilgilendirilmediklerini hissetmiş olabilirler.

5.3 EKOSİSTEM HİZMETLERİ

"Ekosistem hizmetleri", doğanın insan refahını desteklediği farklı yolları ifade eder. Ekosistemlerin insanların veya toplumların hayatta kalması veya yaşaması için sağladığı tüm koşullar, süreçler, işlevler, faydalar ve ürünler Ekosistem Hizmetleri olarak tanımlanabilir.

Ekosistemlerden elde edilen faydalar arasında gıda, su, temiz hava, tıbbi hammaddeler, rekreasyonel ve kültürel değerler bulunmaktadır. Doğanın bu faydaları, hem insanlar hem de yeryüzündeki diğer canlılar için hayati önem taşımaktadır.

IFC PS6'ya göre⁷, ekosistem hizmetleri arasında şunlar yer alır

- (i) tarım ürünleri, deniz ürünleri ve av hayvanları, yabani gıdalar ve etnobotanik bitkiler;
- (ii) içme, sulama ve endüstriyel amaçlı su; yemin
- (iii) birçok biyofarmasötik, inşaat malzemesi ve yenilenebilir enerji için biyokütle temeli sağlayan orman alanları.

Ayrıca, PS6'ya göre, ekosistem hizmetleri dört gruba ayrılır.

- (i) İnsanların ekosistemlerden elde ettiği ürünleri içeren tedarik/sağlama hizmetleri: gıda, temiz su, odun ve lif, peyzajda kullanılan süs bitkileri, mineral hammaddeler, ilaçlar, biyokimyasallar.
- (ii) Düzenleyici hizmetler, insanların ekosistem süreçlerini düzenlemekten elde ettikleri faydalar: tozlaşma ve tohum yayılması, iklim düzenleme, ağaçların gölgeleme etkisi, fotosentez, doğal afetlerin önlenmesi, su arıtma, topraktaki suyun filtrelenmesi, hava kalitesinin düzenlenmesi, hastalık ve zararlıların azaltılması, istilacı türlere karşı direnç.
- (iii) Kültürel hizmetler, insanların ekosistemlerden elde ettiği maddi olmayan faydalar: rekreasyon, eko-turizm ve kültürel miras.
- (iv) Diğer hizmetleri sürdüren doğal süreçleri içeren destekleyici hizmetler: habitat oluşturma, toprak oluşumu, fotosentez, besin döngüsü, su döngüsü.

TEDARİK/ARZ HİZMETLERİ VE DÜZENLEYİCİ HİZMETLER

Tedarik/arz hizmetleri arasında gıda, hammadde, dekoratif ürünler, biyokütle yakıtları, tatlı su, biyokimyasallar/doğal ilaçlar yer alır. IFC PS 6'da açıklanan tedarik hizmetleri ile uyumlu olarak, ekosistem hizmetleri kapsamındaki proje etkileri arıcılık, orman hasadı (odun, gıda/bitki hasadı), tarımsal gıda üretimi ve hayvancılık üzerine odaklanmaktadır. Bu kapsamın yanı sıra, insanların ekosistem süreçlerini düzenlemekten elde ettikleri faydalar olan düzenleyici hizmetler arasında tozlaşma ve tohum dağıtımı, iklim düzenleme, ağaç gölgeleme, fotosentez, doğal afetlerin önlenmesi, su arıtma, topraktaki suyun filtrelenmesi, hava kalitesinin düzenlenmesi, hastalıkların azaltılması ve zararlılara ve istilacı türlere karşı direnç sayılabilir. Bu bağlamda, bu iki ekosistem hizmeti, proje alanında birbirinden ayrı olmayan entegre hizmetler olarak kabul edilir. Projenin bu iki ekosistem hizmeti üzerindeki etkileri aşağıda sunulmuştur.

Tarım ve Hayvancılık: Tarım ve hayvancılık, özellikle tedarik hizmetleri kapsamında, Turgut, Yaraş, Çakmak ve Kavakçalı yerleşimlerinde yaygın geçim kaynaklarıdır. Ancak, bu faaliyetlerin ölçeği ve yoğunluğu köyden köye değişmektedir ve çoğu durumda, baskın ekonomik sektörler olarak değil, geçim kaynağı düzeyinde uygulanmaktadır.

⁷ <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2010/20190627-ifc-ps-guidance-note-6-en.pdf>

Turgut'ta tarım ve hayvancılık nispeten daha yaygındır ve yaklaşık 60 hane sığır ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile uğraşmaktadır. Yaklaşık 100 dekar olarak tahmin edilen ortak otlaklar aktif olarak kullanılmaktadır ve yollar veya türbin kurulumu gibi Proje ile ilgili arazi kullanım değişiklikleri nedeniyle erişimin kısıtlanabileceği endişesi dile getirilmiştir.

Yarış'ta haneler yaklaşık 600 sığır ve önemli miktarda küçükbaş hayvan beslemektedir. Arpa ve buğday öncelikle yem olarak yetiştirilmektedir. Sakinler, sulama ve hayvancılık için hayati bir su kaynağı olan Eğridere kaynağının tükenme veya kirlilik riski altında olabileceğine dair endişelerini vurgulamıştır.

Çakmak'ta, yaklaşık 60 hane halkı yaklaşık 120 sığır ve 200 küçükbaş hayvan yetiştirmektedir. Bu faaliyetler küçük ölçeklidir ve doğrudan hane halkının tüketim ihtiyaçlarıyla bağlantılıdır.

Kavakçalı'da tarım ve hayvancılık yoğun olarak yapılmamakta, esas olarak hane halkının tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sürdürülmektedir. Yaklaşık 100 sığır ve 500 küçükbaş hayvan olduğu bildirilmekle birlikte, küçükbaş hayvanlar sınırlı sayıda hane halkı tarafından yetiştirilmektedir. Yakındaki ormanlardan elde edilen odun, ısınmanın ana kaynağıdır.

Arıcılık: Arıcılık, dört köyün tamamında, özellikle Turgut, Yarış ve Çakmak'ta önemli bir ekosistem hizmetidir:

Turgut'ta aktif arıcılık faaliyetleri yürütülmekte olup, bazı arıcılar 500-600 kovani yönetmektedir. Türbin sahası çam balı üretimi için belirlenmemiş olsa da, sahadan 2-5 km uzaklıkta bazı sabit ve gezici arı kovanları bulunmaktadır.

Yarış'ta hem yerleşik hem de mobil arıcılar bulunmaktadır. Köy muhtarına göre, bölgede mevsimsel olarak "binlerce arı kovani" yerleştirilmektedir ve nektar mevcudiyetini destekleyen orman örtüsünün korunması konusunda endişeler artmaktadır.

Çakmak'ta yaklaşık 500 arı kovani bulunmaktadır ve arıcılık birçok hane için önemli bir ekonomik faaliyet olarak kabul edilmektedir.

Kavakçalı'da, 10 hane halkı tarafından yaklaşık 2.500 arı kovani bakılmaktadır, bu da yoğun ama potansiyel olarak ticari ölekte bir faaliyet olduğunu göstermektedir.

ÇED'e göre, rüzgarlı sırtlarda bulunan türbinlerin konumları, sürekli yüksek rüzgara maruz kalmaları nedeniyle polen taşıyıcıların faaliyetleri için uygun değildir, çünkü bu durum uçuş menzilini ve besin arama verimliliğini azaltmaktadır. Türbinlerin bulunduğu noktalarda veya yakınlarında arı kovanları gözlemlenmemiştir. Bununla birlikte, ağaç kesimi, toz ve inşaat gürültüsünün arı popülasyonlarına zarar verebileceği ve bal verimini düşürebileceği konusunda topluluklar arasında endişeler devam etmektedir.

Arıcılık, sınırlı alternatif geçim kaynakları, yaşlanan kırsal nüfus ve genç nüfusun göçü nedeniyle bölgede giderek daha önemli hale gelmektedir. Düşük iş gücü girdisiyle nispeten yüksek getiri sağlar ve kırsal sosyo-ekonomik dayanıklılığın sürdürülmesine yardımcı olur.

Orman Kullanımı ve Odun Dışı Ürünler: Ormanlar, yakıt, yem, gıda ve inşaat malzemeleri dahil olmak üzere temel ekosistem hizmetleri sağlar. ÇED raporu, izin verilebilecek yaklaşık 71,30 hektarlık orman alanı belirlemektedir. Bu alanda tahmini 11.065 ağaç ve 5.712 m³ dikili ağaç hacmi bulunmaktadır.

Yaraş'ta, hanelerin çoğu hem kişisel kullanım hem de yerel pazarlarda satış için ot ve mantar toplamaktadır. Orman kaynaklarına erişim çok önemlidir ve köylüler olası kısıtlamalar konusunda güçlü endişelerini dile getirmişlerdir.

Çakmak'ta ormanlar, geçim kaynakları ve geleneksel yaşam tarzlarının devamı için hayati öneme sahip olan yakacak odun, yabani bitki toplama ve mantar toplama için yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Kavakçalı'da ormanlar ısınma için yakacak odun sağlar ve ormanlık veya devlet arazilerinde otlatma yapılır. Ekonomik bağımlılık düşük olsa da ormanlara bağımlılık yüksektir.

Balıkçılık: Balıkçılık, Proje EA'nın hemen içinde bir geçim kaynağı faaliyeti değildir. Buna göre, balıkçılık faaliyetleri üzerinde Proje ile doğrudan veya dolaylı bir etki beklenmemektedir ve bu nedenle balıkçılık etki değerlendirme tablosuna dahil edilmemiştir.

Su kaynakları nispeten zengin olan Kavakçalı'da, Namnam Nehri ve kolları, bazı bozulmalar bildirilmiş olsa da, hala sınırlı balık popülasyonlarını desteklemektedir. Yerel sakinler, son yıllarda balık popülasyonlarında önemli bir düşüş olduğunu belirtmişlerdir. Bu düşüşün başlıca nedeni, Proje'nin kendisi değil, Namnam Nehri rehabilitasyon projesiyle ilgili nehir yatağındaki değişikliklerdir.

Son yıllarda, bölgede şu anda faaliyette olmayan küçük bir alabalık çiftliği bulunmakta ve yerel olarak "tatlı su somonu" olarak adlandırılan bir soğuk su alabalık türü yetiştirilmekteydi. Ancak, Namnam Nehri türbin veya inşaat alanlarının hemen yakınında bulunmadığından, bölgedeki balık popülasyonları veya su ürünleri yetiştiriciliği faaliyetleri üzerinde Proje ile ilgili herhangi bir etki beklenmemektedir.

İçme ve sulama amaçlı su kaynakları: Bölgedeki su kaynaklarına erişim, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilirliği için hayati ve önemli bir konudur. Çalışma alanındaki su kaynaklarının korunması ve PEK'ler tarafından kullanılan su kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması, ekosistem hizmetlerinin sürdürülmesi için önemlidir. Su kaynakları üzerindeki etkiler açısından, Proje iki farklı konu altında değerlendirilmelidir. Bunlardan ilki, patlatma etkilerinden kaynaklanabilecek kaynak ve yüzey suları üzerindeki etkiler ve tozdan kaynaklanan su kaynaklarının kalitesi üzerindeki etkileridir.

Projenin etkileriyle ilgili saha görüşmeleri sırasında, PEK'ler önceki proje deneyimlerine dayanarak aşağıdaki endişelerini dile getirmişlerdir:

TABLO 5-10 PEK'LERİN İÇME SUYU VE SULAMA İÇİN SU KAYNAKLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Yerleşim	Projenin su boruları ve kaynakları üzerindeki etkileri
Yaraş	Bölgedeki su kaynakları oldukça sınırlıdır. Proje EA yakınında bulunan Eğridere kaynağı, hem insan hem de hayvanlar için önemli bir su kaynağı olarak tanımlanmıştır ve Proje faaliyetlerinden kaynaklanabilecek potansiyel kirlenme riski konusunda endişeler dile getirilmiştir.
Turgut	Su altyapısı zayıftır ve özellikle yaz aylarında su temini yetersizdir. Şu anda, köyün su temini, zaten sınırlı kapasiteyle çalışan üniversitenin borulu su sistemi aracılığıyla sağlanmaktadır. İnşaat aşamasında köye 300 işçinin yerleşmesi planlandığından, su kıtlığının daha da artması olasılığı başlıca endişelerden biri haline gelmiştir.
Çakmak	Su altyapısı yetersizdir ve yerel su kaynakları yetersizdir.

Yerleşim	Projenin su boruları ve kaynakları üzerindeki etkileri
Kavakçalı	Su altyapısı yeterlidir ve yerel su kaynakları yeterlidir. Projenin herhangi bir etkisi olmayacağı öngörülmektedir. Bölgedeki Namnam Deresi, türbin veya inşaat alanlarının hemen yakınında bulunmamaktadır ve projenin faaliyetleri üzerinde herhangi bir etkisi olması beklenmemektedir.

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

Saha çalışması sürecinde PEK'ler tarafından belirtilen bu endişeler, yerel ÇED raporunda da tespit edilen Proje etkileri. Tozun su kaynakları üzerindeki etkisi şu şekilde açıklanmaktadır:

İnşaat aşamasında yapılacak kazı çalışmalarında toz oluşumu meydana gelecektir ve bölgenin kırık-çatlaklı, yüksek geçirgen yapısı nedeniyle, bu parçacıkların kırık-çatlaklı ve karstik boşluklardan hidrojeolojik sisteme hızla karışması mümkündür. Bu nedenle, kazı ve patlatma çalışmalarının (yapılması durumunda) su fazlalığının olduğu Aralık-Mart aylarına ertelenmemesi tavsiye edilmektedir.

KÜLTÜREL HİZMET

Ekosistem hizmetleri kapsamında, ÇED alanı içinde küçük ölçekli ve gelişmemiş kültürel hizmet dalları bulunmaktadır. Ancak, turizm etkisi Proje EA içinde sınırlıdır. Bölgedeki birden fazla yenilenebilir enerji projesinin etkisinin birleşip baskın bir görsel unsur haline gelip gelmeyeceğini ve peyzaj karakterinin genel algısını değiştirip değiştirmeyeceğini belirlemek önemlidir. Ancak raporda, Projenin görsel etkilerini azaltmak için hiçbir strateji uygulanamayacağı belirtilmektedir.

DESTEKLEYİCİ HİZMETLER

Destekleyici hizmetler, habitat oluşumu, toprak oluşumu, fotosentez, besin döngüsü, su döngüsü gibi diğer hizmetleri sürdüren doğal süreçleri içerir. Bu bağlamda, Projenin çevresel etki değerlendirmesi ve biyolojik çeşitlilik değerlendirmesi, öncelikle bu alanlardaki sorunları ve hafifletici önlemleri içermektedir.

Bu bölümlerde tanımlanan etki analizi ile birlikte, ekosistem hizmetleri kapsamında planlanan hafifletici önlemler, Destek hizmetleri kapsamındaki bileşenlerin sürdürülebilirliğini de sağlayacaktır.

6. GEÇİM KAYNAKLARI ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

Aşağıdaki alt bölümlerde, Proje'nin geçim kaynakları üzerindeki etkileri ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir.

6.1 PROJE ETKİ ÖZETİ

Proje için yapılan ÇED, Proje EA içinde bir dizi sosyal risk ve etki belirlemiştir. Bunlar, özellikle tarım, hayvancılık ve arıcılıkla uğraşan yerel toplulukları etkileyen, geçim kaynaklarıyla ilgili doğrudan ve dolaylı etkileri içermektedir.

ÇSED bulguları, etkilenen toplulukların bu etkilerin önlenmesi ve azaltılmasına yönelik beklentilerini de yansıtmaktadır. Değerlendirmeye dayanarak, Proje, EBRD ESR'leri ve IFC Performans Standartları ile uyumlu olarak sosyal riskleri azaltmak, izlemek ve yönetmek için bir dizi yönetim planı uygulayacaktır.

Aşağıdaki tablo, arazi ve geçim kaynakları ile ilgili olarak belirlenen temel sosyal etkileri, bunların zamanlamasını ve ilgili hafifletme önceliklerini özetlemektedir:

TABLO 6-1 BELİRLENEN GEÇİM KAYNAKLARIYLA İLGİLİ ETKİLER VE PROJE AŞAMALARI

Etki Konuları	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler)	Aşama	Etki Açıklaması	Önerilen Azaltıcı Önlemler
İnşaatın Araziler ve Geçim Kaynakları Üzerindeki Etkileri	Yerel arazi sahipleri ve gayri resmi arazi kullanıcıları	İnşaat	• Hayvanlara verilen zarar • Tarım arazileri ve mahsullerde toz kaynaklı hasar • Otlak alanlarının ve zeytinliklerin kamulaştırılması nedeniyle gelir kaybı (genellikle ikincil veya üçüncül gelir kaynağı olarak kullanılır). • Toz, gürültü ve titreşim nedeniyle arıcılık verimliliğinde azalma • Meralara ve orman kaynaklarına erişimin kısıtlanması • EİH güzergâhı, yerel halkın geleneksel olarak otlatma için kullandığı ormanlık alanlardan geçmektedir. • İnşaat sırasında, toplum sağlığı ve güvenliği gereklilikleri nedeniyle geçici erişim kısıtlamaları öngörülmektedir. • Bu tür kısıtlamalar, orman yollarında kontrollü geçiş veya daha yavaş erişim içerebilir.	• Tozun etkilerini önlemek için yaz aylarında tüm erişim yolları ve inşaat alanları günde 3 kez sulanacaktır. Yüklenici toz kontrol önlemlerini uygulamazsa, bunun sonucunda ortaya çıkan mahsul kayıpları tam olarak tazmin edilmelidir. • Ekonomik yerinden edilme etkileri en aza indirilecek ve Geçim Kaynaklarının Geri Kazanımı Planında belirtilen hafifletme önlemleri uygulanacaktır. • İşe alım sürecinde, Proje kapsamında ortaya çıkabilecek istihdam fırsatları dahilinde, Proje'nin kurulması nedeniyle geçim kaynaklarını kaybedenlere öncelik verilecektir. • Proje EA'sında veya toz ve titreşimden etkilenebilecek alanlarda bulunan arıcılar, inşaat başlamadan önce tespit edilecek ve Proje tarafından kovan nakliyesi desteği sağlanacaktır. • Tüm inşaat faaliyetleri belirlenen alanlarla sınırlı olacak ve Proje'nin inşaat ve nakliye sürecinde zarar gören varlıklar, mahsuller, yollar vb. yükleniciler tarafından tam yenileme değeri üzerinden tazmin edilecektir. • Araziye erişimin kısıtlandığı dönemde geçim kaynaklarının kaybını azaltmak ve telafi etmek için Bölüm 8'de verilen destek programları, EBRD ve IFC gerekliliklerine uygun olarak uygulanacaktır. • Projenin inşaat alanını sınırlandırarak ve hasar gören alanları derhal restore ederek orman arazileri üzerindeki etkilerin en aza indirilmesi için çaba gösterilecektir. • Proje paydaş katılım planı, Projenin GKGP'si için gerekli danışma süreçlerini de içerecek ve tanımlayacaktır. • Toplumun endişelerini gidermek için bir şikayet mekanizması kurulacaktır. • Arazi edinim sürecini denetlemek ve topluluk içindeki şikayetleri ele almak üzere iki Topluluk İrtibat Görevlisi istihdam edilecektir.

Etki Konuları	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler)	Aşama	Etki Açıklaması	Önerilen Azaltıcı Önlemler
Savunmasız Gruplar Üzerindeki Etkiler	Yaşlılar (+65), kronik hastalığı olanlar ve düşük gelirli PEK'ler	İnşaat ve İşletme	- Artan inşaat faaliyetleri nedeniyle toz, gürültü ve araç trafiği gibi çevresel etkilere orantısız maruz kalma - Sağlık koşulları veya ileri yaş nedeniyle hizmetlere erişimde zorluk - Bilgilendirme toplantılarına katılma veya şikayet mekanizmalarına erişimde zorluklar - Sosyoekonomik kırılganlıkların artması (örneğin, geçim kaynaklarına erişimin kısıtlanması) - Sistemik cinsiyet eşitsizliği ve teknik alanlara düşük katılım nedeniyle kadınların ve gençlerin proje işlerinden dışlanması - Kamplarda (özellikle işçi kamplarının planlandığı Turgut'ta) ayrımcılık, taciz ve cinsiyete dayalı şiddet riskleri - Geleneksel cinsiyet rolleri, kadınların hareketliliğini ve yeniden yerleşim ve tazminatla ilgili karar alma süreçlerine katılımını kısıtlayabilir. Bu durum, kadınların ihtiyaç ve endişelerinin göz ardı edilmesine ve yerinden edilmenin olumsuz etkilerinin daha da artmasına neden olabilir. - Türkiye'nin birçok kırsal bölgesinde, kadınlar erkeklere göre resmi işlere sahip olma veya arazi sahibi olma olasılıkları daha düşüktür, bu da onları gayri resmi geçim kaynaklarına ve aile ağlarına daha bağımlı hale getirir. Yeniden yerleşim, bu kırılgan destek sistemlerini bozabilir ve kadınların uyum sağlamak için daha	- Gerekirse belediye hizmetlerine ve sağlık tesislerine erişim sürecini kolaylaştırmak için - Yaşlı veya bakıma muhtaç PEK'leri içeren arazi edinim süreçleri sırasında özel koruma önlemleri - Birincil gelir kaynaklarını kaybeden haneler için geçim kaynaklarının geri kazanımına yönelik destek. Proje, özellikle yaşlı hane halkı üyelerinin gelir kaynağı olan araziler kamulaştırıldığında, savunmasız hanelere yeni araziler edinilmesinde destek sağlayacaktır. - Kadınlar ve savunmasız gruplar, plan geliştirme sürecinin tamamında anlamlı bir şekilde yer alacaktır.

Etki Konuları	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler)	Aşama	Etki Açıklaması	Önerilen Azaltıcı Önlemler
			az kaynağa sahip kalmasına neden olabilir. - Türkiye'nin kırsal kesimlerinde kadınlar genellikle tarımsal faaliyetlere ve hane halkı üretimine önemli katkıda bulunurlar, ancak genellikle resmi olarak tanınmazlar veya ücret almazlar. Yeniden yerleşim, kadınların arazi ve hayvancılığa erişimini keserek hem ekonomik katkılarını hem de gıda güvenliğini zayıflatabilir. - Muğla'daki birçok kadın gayri resmi, mevsimlik veya bakımla ilgili işlerle uğraştığı için, resmi olarak arazi sahibi veya ücretli çalışan olarak kayıtlı olmayabilir. Bu durum, resmi istihdamı veya belgelenmiş arazi kullanımını önceliklendiren tazminat programlarından dışlanmalarına yol açabilir. - Yaşlı kadınlar, hareket kabiliyeti kısıtlı kadınlar ve mevsimlik göçmen işçiler, yeniden yerleşim sırasında, çözüm ve fayda paylaşımı mekanizmalarına erişimin azalması, bağımsız olarak yer değiştirme kabiliyetinin sınırlı olması ve sosyal izolasyon riskinin artması gibi bir dizi zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. - Kadınlar genellikle çocukların ve yaşlı aile üyelerinin birincil bakıcılarıdır. Yer değiştirme, alışık olmadıkları ortamlar, okullara ve sağlık hizmetlerine olan mesafenin uzaması ve topluluk desteğinin azalması nedeniyle iş yüklerini artırabilir ve	

Etki Konuları	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler)	Aşama	Etki Açıklaması	Önerilen Azaltıcı Önlemler
			gelir getirici faaliyetlerde bulunma yeteneklerini daha da sınırlandırabilir.	

EKONOMİK YERİNDEN EDİLMENİN ETKİSİ

Proje alanı içinde şu anda hiçbir konut veya ticari fiziksel yapı bulunmamaktadır. Proje alanı içindeki bir keçi ahır, sahibi tarafından gönüllü olarak başka bir yere taşınmıştır. Bu nedenle, Proje kapsamında fiziksel yeniden yerleşim gerekmeyecektir. Ancak, aşağıdaki nedenlerle geçici veya kalıcı ekonomik yerinden edilme meydana gelebilir:

- Tarım arazileri ve zeytinliklerin kamulaştırılması
- İnşaat süreci boyunca mevsimlik otlak alanlarına ve orman arazilerine geçici olarak sınırlı erişim
- İnşaatla ilgili toz, gürültü veya titreşimler nedeniyle geçici verimlilik kaybı

Gerek fiili gerekse algılanan kısıtlamalar dahil olmak üzere geleneksel arazi kullanım uygulamalarına getirilen kısıtlamalar. Fiili kısıtlamalar fiziksel engeller, güvenlik tampon bölgeleri veya arazi sınıflandırmasındaki değişikliklerden kaynaklanabilir.

Algılanan kısıtlamalar, özellikle ormanlık alanlarda, EİH'nin orman kullanım hakları ve otlatma, yakacak odun toplama veya diğer geleneksel faaliyetler için ormanlık araziye erişimde kısıtlamalara yol açabileceği durumlarda, iletim hattının nihai güzergâhına ilişkin mevcut belirsizliklerle bağlantılıdır. Bu endişeler, geçmiş deneyimlere ve proje planlama aşamasında ayrıntılı, erişilebilir bilgilerin eksikliğine dayanmaktadır.

Geçim Kaynakları Etki Azaltma Önlemleri

Proje, olumsuz etkileri önlemek, azaltmak veya telafi etmek için aşağıdaki önlemleri uygulayacaktır:

- Bu GKGKP'nin geliştirilmesi ve uygulanması
- GKGKP süreci boyunca kadınların ve savunmasız grupların anlamlı katılımı
- Proje istihdam fırsatlarında etkilenen bireylere öncelik verilmesi
- Mahsul, ağaçlar ve ekonomik faaliyetler dahil olmak üzere tüm kayıpların tam olarak tazmin edilmesi
- Toz bastırma önlemleri (örneğin, yaz aylarında erişim yollarının günde üç kez sulanması)
- İnşaat nedeniyle varlıkların veya araziye erişimin kısıtlanmasından kaynaklanan tazminat
- İnşaat öncesinde arıcıların belirlenmesi ve kovanların taşınması için destek
 - Temel hane halkı ve muhtar danışmaları sırasında yerel arıcılık faaliyetleri kaydedilmiştir; ancak ormanlık alanlardaki kovan sayısı ve aktif arıcı sayısı mevsimsel olarak değişiklik göstermektedir.
 - GKGKP kapsamında, köylerde yerel arıcılıkla uğraşan 40 hane tespit edilmiş ve bütçe ayrılmıştır.
 - Bu hanelere ek olarak, göçebe arıcıların varlığı da kabul edilmektedir.
 - Bu nedenle, GKGKP'nin uygulanması sırasında mevsimsel değişiklikler dikkate alınarak kovanların yerleri ve sayılarının sahada doğrulanması gerekecektir.
 - EİH Ekim 2025'te onaylandığından, bu doğrulama, doğru tanımlama ve zamanında yer değiştirme veya diğer destek önlemlerini sağlamak için inşaatın hemen öncesinde tekrarlanmalıdır.
- Hassas hane halkı gelir kaybı durumlarında alternatif arazi edinimi için destek
- Etkili bir şikayet mekanizmasının kurulması
- Arazi ile ilgili şikayetleri izlemek üzere iki Topluluk İrtibat Görevlisi (TİG) atanması
- GKGKP danışma süreçlerinin Paydaş Katılım Planına (PKP) dahil edilmesi

TABLO 6-2 SOSYOEKONOMİK ETKİLER – ARAZİ VE GEÇİM KAYNAKLARI

Kategori	İnşaat	İşletme	Hizmetten Çıkarma
Etki türü	Doğrudan	Yok	Doğrudan
Alıcı	Yerel topluluklar	Yerel Topluluklar	Yerel Topluluklar
Reseptör duyarlılığı	Orta	Düşük	Düşük
Etkinin niteliği	Olumsuz (-)	Olumsuz (-)	Olumsuz (-)
Kapsam	Yerel/Site düzeyi	Yerel/Site düzeyi	Yerel/Site düzeyi
Süre	Kısa	Devam eden	Kısa Süreli
Hane Sayısı	Günlük	yok	Günlük
Olasılık	Çok olası	Olası	Muhtemel
Etkinin büyüklüğü	Orta	Küçük	Küçük
Etkinin önemi (hafifletme ile)	Büyük	Önemsiz	Küçük
Kalan etki	Düşük	Önemsiz	Önemsiz
Yenilenemez kayıp riski	Olası (en kötü durum)	Yok	Yok
Tersine çevrilebilirlik	Tersine çevrilebilir	Tersine çevrilebilir	Tersine çevrilebilir
Azaltma etkinliği	Zor ama etkili	Etkili	Kolay ama etkili
Güven seviyesi	Yüksek	Yüksek	Yüksek

6.2 ETKİLENEN ÖZEL ARAZİLER

Projenin temel altyapısı, özellikle rüzgar türbinleri ve şalt sahası, devletin sahip olduğu orman arazisi üzerinde inşa edilecek olsa da, bazı yardımcı altyapı bileşenleri özel mülkiyete ait tarım arazileriyle kesişecektir. Bunlar arasında erişim yolu ağı ve EİH bulunmaktadır.

Aydın-Muğla-Denizli 1/100.000 Ölçekli Çevre Planı ve Projenin Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporuna göre, 20 adet rüzgar türbini, Ula ilçesinin Kavakçalı mahallesinde bulunan resmi olarak kayıtlı orman arazisi üzerinde yer almaktadır. Tapu kayıtları ile teyit edildiği üzere, bu araziler kamu mülkiyetindedir ve rüzgar santrali altyapısının temel alanında herhangi bir özel mülkiyet bulunmamaktadır. Ancak, EBRD ESR 5/IFC PS5 uyarınca, Proje, devlet arazilerinin mevsimlik otlatma, yakacak odun toplama, ortakçılık veya arıcılık gibi geçim faaliyetleri için bireyler veya haneler tarafından gayri resmi olarak veya geleneksel düzenlemeler yoluyla kullanılabileceğini kabul etmektedir. Bu nedenle, bu orman arazilerinde resmi veya gayri resmi arazi kullanıcılarının varlığı, saha çalışmaları, paydaş danışmaları ve yerel ormancılık yetkilileriyle doğrulama yoluyla daha ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir. Proje bu kullanıcılar üzerindeki potansiyel geçim kaynakları etkilerini bu GKGKP'de yer alan metodoloji kapsamında değerlendirecek (GM aracılığıyla alınan başvurular, proaktif paydaş danışmaları) ve GKGKP'nin bir parçası olarak destekleyici önlemler uygulanacaktır.

Ancak, erişim yolları ve EİH koridoru gibi Proje bileşenleri, Proje alanının ötesine uzanmakta ve çoğunlukla tarım ve hayvancılık için kullanılan sınırlı sayıda özel mülkiyetli parsel ile kesişmektedir. Bu etkileşim, kısmi veya tam arazi kaybı riskini beraberinde getirerek, geçim

kaynakları faaliyetlerinde geçici veya kalıcı aksaklıklara yol açabilir. Azaltma ve restorasyon önlemleri, ÇSED'in 7.3.4. bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

ERİŞİM YOLLARI VE İLGİLİ ÖZEL ARAZİ ETKİLERİ

Proje için planlanan erişim yolunun, Turgut ve Çakmak mahallelerinde toplam 16 arazi parselini etkilemesi beklenmektedir:

- 8 parsel özel mülkiyete aittir ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca kısmi kamulaştırmaya tabi tutulacaktır. 1 parsel Proje Şirketi tarafından doğrudan satın alınmıştır.
- 7 parsel hazineye aittir (kamu arazisi) ve mülkiyet devri olmaksızın irtifak hakkı tesis edilerek erişime açılacaktır.
- 1 parsel orman arazisidir.

Etkilenen parsellerin yerleşim dağılımı aşağıda sunulmuştur:

TABLO 6-3 ERİŞİM YOLLARINA GÖRE ETKİLENEN ARAZİ PARSELLERİ

Mahalle	Bölge	Özel Mülkiyet Parselleri	Hazine Parselleri (İrtifak Hakkı)	Toplam Etkilenen Parseller
Turgut	Ula	7	5	12
Çakmak	Menteşe	1	2	3

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

Özel mülkiyete ait 8 parsel ağırlıklı olarak tarımsal amaçlıdır ve zeytinlikler, kuru tarım alanları (sulama yapılmayan) ve mevsimlik otlaklardan oluşmaktadır. Saha verileri, bu arazilerin genellikle hem bitkisel üretim hem de hayvancılık faaliyetleri için birbirinin yerine veya eşzamanlı olarak kullanıldığını doğrulamakta ve çok işlevli bir geçim kaynağına bağımlılığı göstermektedir.

Bu noktada, önemli bir gösterge olarak, arazi kullanıcılarının tarımsal faaliyetlerde bulunduğu toplam arazilerin %20'sinden fazlasının kaybedilmesi durumunda önemli bir geçim kaynağı kaybı yaşanabileceği öngörülmektedir. Bu nedenle, erişim yollarından kaynaklanan arazi edinimi, Tablo 6-3'te bu açıdan değerlendirilmektedir.

Parsel büyüklüğüne göre yapılan kayıp oranı değerlendirmesine göre, sadece 3 parselin %20'den fazla kamulaştırıldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, bu 3 parselin kullanıcıları tarafından kullanılan toplam arazi büyüklükleri de değerlendirilmiştir. Arazi ve geçim kaynakları üzerinde potansiyel Proje etkilerinin yanı sıra, sosyal etki değerlendirme sürecinde Turgut'ta, erişim yollarından birinin keçi ahır olarak kullanılan bir yapı ile kesiştiği belirli bir etki alanı tespit edilmiştir. Türbinler konutlardan oldukça uzak bir mesafede bulunmakla birlikte, erişim yolu konutlara çok yakın bir mesafeden geçmektedir.

Keçi ağılı, bölgede ikincil veya ek geçim kaynağı olarak işlev gören küçük ölçekli hayvancılık için aktif olarak kullanılmaktadır.

Sahibi, Proje'nin inşaat faaliyetlerine olanak sağlamak için keçi ahırını gönüllü olarak orijinal konumundan yaklaşık 20 metre uzağa taşımıştır. Etkilenen hanenin geçim kaynaklarının ve refahının devamını sağlamak için, Proje Şirketi, çevredeki inşaat çalışmaları tamamlandıktan sonra, sahibinin kullanımı için bir su toplama havuzu inşa edecek ve su boruları döşeyecektir.

Bu önlemler, hayvancılık ve hane ihtiyaçları için temel su kaynaklarına erişimi sürdürmeyi amaçlamaktadır.

Gönüllü taşınma, imzalı bir anlaşma ile resmi olarak belgelendirilmemiştir. Takip eden GKGKP önlemleri şunları içerecektir: (i) taşınan keçi ahırının hayvancılık için yeterli barınak ve alan sağladığının doğrulanması; (ii) yeni kurulan su havuzu ve boru sisteminin tam olarak işlevsel olduğunu ve mal sahibinin gereksinimlerini karşıladığını teyit etmek; (iii) yer değiştirmeden sonra en az bir yıl boyunca hayvanların sağlığını ve verimliliğini izlemek; ve (iv) yer değiştirme sonucunda öngörülemeyen geçim kaynakları etkileri ortaya çıkarsa, ek teknik destek veya küçük yardım sağlamak.

Buna karşılık, yolun karşı tarafında bulunan konutlar fiziksel olarak etkilenmeyecektir, çünkü yolun genişletilmesi, yolun karşı tarafında (yamaç tarafında) yapılacaktır.

Konut yapılarının yerinden edilmesi söz konusu olmasa da, araziye kısmi etki ve işlevsel bir hayvan barınağının potansiyel kaybı, hedefli bir hafifletme önlemi gerektirecek geçici bir ekonomik yerinden edilme biçimini işaret etmektedir.

TABLO 6-4 ERİŞİM YOLLARININ PARSEL DÜZEYİNDE AYRINTILI ETKİSİ

Yerleşim	Blok No	Parsel No	Toplam Parsel Alanı (m ²)	Kullanılacak Alan (m ²)	Satın Alınan Parselin %'si	Kullanıcının tarımsal faaliyetler için kullandığı toplam arazi	Kullanılan arazilerin kayıp oranı (%)	Kullanım Amacı	Arazi Türü	Not
Turgut	106	1	5.294,01	95,39	1,8	6800	1,4	Yol	Tarım Arazisi	Yol, parselin batı kenarı boyunca uzanmaktadır. 5,2 dekarlık alan kullanılabilir durumdadır.
Turgut	103	10	5.582,96	1.229,43	22	8500	14,5	Yol	Tarım Arazisi	Yol, parselin en güney ucundan geçmektedir. 4,3 dekarlık alan kullanılabilir durumdadır.
Turgut	103	3	6.511,60	1.079,69	16,6	15000	7	Yol	Tarım Arazisi	Yol, parselin en güney ucundan geçmektedir. 5,4 dekarlık alan kullanılabilir durumdadır.
Turgut	103	2	6.158,41	691,13	11,2	6.158,41	11,2	Yol	Tarım Arazisi	Yol, parselin en güney ucundan geçmektedir. 5,4 dekarlık alan kullanılabilir durumdadır.
Turgut	103	1	3.157,55	1.067,36	33,8	3500	30,5	Yol	Tarım Arazisi	Yol, parselin batı kenarı boyunca uzanmaktadır. 2 dekarlık alan kullanılabilir durumdadır.

Yerleşim	Blok No	Parsel No	Toplam Parsel Alanı (m ²)	Kullanılacak Alan (m ²)	Satın Alınan Parselin %'si	Kullanıcının tarımsal faaliyetler için kullandığı toplam arazi	Kullanılan arazilerin kayıp oranı (%)	Kullanım Amacı	Arazi Türü	Not
Turgut	102	2	2.638,49	358,6	13,6	4000	9	Yol	Tarım Arazisi	Yol, parselin batı kenarı boyunca uzanmaktadır. 2,3 dekarlık alan kullanılabilir durumdadır.
Turgut	102	1	10.694,06	1.342,38	12,6	10.694,06	12,6	Yol	Tarım Arazisi	Yol, parselin batı kenarı boyunca uzanmaktadır. 9,3 dekarlık alan kullanılabilir durumdadır.
Çakmak	170	4	1.921,36	977,86	50,9	1.921,36	50,9	Yol	Tarım Arazisi	Yol, parselin ortasından geçmektedir. Kuzeyde 609 m ² , güneyde 334 m ² kullanılabilir alan kalmaktadır.

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025 ve Proje arazi edinim verileri

ARTIK ARAZİ

Artık arazi, projeye ilgili arazi edinimi nedeniyle geride bırakılan veya kullanılamaz hale gelen küçük, parçalı arazi parsellerini ifade eder. Bu parseller genellikle çok küçük, düzensiz şekilli veya izole olduğundan, tarımsal veya ekonomik kullanım için uygun değildir. Artık arazi genellikle rüzgar santralleri gibi altyapı projeleri için kısmi arazi ediniminden kaynaklanır; bu projelerde arazinin sadece bir kısmı alınır ve geri kalanı ekonomik olarak kullanılamaz veya erişilemez hale gelir. Bu durum, özellikle geçimlik tarım veya gayri resmi arazi kullanımı ile uğraşan etkilenen arazi sahipleri ve kullanıcılar için ekonomik yerinden edilmeye yol açabilir, çünkü resmi bir tanıma veya tazminat olmadan hayati önem taşıyan geçim kaynaklarını kaybedebilirler.

Nitekim, mevcut veriler, Proje arazisinin satın alınacağı çoğu durumda parselin sadece bir kısmının etkilendiğini, geri kalanının ise ekilebilir durumda kaldığını doğrulamaktadır. 1 parsel için, proje erişim yolu parselin ortasından geçmektedir. Sonuç olarak, arazinin kuzeyinde 609 m² ve güneyinde 334 m² arazi kalmaktadır ve bu araziler, tarımsal faaliyetler için uygun olmayan boyutları nedeniyle artık veya kullanılamaz arazi olarak değerlendirilmek üzere GKGKP'ye dahil edilmiştir.

Arazi edinimi veya arazi kullanım kısıtlamaları bir kişinin sahip olduğu arazinin sadece bir kısmını etkilediği, ancak kalan arazinin ekonomik olarak kullanılamaz hale geldiği durumlarda, proje tüm mülkü edinmeyi teklif etmeli ve ilgili PEK'lere tam tazminat sağlamalıdır.

İLETİM HATTININ ETKİLERİ

Önerilen EİH koridoru, Menteşe ilçesinin Yaraş mahallesi ile kesişecektir. Bu alanda, sadece bir parsel etkilenecektir ve bu parsel özel mülkiyete aittir. Bu parsel için mülkiyet değişikliği olmaksızın irtifak hakkı tesis edilecek ve EİH güzergâhı boyunca özel mülkiyete ait hiçbir arazi etkilenmeyecektir.

Fiziksel yer değiştirme öngörülmemekle birlikte, inşaat süresi boyunca, özellikle tarım ve otlatma sezonlarının yoğun olduğu dönemlerde, erişimde, özellikle otlaklara veya ekili arazilere erişimde geçici aksaklıklar meydana gelebilir. Bu aksaklıklar, GKGKP uygulamasının bir parçası olarak yakından izlenecek ve gerekli ayarlamalar, etkilenen arazi kullanıcıları ile istişare edilerek belirlenecektir.

6.3 ORMAN, HAZİNE VE KAMU ARAZİLERİNİN ETKİLENEN KULLANIMI⁸

GAIA Rüzgar Enerji Santrali'nin temel altyapısının çoğu, özellikle türbin sahaları ve şalt sahası, devlet orman arazisi üzerinde bulunmakla birlikte, bu alanlar, hazine parselleri ve ortak arazilerle birlikte, yerel topluluklar tarafından mevsimsel ve geleneksel olarak kullanılmaktadır. Bu kullanımlar arasında, özellikle yaz ve hasat sonrası dönemlerde hayvancılık, arıcılık ve yakacak odun toplama yer almaktadır.

Bu tür kullanımlar genellikle belgelenmemiş ve Türk kamulaştırma kanunları kapsamında resmi olarak tanınmamakla birlikte, hem IFC PS5 hem de EBRD ESR5, geçim kaynakları için gerekli doğal kaynaklara erişimini kaybeden proje tarafından etkilenen kişilerin, resmi arazi mülkiyeti durumuna bakılmaksızın, uygun tazminat veya geçim kaynaklarının geri kazanımı için yardım alma hakkına sahip olmasını şart koşmaktadır.

⁸ Ortak arazi, tüm kişilerin hayvanlarını otlatma, yakacak odun toplama veya yakıt için ot biçme gibi belirli ortak haklara sahip olduğu kolektif arazidir. Köy tüzel kişiliği adına kayıtlıdır.

ORMAN ARAZİLERİ (KAVAKÇALI MAHALLESİ)

Onaylanan 20 türbin sahasının tamamı ve şalt sahası, Kavakçalı mahallesinde resmi olarak kayıtlı devlet orman arazisi içinde yer almaktadır. Ana sahalarda resmi olarak konut veya tarım amaçlı kullanım bulunmamakla birlikte, saha danışmanlıkları şunları ortaya koymuştur:

- Orman kenarları ve bitişindeki alanlar, özellikle hasat sonrası ve yaz aylarında, küçük ölçekli hayvancılık ve arıcılık yapanlar tarafından mevsimsel olarak kullanılmaktadır.
- Muhtar ile yapılan derinlemesine görüşmelere göre, toplamda üç hane hayvancılıkla, iki hane ise arıcılıkla uğraşmakta ve orman kenarındaki alanları sırasıyla otlatma ve kovan yerleştirme amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir.
- Bu uygulamalar, resmi olarak izin verilme de, geleneksel olup uzun süredir devam etmektedir.
- Türbin temellerinin bu kullanımları doğrudan ortadan kaldırması beklenmese de, erişim yollarının inşası, altyapının kurulması ve ilgili hareket kısıtlamaları veya çitler şunları yapabilir:
- Orman otlatma alanlarına mevcut gayri resmi erişim yollarını kesintiye uğratabilir,
- İnşaat sırasında orman kullanıcıları için güvenlik veya yangın risklerini artırabilir,
- Orman kenarındaki otlatma veya kovan yerleştirme alanlarının işlevselliğini veya kullanılabilirliğini azaltabilir.

Orman temelli geçim faaliyetlerine yönelik bu potansiyel kısıtlamalar, bu GKGKP kapsamında değerlendirilmektedir. Projenin ayak izinin çoğu, özellikle türbin konumları ve şalt sahası, devletin sahip olduğu orman arazisinde yer alsa da, bu alanlar, bitişindeki hazine ve ortak arazilerle birlikte, yerel topluluklar tarafından geleneksel ve mevsimsel olarak kullanılmaktadır. Mart-Nisan 2025'te yapılan saha çalışması, köy muhtarları (Muhtarlar) ve tarım danışma büroları ile yapılan istişarelerle desteklenerek, bu arazilerin öncelikle odun dışı orman ürünleri (mantar ve kekik gibi) toplama, mevsimlik hayvancılık ve arıcılık faaliyetleri için kullanıldığını doğrulamıştır.

Toplamda, proje kapsamındaki dört yerleşim biriminde (Yaraş, Turgut, Çakmak ve Kavakçalı) yaklaşık 705 hane halkının geçimini sağlamak için orman ürünleri topladığı bildirilmiştir. Arıcılık, özellikle Yaraş (50'si gezici olmak üzere 100 arıcı), Turgut (30), Kavakçalı (20) ve Çakmak (4) köylerinde önemli bir geçim kaynağıdır ve bu arı kovanlarının çoğu orman yolu koridorları boyunca yer almaktadır. Yaraş (200), Turgut (100) ve Kavakçalı (80) yerleşimlerinde önemli sayıda hane hayvancılıkla uğraşmaktadır, ancak saha ziyaretleri sırasında, Proje'den etkilenecek gerçek orman alanlarının bu haneler tarafından doğrudan otlatma amacıyla kullanılmadığı açıklığa kavuşturulmuştur. Çakmak'ta, 60 haneden sadece 5'inin orman arazisini otlatma amacıyla kullandığı bildirilmiştir.

Bu geçim kaynakları genellikle gayri resmi olup, Türk kamulaştırma kanunları kapsamında resmi olarak kayıtlı değildir. Bununla birlikte, hem IFC PS5 hem de EBRD ESR5, resmi yasal hak sahipliğine bakılmaksızın, geçimlerini veya gelirlerini sağlamak için hayati önem taşıyan doğal kaynaklara erişimini kaybeden bireylerin ve hanelerin haklarını tanımaktadır. Bu nedenle, Projeden etkilenen kaynak kullanıcıları tazminat ve/veya geçim kaynaklarının geri kazanımı için yardım almaya hak kazanmaktadır.

TABLO 6-5 DEVLET ORMANLARININ KULLANIM BİLGİLERİ

Yerleşim	Devlet ormanlarının kullanım amacı		
	Mevsimsel olarak geçimini sağlamak için mantar, kekik vb. toplamak (hane halkı)	Sığır otlatma/hayvan yemi olarak kullanma (hane halkı)	Arıcılık (arıcı)
Yaraş	450	Hayvancılıkla uğraşan 200 hane vardır, ancak proje alanı (devlet ormanları) doğrudan kullanılan alanlar değildir.	100 (50'si mobil) - (Orman yolundaki araziler ağırlıklı olarak kullanılmaktadır)
Turgut	125	Hayvancılıkla uğraşan 100 hane bulunmaktadır, ancak proje alanı (devlet ormanları) doğrudan kullanılmamaktadır.	30 (Orman yolundaki araziler ağırlıklı olarak kullanılmaktadır)
Çakmak	5	5 (60 hanede)	4 (Orman yolundaki araziler ağırlıklı olarak kullanılmaktadır)
Kavakçalı	80	Hayvancılıkla uğraşan 80 hane bulunmaktadır, ancak proje alanı (devlet ormanları) doğrudan kullanılan alanlar değildir.	20 (Orman yolundaki araziler ağırlıklı olarak kullanılmaktadır)

ÖZEL ARAZİ (YARAŞ)

Yaraş'ta EİH güzergâhı üzerinde bulunan bir özel parsel (407/1) özel arazi olarak sınıflandırılmıştır. Müşteri tarafından sağlanan bilgilere göre, bu parsel iletim kablosundan etkilenmektedir.

HAZİNE ARAZİLERİ (TURGUT VE ÇAKMAK)

Erişim yolu güzergâhı boyunca (Turgut ve Çakmak'ta) bulunan toplam yedi parsel, hazine arazisi olarak sınıflandırılmıştır. Bu parsellere, mülkiyet devri veya resmi kamulaştırma yapılmaksızın, irtifak hakkı verilmesi yoluyla erişilecektir.

Ancak, saha değerlendirmeleri şunları doğrulamıştır:

- Bu parsellerin çoğu şu anda mevsimlik hayvancılık için kullanılmakta, tarım veya ormanlık alanlara erişim yolu olarak hizmet etmekte veya hane parselleri arasında gayri resmi bağlantı görevi görmektedir.
- Bu kullanımlar belgelenmemiştir ve bu nedenle ekonomik ve kültürel açıdan önemli olmalarına rağmen Türk hukuku uyarınca tazminat almaya hak kazanmamaktadır.
- İnşaat aşamasında, çitlerin kurulması, tesviye çalışmaları veya ağır ekipmanların hareketleri erişimi geçici olarak engelleyebilir ve bu durum, mevsimsel hareketliliğe bağlı olan Turgut ve Çakmak'taki çoban aileleri özellikle etkileyebilir.

Bu nedenle, bu ortak ve geleneksel arazi kullanımları bu GKGKP'de değerlendirilmekte ve Bölüm 8'de geçim desteği ve erişim restorasyonu için hak sahipliği çerçevesine dahil edilmektedir.

Türbin kurulumu, EİH inşaatı, erişim yolu iyileştirmeleri ve ağır araçların asfaltlanmamış yolları yoğun olarak kullanması dahil olmak üzere Projenin inşaat aşaması, topluluk varlıklarına ve tarımsal verimliliğe kasıtsız ancak somut zararlar verebilir.

Bu etkiler, arazi edinimi ile ilgili kayıplardan farklıdır ve inşaat bölgelerinin yakınında bulunan hem özel hem de gayri resmi olarak kullanılan kamu arazilerini etkileyebilir. Bu tür etkiler genellikle geçici olmakla birlikte, etkilenen haneler için gelir kaybına, üretim kesintisine veya fiziksel varlık hasarına neden olma potansiyeli vardır.

TABLO 6-6 BEKLENEN HASAR VE ETKİ TÜRLERİ

Hasar Türü	Açıklama
Tozla İlgili Mahsul Kaybı	İnşaat trafiği ve hafriyat çalışmaları, özellikle asfaltlanmamış yollarda önemli miktarda toz oluşturabilir ve bu da zeytin/mahsul veriminin düşmesine ve meyve dökülmesine neden olabilir.
Verimli Ağaçlara Verilen Hasar	Yol güzergâhları veya çalışma alanlarının yakınındaki ağaçlar, tesviye, toprak sıkışması veya makinelerle temas nedeniyle istemeden zarar görebilir.
Tarımsal Varlıklara Verilen Zarar	Sulama sistemleri, çitler, istinat duvarları, teraslar veya tarım aletleri, ekipman hareketleri veya yol genişletme çalışmaları nedeniyle zarar görebilir.
Arıcılıkta aksaklıklar	Toz ve titreşim, kovan faaliyetlerini bozabilir; inşaatın yakınlığı nedeniyle kazara yer değiştirme, ısıya maruz kalma veya kovan hasarı meydana gelebilir.
Toprak Sıkışması veya Akış	Araç hareketleri toprağı sıkıştırabilir veya su akışını değiştirebilir, bu da tarlaların durumunu ve yakın arazilerdeki tohum çimlenmesini etkileyebilir.

6.4 SAVUNMASIZLIK DEĞERLENDİRMESİ

IFC, sosyal kimlikleri veya statüleri nedeniyle proje etkilerinden olumsuz etkilenme olasılığı daha yüksek olan ve bu etkileri öngörme, bunlarla başa çıkma, direnme veya bunlardan kurtulma kapasiteleri sınırlı olan bireyleri veya grupları savunmasız olarak tanımlamaktadır. Bu durum yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, okuryazarlık, engellilik veya arazi ve doğal kaynakların gayri resmi kullanımı ile bağlantılı olabilir.

IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak, Proje EA içindeki savunmasız gruplar, Mart 2025'te Turgut, Çakmak, Yaraş ve Kavakçalı mahallelerinde saha verileri, katılımcı araçlar ve topluluk profileme kullanılarak belirlenmiştir.

Aşağıdaki tablo, dört mahallede savunmasız olarak belirlenen kişi veya hane sayısını özetlemektedir:

TABLO 6-7 SAVUNMASIZ HANEHALKLARI

Savunmasızlık Kategorisi	Turgut	Çakmak	Yaraş	Kavakçalı
Okuma yazma bilmeyen yetişkinler	50	15	50	0
Kadınların başı olduğu haneler	50	6	50	15
Kamu yardımına bağımlı haneler	10	3	15	0
Kronik hastalığı olan veya yatalak kişiler	2	2	5	0
Yalnız yaşayan yaşlılar (65+)	10	3	15	15
Fiziksel veya zihinsel engelli kişiler	5	3	10	6
İşsiz veya düşük gelirli hane reisleri	50	2	400	0
Mevsimlik işçiler	50	0	50	0
Toplam	227	19	545	21

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Mart 2025

Tabloda kategoriye göre sunulan savunmasız hane halkı sayısı, bazı hane halklarının aynı anda birden fazla savunmasızlık türüyle karşı karşıya olması nedeniyle çakışmalar içermektedir. Örneğin, bir hane halkı hem kadın başlı hem de kamu yardımına bağımlı olabilir. Bu tür çakışan savunmasızlıklar, fiziksel veya zihinsel engelli kişiler veya yalnız yaşayan yaşlılar (65+) bulunan hane halklarında özellikle yaygındır. Bu nedenle, kategoriye dayalı rakamlar her bir özel savunmasızlık türünün yaygınlığını yansıtmaktadır, ancak benzersiz hanelerin toplam sayısına tam olarak karşılık gelmeyebilir. Ayrıca, savunmasızlık verileri, muhtarlar ve hanelerle yapılan saha görüşmeleri yoluyla, kendi beyanlarına dayalı olarak toplanmış ve çapraz kontrol yoluyla doğrulanmıştır. Bazı haneler savunmasızlıklarının tüm yönlerini açıklamamış olabileceğinden, sınırlı derecede eksik bildirimler olabilir.

Engbeli topografya ve ormanlık alanların hakimiyeti nedeniyle EA'da büyük ölçekli ticari tarım sınırlı olsa da, birçok savunmasız hane halkı küçük ölçekli tarım, hayvancılık, arıcılık ve mevsimlik işçiliğe güvenmektedir. 2021'deki orman yangını, ormana bitişik alanların verimliliğini daha da azaltarak, kalan ekilebilir arazilere bağımlılığı artırmıştır.

Önemli gözlemler şunlardır:

- Yaşlıların başı olduğu haneler, geçimlik tarım ve küçükbaş hayvan otlatmayı sürdüren başlıca gruptur. Bu faaliyetler genellikle mekanize değildir ve gayri resmi orman ve mera erişimine dayanmaktadır.
- Kadınlar gayri resmi gelir getirici işlerle (örneğin, kümes hayvanları, mevsimlik hasat işçiliği) uğraşmaktadır, ancak genellikle resmi arazi mülkiyeti veya karar verme yetkisi bulunmamaktadır.
- Çoğu istikrarlı bir gelire sahip olmayan mevsimlik işçiler, arazilerin parçalanması veya kısmen kamulaştırılmasıyla zeytin hasadı veya hayvan bakımı ile ilgili geçici işlere erişimlerini kaybedebilirler.

- Genç nüfus büyük ölçüde turizm ve hizmet sektörlerine göç etmiş, kırsal üretimi daha savunmasız, yaşlanan nüfusa bırakmıştır.

Sonuç olarak, inşaat faaliyetleri, erişim yolları iyileştirmeleri veya kamu hizmetleri tesisatları nedeniyle olanlar da dahil olmak üzere, araziye veya doğal kaynaklara erişimin kısıtlanması, zaten kırılğan olan bu geçim sistemlerini orantısız bir şekilde etkilemektedir.

7. UYGUNLUK, HAKLAR VE TAZMİNAT

Bu bölümde, GKGKP'nin hak matrisini sunmakta ve Proje GKGKP kapsamında uygunluk ve hakların belirlenmesine yönelik yaklaşımı açıklamaktadır.

7.1 SON TARİH

Bu GKGKP kapsamında tazminat, geçim kaynaklarının geri kazanımı yardımı ve diğer desteklere uygunluk, IFC PS5, EBRD ESR5 ve ilgili Türk yasaları ilkelerine göre belirlenir. Amaç, Proje sonucunda ekonomik yerinden edilme yaşayan tüm PEK'lerin, resmi arazi mülkiyet durumları veya yasal hakları ne olursa olsun, adil bir şekilde tanınmalarını ve yardım almalarını sağlamaktır.

Uygunluk için temel bir kriter, son tarih belirlenmesi. Son tarih, proje alanı için resmi nüfus sayımı ve PEK'lerin varlıklarının ön değerlendirmesinin tamamlandığı tarihtir – bu tarih Mart 2025'tir (Muğla YEKA ÇSED saha çalışması sırasında belgelendiği üzere).⁹ Sayım ve varlık araştırması sırasında, Proje ekibi köy muhtarları toplantıları ve kamu istişareleri yoluyla yerel topluluklara son tarihi açıklamıştır. Bu son tarihten sonra Proje alanındaki arazileri işgal etmeye veya kullanmaya başlayan kişiler, GKGKP kapsamında tazminat veya geçim desteği almaya hak kazanamazlar. Diğer bir deyişle, yalnızca Mart 2025'ten önce arazi haklarına sahip olan veya araziye/doğal kaynakları kullanan kişiler proje haklarından yararlanmaya hak kazanır.

Bu son tarih, şeffaflığı sağlamak için tüm etkilenen topluluklara yerel kanallar (muhtar duyuruları, topluluk toplantıları ve saha ziyaretleri) aracılığıyla kamuya duyurulmuştur. Son tarih mekanizması, proje planları öğrenildikten sonra bölgeye taşınarak projeden yararlanmaya çalışabilecek kişilerin fırsatçı taleplerini önlemek için çok önemlidir. Kesme tarihinden sonra yeni yerleşimciler veya kullanıcılar tarafından yapılan hiçbir talep, etkisinin ciddiyeti ne olursa olsun dikkate alınmayacaktır. Sadece çok özel durumlarda, son derece savunmasız kişiler için istisnalar yapılacaktır ve bu tür istisnalar, paydaş komitesi tarafından kapsamlı bir doğrulama ve onay sürecinden geçmelidir. Genel olarak, kesme tarihine bağlı kalınması, hak kazanma sürecinde adalet ve dürüstlüğün sağlanmasına yardımcı olur.

IFC Performans Standardı 5 ile uyumlu olarak, son tarih bu GKGKP kapsamında tazminat ve geçim kaynaklarının geri kazanılması için uygunluğu tanımlamak amacıyla belirlenmiştir. Kapsamlı bir nüfus sayımı ve varlık envanteri henüz resmi olarak tamamlanmamış olsa da, süreç sırasında Mart 2025'te yapılan ön saha çalışmaları ve paydaş danışmaları, ilk etapta etkilenen kişileri ve etkileri belirlemek için temel oluşturmaktadır.

⁹ Kamulaştırma sürecine başlamadan önce, Enerjisa Üretim, proje alanı içindeki tüm parseller için Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından lisanslı bağımsız değerlendirme kurumları tarafından hazırlanan değerlendirme raporlarını talep etmiştir. Raporlar ERM tarafından sağlanmamış veya incelenmemiştir.

7.2 UYGUNLUK

Bu GKGKP kapsamında tazminat, geçim kaynaklarının geri kazanımı yardımı ve diğer destek önlemlerine uygunluk, IFC Performans Standardı 5, EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 ve ilgili ulusal yasaların ilkelerine göre belirlenir. Amaç, Proje nedeniyle ekonomik yerinden edilme yaşayan tüm Proje Etkilenen Kişilerin (PEK'ler), arazi mülkiyet durumu veya kullanımının resmiyetine bakılmaksızın adil bir şekilde tanınmasını sağlamaktır.

Uygunluk, resmi nüfus sayımı ve varlıkların ön değerlendirmesinin tamamlandığı tarih (Mart 2025) olarak tanımlanan son tarihe göre belirlenir. Yerleşim ziyaretleri sırasında, muhtar toplantıları ve halka açık toplantılar aracılığıyla açıklamalar yapılmıştır. Bu tarihten sonra Proje EA'sında arazi veya doğal kaynakları işgal eden veya kullanan kişiler tazminat veya geçim desteği almaya uygun değildir.

Aşağıdaki kategoriler GKGKP kapsamında uygun kabul edilir:

TABLO 7-1 PEK'LERİN UYGUN KATEGORİLERİ

PEK Kategorisi	Tanım ve Kriterler
Yasal arazi sahipleri	Tapu siciline (kadastro) resmi olarak kayıtlı mülkiyet hakkı (tapular) bulunan bireyler veya kuruluşlar.
Arazinin yasal kullanıcıları	Resmi kiracılar, kayıtlı kiracılar ve intifa hakkı sahipleri dahil olmak üzere, araziyi kullanma konusunda resmi haklara sahip kişiler.
Gayri resmi veya fiili arazi kullanıcıları	Orman kenarları, hazine arazileri veya ortak arazileri kullananlar dahil olmak üzere, resmi tapusu olmayan arazileri işleyen, otlatan veya başka şekillerde kullanan kişiler.
Kiracılar ve ortakçılar	Tarımsal veya hayvancılık faaliyetleri için araziyi işgal etmek veya kullanmak üzere sözlü veya yazılı anlaşmaları olan kişiler.
Mevsimlik veya yarı zamanlı kullanıcılar	Araziye veya doğal kaynaklara mevsimsel olarak erişen bireyler veya haneler (örneğin, otlatma, arıcılık veya hasat için).
Ortak veya devlet kaynaklarının kullanıcıları	Geleneksel veya yerel kullanım yoluyla, tapusuz alanlara (örneğin otlak, yakacak odun, orman kaynakları) geçimini sağlayan kişiler.
Üretken varlıkların sahipleri	Mahsul, ağaç, arı kovanı, çit, sulama sistemi veya diğer tarımsal/geçim kaynakları altyapısına zarar görenler.
Geçim kaynaklarına bağımlı kaynak kullanıcıları	Yol kenarında tarım yapanlar da dahil olmak üzere, araziye veya üretken kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları etkilenen PEK'ler.
Savunmasız bireyler ve haneler	Yaşlılar, engelliler, kadınların başı olduğu haneler, topraksız haneler, düşük gelirli haneler veya Bölüm 7.2'de tanımlandığı üzere sınırlı başa çıkma kapasitesine sahip diğer kişiler.

Tüm uygunluk talepleri (örneğin, bir kişinin nüfus sayımında gözden kaçtığını iddia etmesi) saha kayıtları, topluluk doğrulaması ve varlık envanterinde i belgeler aracılığıyla bağımsız olarak doğrulanacaktır. Projenin sosyal ekibi, tapu kayıtları, makbuzlar, tanık görüşmeleri veya yerinde gözlemler gibi kanıtlar aracılığıyla arazi mülkiyetini veya kaynak kullanımını doğrulayacaktır. Etkilenen her kişi, uygunluk durumu ve hak kazandığı belirli haklar hakkında resmi olarak bilgilendirilecektir. Anlaşmazlık durumunda veya bir kişi yanlışlıkla hariç tutulduğuna inanıyorsa, şikayette bulunma hakkı olduğu konusunda bilgilendirilecektir. Uygunluk veya haklar ile ilgili tüm anlaşmazlıkları şeffaf bir şekilde çözmek için sağlam bir şikayet süreci (daha sonra açıklanacaktır) mevcuttur.

7.3 HAK MATRİSİ

Aşağıdaki Haklar Matrisi, Proje kapsamında belirlenen etki türleri, bunlara karşılık gelen tazminat veya geçim desteği önlemleri ve özel olarak tasarlanmış uygulama yöntemlerinin yapılandırılmış bir özetini sunmaktadır. Bu matris, IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak geliştirilmiş olup, resmi arazi sahipleri, gayri resmi kullanıcılar ve savunmasız gruplar dahil olmak üzere tüm PEK'lerin eşit şekilde kapsanmasını sağlamaktadır.

Haklar, yerinden edilmenin ciddiyeti ve niteliği ile bağlantılıdır ve arazi kaybı, varlık veya mahsul hasarı, otlatma veya orman kaynaklarına erişim kaybı ve ekonomik faaliyetlerin kesintiye uğraması gibi kategorileri içerir. Matris, bu etki türlerini nakit tazminat, aynı yardım, kovanların taşınması veya beceri geliştirme programları gibi belirli destek mekanizmalarına dönüştürerek daha geniş kapsamlı Geçim Kaynakları Geri Kazanım Programını (GKGKP) işlevsel hale getirir.

Bu aşamalı ve şeffaf yaklaşım, fırsatçı arazi taleplerini önlemeye yardımcı olurken, meşru PEK'lerin, özellikle dışlanma riski altında olanların, tazminat ve geri kazanım sürecinde geride bırakılmamasını sağlar — bu, IFC PS5 ve EBRD ESR5'in amacına tamamen uygundur.

TABLO 7-2 HAK KAZANIM MATRİSİ

Etki Türü	Uygun PEK'ler	Hak	Teslimat Yöntemi	Sorumlu Taraf	Tahmini PEK Sayısı/Varlıklar
Özel mülkiyetli tarım arazisinin tamamen veya kısmen kaybı	Resmi arazi sahipleri veya mirasçılar	Ağaçlar ve iyileştirmeler dahil olmak üzere tam yenileme maliyetinde nakit tazminat	Banka havalesi	Enerjisa veya TEAİŞ (EİH için)	~8 arazi parseli
Toplam verimli arazi veya mera erişiminin %20 veya daha fazla kaybı	Arazi sahipleri, gayri resmi kullanıcılar veya mirasçılar	Geçici Geçim Desteği (TLS)	Mevsimsel nakit veya aynı destek (yem, yakıt)	Enerjisa	~80 hane (TLS için uygun)

Etki Türü	Uygun PEK'ler	Hak	Teslimat Yöntemi	Sorumlu Taraf	Tahmini PEK Sayısı/Varlıklar
Hasat sonrası otlatma için kullanılan zeytinliklere sınırlı erişim	Küçükbaş hayvan yetiştiricileri (resmi/gayri resmi)	Yem desteği veya alternatif erişim olanakları	Aynı destek veya alternatif erişim sağlanması	Enerjisa	~20 hane (~100 ton yem)
İnşaat sırasında ayakta duran mahsullere (örneğin zeytin) verilen zarar	Etkilenen arazilerin yetiştiricileri	Mevsimsel verim kaybına dayalı tazminat	Saha değerlendirmesi ve doğrudan nakit ödeme	EPC Müteahhidi veya Enerjisa	~1.200 ağaç (tazminat almaya hak kazanmış)
Üretken sabit varlıklara verilen zarar (sulama, çitler, kovanlar)	Tüm varlık sahipleri	Onarım veya yenileme değerinde tazminat	Proje veya yüklenici tarafından onarım veya ödeme	EPC Müteahhidi veya Enerjisa	~150 varlık
Orman/mülkiyet arazisinde mevsimlik otlatma veya kovan yerleştirilmesinin kesintiye uğraması	Gayri resmi kullanıcılar veya mirasçılar	TLS, aynı destek, kovan yer değiştirme yardımı	Topluluk tarafından onaylanmış liste; aynı veya nakdi	Enerjisa	~1.000 arı kovanının yerinin değiştirilmesi
İnşaat sırasında engellenen hayvan geçiş yolları	Çobanlar ve hayvancılıkla uğraşan haneler	Güvenli geçiş yolları veya verimlilik kaybı için tazminat	Fiziksel rota tasarımı + gerektiğinde tazminat	Enerjisa	~10 hane
Tozla ilgili mahsul verim kaybı	Asfaltlanmamış yolların yakınındaki çiftçiler	Verimlilik düşüşüne dayalı tazminat	Verim izleme ve mevsimsel ödeme	EPC Müteahhidi veya Enerjisa	TBD (duruma göre)
Resmi mülkiyet hakkı eksikliği veya aile arazisinin/etkilenen ağaçların ortak kullanımı	Gayri resmi kullanıcılar veya mirasçılar	Kullanım doğrulamasına dayalı TLS ve diğer GKGKP desteğine dahil edilme Etkilenen mahsuller/ağaçlar için nakit tazminat	Saha ziyaretleri ve topluluk girdileriyle doğrulanır	Enerjisa	~1.200 ağaç (TLS toplamına dahil)
Savunmasız gruplar arasında geçim	Yaşlılar, kadınlar, engelliler,	Öncelikli destek, ek yardım, özel yardım	Duruma özel yardım; savunmasızlık	Enerjisa	~60 savunmasız hane

Etki Türü	Uygun PEK'ler	Hak	Teslimat Yöntemi	Sorumlu Taraf	Tahmini PEK Sayısı/Varlıklar
kaynaklarının bozulması	yoksullar, topraksızlar		kayıtlarında takip edilir		
Tarımsal beceri geliştirmeye ilgi (özellikle gençler)	Genç PEK'ler, kadınlar, savunmasız hane halkı üyeleri	Tarımsal eğitim programlarına erişim	İl Tarım Müdürlüğü veya yerel uzmanlarla	Enerjisa	~20 eğitim oturumu (~100+ katılımcı)
Kısmi arazi edinimi, artık/kullanılamaz araziye yol açıyor	Tüm varlık sahipleri, gayri resmi kullanıcılar veya mirasçılar	Arazi sahibi tarafından talep edilmesi halinde, kalan parsel dahil olmak üzere tüm arazi mülkiyetinin satın alınması ve tam yenileme maliyetine göre tazminat ödenmesi.	Banka havalesi	Enerjisa	~8 arazi parçası

8. GEÇİCİ UYGULAMA – BUGÜNE KADAR ALINAN ÖNLEMLER

GKGKP geliştirilirken, Enerjisa Üretim etkilenen haneleri desteklemek ve geçim kaynakları üzerindeki olası etkileri hafifletmek amacıyla bir dizi geçici faaliyet başlatmıştır. Bu bölümde, GKGKP'nin tam olarak uygulanmasından önce geçim kaynaklarının geri kazanımına veya istikrara kavuşturulmasına katkıda bulunan önlemler öne çıkarılmak suretiyle bugüne kadar uygulanan önlemler özetlenmektedir. Burada sunulan bilgiler, geçim kaynakları desteğinin mevcut durumuna ilişkin bağlam sağlar ve izleme ve gelecekteki plan faaliyetleriyle entegrasyon için temel oluşturur.

8.1 İKİNCİL VARLIKLARIN TAŞINMASI

Turgut'ta yapılan sosyal değerlendirme, keçi yetiştiriciliği gibi hayvancılık faaliyetleri için kullanılan ve Projeden etkilenen bir ahır tespit etmiştir. Ahır, bölgede ikincil veya ek geçim kaynağı olarak işlev gören küçük ölçekli hayvancılık için aktif olarak kullanılmaktadır.

GKGKP geliştirilirken, Enerjisa Üretim varlığın sahibi ile görüşmüş ve varlık sahibi, Proje'nin inşaat faaliyetlerine olanak sağlamak için keçi barakasını gönüllü olarak orijinal konumundan yaklaşık 20 metre uzağa taşınmıştır. Etkilenen hanenin geçim kaynaklarının ve refahının devamını sağlamak için, Proje Şirketi, çevredeki inşaat çalışmaları tamamlandıktan sonra, mal sahibinin kullanımı için bir su toplama havuzu inşa edecek ve su boruları döşeyecektir. Bu önlemler, hayvancılık ve hane ihtiyaçları için temel su kaynaklarına erişimin sürdürülmesini amaçlamaktadır.

Gönüllü taşınma, imzalı bir anlaşma ile resmi olarak belgelendirilmemiştir. Takip eden GKGKP önlemleri şunları içerecektir: (i) taşınan keçi ahırının hayvancılık için yeterli barınak ve alan sağladığının doğrulanması; (ii) yeni kurulan su havuzu ve boru sisteminin tam olarak işlevsel olduğunu ve mal sahibinin gereksinimlerini karşıladığını teyit etmek; (iii) yer değiştirmeden sonra en az bir yıl boyunca hayvanların sağlığını ve verimliliğini izlemek; ve (iv) yer değiştirme sonucunda öngörülemeyen geçim kaynakları etkileri ortaya çıkması durumunda ek teknik destek veya küçük yardım sağlamak.

8.2 ARAZİ PARSELLERİNİN SATIN ALINMASI

Çakmak'ta bulunan bir arazi parçası, proje kapsamında isteklilik esasına dayalı alıcı-satıcı anlaşması (WBWS) yoluyla satın alınmıştır. Projenin etkileri, arazi parçasının bir erişim yolu ile bölünmesine neden olacaktı, bu da kalan arazinin devamlı olarak ekilmesini mal sahibi için daha az tercih edilebilir ve ekonomik olarak uygun hale getirecekti.

GKGKP uygulama sürecinin bir parçası olarak, bu işlem dahil tüm WBWS anlaşmaları, arazi edinimi ve geçim kaynaklarının geri kazanılmasına ilişkin geçerli ulusal yasalar ve uluslararası standartlara uygunluğu sağlamak için kapsamlı bir doğrulama sürecine tabi tutulacaktır. Bu doğrulama, destekleyici belgelerin (satış sözleşmeleri, ödeme belgeleri ve onay formları gibi) incelenmesini, işlemlerin gönüllü ve bilgilendirilmiş karar verme sürecine dayalı olduğunu teyit etmeyi ve etkilenen hanelerle doğrudan görüşmeler yaparak satış şartlarını tam olarak anladıklarını ve kabul ettiklerini teyit etmeyi içerecektir. Bu süreçte herhangi bir tutarsızlık veya uyumsuzluk tespit edilmesi halinde, tüm etkilenen kişilerin adil bir şekilde ve GKGKP'nin hedefleri ve standartlarına uygun olarak muamele görmesini sağlamak için ek ödemeler veya ek geçim yardımı gibi uygun düzeltici önlemler alınacaktır.

8.3 GAYRİ RESMİ KULLANICILAR İÇİN VARLIK TAZMİNATI

Turgut Köyü'nde, etkilenen alanda dört meyve ağacının bulunduğu 138/2 numaralı parselde gayri resmi bir kullanıcı tespit edilmiştir. Bu ağaçlar, Proje faaliyetleri kapsamında kesilmiştir. Enerjisa, her bir ağacın türü ve olgunluk derecesini dikkate alan, hükümet tarafından belirlenen oranlara göre ağaçların kaybı için gayri resmi kullanıcıya tazminat ödemiştir. Tazminat faturası ve fotoğraflı kanıtlar dahil olmak üzere belgeler, şeffaflığı ve Projenin geçim kaynaklarının geri kazanılması ve varlık tazminatı gerekliliklerine uygunluğu sağlamak amacıyla ERM'ye inceleme ve doğrulama için sunulmuştur.

Turgut Köyü'ndeki 138/2 numaralı parseldeki gayri resmi kullanıcının durumu, IFC Performans Standardı 5 ve EBRD ESR5 gibi uluslararası standartlarla uyumu sağlamak için doğrulama ve izleme sürecine dahil edilmesi önerilmektedir. Dört meyve ağacının tazminatı hükümetin belirlediği oranlara göre yapılmış olsa da, Proje, tazminatın geçim kaynağı veya gelir kaybını yeterince karşıladığını doğrulamak için doğrudan danışma yoluyla takip etmelidir. Doğrulama sonucunda tazminatın yetersiz olduğu veya kişinin geçim kaynağının olumsuz etkilendiği tespit edilirse, Proje, yeni fidanlar veya alternatif gelir getirici faaliyetler için yardım gibi ek geçim kaynağı geri kazanım desteği sağlamayı düşünmelidir. Şeffaflığı ve uluslararası en iyi uygulamalara uygunluğu sağlamak için tüm takip eylemleri, istişareler ve sonuçlar, GKGKP'nin izleme ve raporlama çerçevesinin bir parçası olarak belgelenmelidir.

9. GEÇİM KAYNAKLARINI GERİ KAZANDIRMA PROGRAMI – GELECEKTEKİ ÇALIŞMALAR

Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Programı, projenin arazi edinimi ve arazi kullanımına ilişkin kısıtlamalar nedeniyle ekonomik olarak yerinden edilen tüm PEK'lerin geçim kaynaklarını geri kazandırmak veya iyileştirmek için tasarlanmış kapsamlı bir dizi önlemdir. Program, IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile tam olarak uyumludur ve sadece kayıpları telafi etmekle kalmayıp, PEK'lere gelir kaynaklarını ve yaşam kalitelerini sürdürülebilir bir şekilde yeniden inşa etmeleri için destek sağlamayı amaçlamaktadır. GKGKP, önceki bölümlerde açıklanan uygunluk kriterleri, hak matrisleri ve kırılganlık hususları üzerine inşa edilmiştir ve gayri resmi arazi kullanıcıları ve kırılgan hane halkları da dahil olmak üzere tüm etkilenen grupların uygun şekilde kapsanmasını sağlar.

9.1 GKGKP BİLEŞENLERİ

GKGKP, geçim kaynaklarının geri kazanımının farklı yönlerini ele alan çok sayıda bileşenden oluşmaktadır. Programın temel bileşenleri (ve hedef grupları) aşağıdaki Tablo 9-1'de sunulmaktadır.

TABLO 9-1 GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIMI PROGRAMINA GENEL BAKIŞ

Bileşen	Hedef Gruplar	Uygulama Takvimi	Sorumlu Taraflar / İşbirliği İhtiyaçları	Kapsayıcılık Hususları
Nakit Tazminat	Resmi arazi sahipleri, kayıtlı ağaç ve varlık sahipleri, inşaat hasarlarından etkilenen tüm	İnşaat öncesi ve inşaat	Proje, Kamulaştırma Ajansı (TEİAŞ), Gayrimenkul Değerleme Firmaları, İnşaat Müteahhidi,	İnşaat başlamadan önce zamanında ödeme önceliği, GRM aracılığıyla gerçek zamanlı takip; Geçici Geçim Desteği (), kayıt dışı kayıplar için destek içerir

Bileşen	Hedef Gruplar	Uygulama Takvimi	Sorumlu Taraflar / İşbirliği İhtiyaçları	Kapsayıcılık Hususları
	PEK'ler (ör. mahsuller, çitler)		Denetim Ekibi, Sosyal Ekip	
Geçiş Dönemi Geçim Desteği (TLS)	Gayri resmi kullanıcılar, ortakçılar ve %20'den fazla arazi kaybeden haneler	İnşaat öncesi ve erken aşamalar	Proje, Sosyal Danışman, Muhtarlar	Kadınların başı olduğu ve yaşlıların bulunduğu hanelere öncelik vermek için kırılabilirlik taraması
Ayni destek	Mera veya arı kovanlarına erişimini kaybeden hayvancılar ve arıcılar	İnşaat	Proje, İl Tarım Müdürlüğü, yerel kooperatifler	Mevsimselliğe göre planlanan yem desteği ve kovanların yer değiştirilmesi
İstihdam Kolaylaştırma	Yerel iş arayanlar, gençler, yerinden edilmiş kayıt dışı işçiler	İnşaat ve inşaat sonrası	Proje, EPC Müteahhidi, Yerel İŞKUR Ofisi	Etkilenen haneler, özellikle işsiz gençler/kadınlar için tercih
Tarımsal Eğitim	Küçük üreticiler, kadınlar, gençler	İnşaat ortasından inşaat sonrası	İl Tarım Müdürlüğü, Mesleki Eğitim Merkezleri, STK'lar	Kadınların/gençlerin katılımına öncelik veren eğitim modülleri (en az %50)
Savunmasızlık Yardımı	Yoksul, engelli, yaşlı kadınların başı olduğu haneler	Sürekli	Proje, Sosyal Danışman, Yerel Yönetim Birimleri	Düzenli izleme; ek TLS veya ev ziyaretleri dahil olmak üzere özel destek

Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı, IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile tam olarak uyumlu, yapılandırılmış, çok bileşenli bir programdır. Uygunluk kriterleri, hak matrisleri ve savunmasızlık değerlendirmelerine dayanmaktadır. Esasen, GKGGP çeşitli tazminat ve yardım önlemlerini ekonomik yerinden edilme sorununu ele almak için entegre bir strateji içinde birleştirir. GKGGP'nin temel bileşenleri, hedef grupları ve zamanlaması aşağıda özetlenmiştir:

- **Nakit Tazminat (arazi, mahsul, ağaçlar ve diğer varlıklar için):** Resmi arazi sahiplerine (ve ortakçılar gibi diğer uygun taraflara) özel arazilerin ve ilgili varlıkların satın alınması karşılığında tazminat olarak verilir. *Zamanlama:* İnşaat öncesi (arazi alınmadan önce ödenir).
- **Geçiş Dönemi Geçim Desteği (TLS):** Önemli miktarda arazi veya üretken kaynak erişimini kaybeden hanelere sağlanır. Buna, orman veya mera arazisine erişimini kaybeden uygun gayri resmi kullanıcılar da dahildir. *Zamanlama:* İnşaat öncesi dönemden işletme dönemine kadar (gelir açığını kapatmak için).
- **Ayni Destek (ör. yem temini, arı kovanlarının taşınması):** Geçici aksaklıklar yaşayan hayvancılık ve arıcılıkla uğraşan PEK'lere sağlanır. Örneğin, otlaklar veya arı kovanları etkilendiğinde, hayvan yemi veya arı kovanlarının taşınması şeklinde destek verilir. *Zamanlama:* Aksaklıkların meydana geldiği inşaat aşamasında.
- **Hasara Dayalı Tazminat:** İnşaat faaliyetleri nedeniyle mahsul, ağaç veya altyapıda hasar gören tüm çiftçilere veya varlık sahiplerine sağlanır. Örneğin, inşaat makineleri bir

zeytinlik veya sulama hattına zarar verirse, proje tazminat öder veya onarım yapar.

Zamanlama: İnşaat süresi boyunca, olaylar meydana geldikçe.

- **Yerel İstihdamın Kolaylaştırılması:** Proje, proje tarafından yaratılan istihdam fırsatları (örneğin inşaat işleri) için yerel PEK'leri, özellikle de geçim kaynakları etkilenenleri işe almaya öncelik verecektir. *Zamanlama:* Esas olarak inşaat aşamasında (çoğu işin mevcut olduğu dönemde).
- **Tarımsal Eğitim Programları:** İlgilenen PEK'lere (gençler, kadınlar ve küçük ölçekli çiftçilere odaklanarak) tarımsal ve geçim becerilerini geliştirmek veya çeşitlendirmek için sunulur. Bu eğitimler, projenin doğrudan etkilerinin ötesinde uzun vadeli geçim sürdürülebilirliğini artırmayı amaçlamaktadır. *Zamanlama:* İnşaat sırasında ve inşaat sonrası dönemde gerçekleştirilir.
- **Savunmasızlık Yardımı:** Savunmasız hane halkları (yaşlılar, kadınların başı olduğu haneler, engelliler, çok yoksullar vb.) için GKGKP uygulaması *boyunca* devam eden ek destek mekanizmaları. Bu, bu hane halklarının yeterli düzeyde toparlanmasını sağlamak için ek mali yardım, aynı yardım veya duruma göre diğer destekleri içerebilir.

Aşağıda, bu bileşenlerin her biri, nasıl uygulanacağı ve yönetileceği de dahil olmak üzere ayrıntılı olarak açıklanmaktadır:

NAKİT TAZMİNAT ÖDEMELERİ

9.1.1.1 KAYITLI OLMAYAN SABİT VARLIKLAR İÇİN TAZMİNAT

Çoğu durumda, PEK'ler kendi arazileri üzerinde (veya kamu arazisi üzerinde) resmi olarak kayıtlı olmayan varlıklar inşa etmiş veya kurmuştur – örneğin köy çitleri, hayvan ağılları, depo barakaları, arı kovanları veya sulama kanalları. Bu yapılar resmi tapu veya inşaat ruhsatına sahip olmasa da, Proje, projeden olumsuz etkilenen kayıt dışı ancak üretken sabit varlıklar için tazminat ödeyecektir. Varlık envanteri sırasında, bu tür varlıklar tespit edilerek belgelendirilmiştir (fotoğrafik kanıtlar ve gerektiğinde mülkiyet/kullanımı doğrulamak için topluluk tanık ifadeleri dahil).

Kayıtlı olmayan varlıklar için tazminat, tam yenileme değeri üzerinden hesaplanacaktır. Sertifikalı bağımsız bir değerlendirme uzmanı, her bir varlığı değerlendirerek yenileme maliyetini belirleyecektir (IFC/EBRD değerlendirme ilkelerine uygun olarak). Bu, PEK'lerin yapıyı veya varlığı eşdeğer bir yapı veya varlıkla yeniden inşa etmelerini veya yenilemelerini sağlar. PEK'nin tercihinin bağlı olarak, tazminat nakit ödeme veya aynı yenileme şeklinde sağlanabilir (örneğin, yüklenici yıkılan bir duvarı yeniden inşa edebilir veya Proje eşdeğer malzemeler sağlayabilir).

Kayıtlı olmayan varlıkların tazmin edilmesi, Projenin haklar çerçevesinin bir parçasıdır – yani, arazi edinim tazminatına ek bir *tazminattır*. Bu, PEK'in hak kazandığı diğer geçim desteklerinin yerine geçmez. Proje, gayri resmi mülkiyeti (geçici barakalar veya sulama hatları gibi) tanıyarak, PEK'lerin tüm üretken yatırımlarının, resmi yasal tanımların dışında kalsalar bile, gerektiği gibi tazmin edilmesini sağlar.

9.1.1.2 MAHSUL VE AĞAÇLAR İÇİN NAKİT TAZMİNAT

Projeden etkilenen tüm ayakta duran mahsuller ve üretken ağaçlar, PEK'lerin tarımdan gelir kaybına uğramamalarını sağlamak için tazmin edilecektir. Proje alanında zeytin ağaçları (ve bunların yıllık zeytin verimi) ikincil veya üçüncül gelir kaynakları olarak hizmet etmektedir. Bir zeytin ağacı (veya herhangi bir meyve ağacı) arazi edinimi veya inşaat nedeniyle kaldırılırsa

veya hasar görürse, Proje sahibine tam yenileme değeri üzerinden tazminat ödeyecektir. Bu değerleme, sadece odunun piyasa değerini veya bir sezonun meyve verimini değil, aynı zamanda o ağacın üretken ömrü boyunca gelecekteki gelir kaybını da dikkate alır. Standart değerleme formülleri (Tarım ve Ormanlık Bakanlığı tarafından önerilen ve IFC kılavuzlarıyla uyumlu olan) uygulanacaktır – örneğin, ağacın yaşı, ortalama yıllık verim ve kg başına piyasa fiyatı dikkate alınarak gelecekteki üretimin net bugünkü değeri hesaplanacaktır.

Hasar gören mevsimlik ürünler (tarla bitkileri veya yıllık bitkiler gibi) için tazminat, beklenen hasat kaybının değerine göre belirlenecektir. Verim (örneğin, alan veya ağaç başına kilogram cinsinden ürün miktarı), tarım uzmanlarıyla istişare edilerek veya çiftçinin kendi kayıtlarına dayalı olarak tahmin edilecek ve geçerli piyasa fiyatları ile çarpılacaktır. Bu mahsul tazminat ödemeleri, çiftçinin toparlanmak için gerekli fonlara sahip olmasını sağlamak amacıyla, bir sonraki ekim sezonu öncesinde veya hasarın meydana gelmesinden sonra mümkün olan en kısa sürede yapılacaktır.

Mahsul ve ağaçlar için tüm tazminatlar nakit olarak (şeffaflık için mümkünse banka havalesi yoluyla) doğrudan etkilenen yetiştiriciye veya varlık sahibine ödenecektir. Mahsullerin arazi sahibi yerine kiracı veya ortakçı tarafından yetiştirildiği durumlarda, tazminat, gerçek yetiştiricinin kaybı için tazminat almasını sağlamak amacıyla, mevcut paylaşım düzenlemelerine veya anlaşmalarına göre paylaştırılacaktır.

TABLO 9-2 TAZMİNAT ÖDEMELERİ

GKGKP önlemi	Tazminat Ödemeleri								Önerilen sonuçlar: Kayıp varlıkların yenileme maliyetine göre tazminat ve son hasat yapılmasına izin verilerek verimin maksimize edilmesi.																
Geçim faaliyetleriyle bağlantılar:	Alternatif arazilerde geçim kaynaklarının geri kazanımı için kaybedilen varlıkların tazmin edilmesi																								
Gerekli Ortaklıklar:	- Enerjisa Üretim Yerel Proje Ekibi (proje uygulamasının koordinasyonu, fon tahsisi ve tazminat takvimi için) - Topluluk İrtibat Görevlileri (PEK'lerle iletişim ve kolaylaştırma için) - Köy ve Alt Bölge Düzeyinde Yerel Yönetim (fon transferinin kolaylaştırılması ve denetimi için)																								
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025								2026								2027								
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4													
Varlık ve Arazi Doğrulama ve Güncelleme (gerekirse)																									
Değerleme sonuçlarının onaylanması																									
Gerekli fonların tahsisi ve yatırılması (savunmasızlık desteği dahil)																									
Ortak banka hesaplarının oluşturulması																									
PEK'lere fon transferi																									
Savunmasızlık Yardımı Transferi																									
İzleme ve değerlendirme.																									
Bütçe Hususları:	Eyalet tarafından yetkilendirilmiş değerlendirme uzmanları tarafından hazırlanan değerlendirme raporuna bağlı olacaktır.																								

YEREL İSTİHDAM FIRSATLARI

Yerel fayda paylaşımını teşvik etmek için, Proje inşaat sırasında yaratılan işler için PEK'lere işe alım önceliği verecektir. Tipik işler arasında yol yapımı, çit yapımı, malzeme nakliyesi, şantiye güvenliği ve diğer yarı vasıflı veya vasıfsız işler bulunmaktadır. Arazilerini veya geçim kaynaklarını kaybeden PEK'ler, savunmasız grupların üyeleri (örneğin kadınlar, iş arayan gençler ve etkilenen köylerdeki işsizler) gibi işe alım kampanyalarında öncelikli olacaktır.

İş ilanları, muhtarlar, Projenin Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'ler) ve yüklenicilerin ilgili birimleri aracılığıyla tüm etkilenen PEK'lere şeffaf ve eşit bir şekilde duyurulacaktır. Bu yaklaşım, PEK'lerin mevcut fırsatlardan haberdar olmalarını ve yüklenicinin ihtiyaçlarına uygun olarak başvuruda bulunmalarını veya yönlendirilmelerini sağlar.

Proje kapsamında istihdam fırsatlarının geçici olduğu göz önüne alındığında, belirli roller için gerekli olabilecek kısa vadeli sertifikalar veya eğitimlerin (örneğin, hijyen sertifikaları, temel gıda işleme veya aşçılık sertifikaları) sağlanması kolaylaştırılacaktır. Bu tür destek, PEK'lerin, özellikle kadınların ve diğer savunmasız grupların, proje işleri için giriş koşullarını karşılamasına yardımcı olacak ve aynı zamanda Proje dışında istihdam sağlama olasılıklarını artıracaktır.

TABLO 9-3 YEREL İSTİHDAM

GKGKP Önlemi:	Yerel İstihdam Fırsatları												Önerilen sonuçlar: PEK'lere, uyumlu mesleki eğitim yoluyla yerel iş fırsatlarından yararlanmaları için gerekli donanımı sağlamak.																	
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	- PEK'lerin yararlanabileceği geçim stratejileri geliştirildikçe, bu girişimlerin sürdürülebilirliğini desteklemek için ek beceri geliştirme gerekecektir. - PEK'ler, Proje aracılığıyla sunulan istihdam fırsatlarından yararlanma isteğini dile getirmişlerdir, ancak şu anda bunu yapmak için gerekli becerilere sahip olmayabilirler. - Ücretli işlere erişimin artması, tarımdan elde edilen hane halkı gelirini güvenilir bir şekilde destekleyebilir ve iklim olayları veya arazi kıtlığı ile ilgili şokları azaltabilir. - Beceri geliştirme ve eğitim, diğer tüm geçim kaynakları müdahaleleriyle birlikte uygulanarak bunların etkinliği artırılabilir.																													
Gerekli Ortaklıklar:	- Temel iş becerileri geliştirme uzmanları ve/veya hizmet sağlayıcıları. - Mesleki beceri geliştirme hizmet sağlayıcıları. - Yerel muhtarlar ve TİG'ler																													
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025												2026								2027									
	1.			2.			3.			4.			1.		Q2		3.		Q4		Q1		Q2		3.		Q4			
Uygun uzmanların ve hizmet sağlayıcıların belirlenmesi.																														
Beceri geliştirme ve eğitim tercihleri konusunda PEK'lerle istişare.																														
Beceri geliştirme ve eğitim müdahale programının tasarlanması.																														
Beceri geliştirme ve eğitim programının sürekli olarak uygulanması.																														
İş yönlendirme ve işe alım mekanizmasının oluşturulması																														
İnşaat Sırasında İstihdam Fırsatlarının Duyurulması																														
İşe Alım ve İstihdam																														
Proje İşletme Sürecinde İstihdam Olanakları																														→
İzleme ve Değerlendirme.																														
Bütçe Hususları:	- Enerjisa Üretim, hizmetleriyle ilgili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri en iyi şekilde anlamak için uzmanlarla işbirliği yapmalıdır. - Enerjisa Üretim, PEK'lerin projeden anlamlı bir şekilde faydalanmasını sağlamak için bu GKGKP müdahalesini genel işgücü planlaması, beceri geliştirme ve mesleki eğitim ihtiyaçlarıyla ilişkilendirmeyi düşünmelidir.																													

İNŞAAT SIRASINDA ALINACAK ÖNLEMLER

9.1.1.3 TOZ KONTROLÜ VE MAHSUL ETKİLERİNİN AZALTILMASI

İnşaat faaliyetleri (toprak taşıma, kamyonların asfaltlanmamış erişim yollarını kullanması ve kazı çalışmaları gibi) toz oluşumuna neden olacaktır. Zeytinlikler ve diğer mahsullerin hakim olduğu bir tarım ortamında, aşırı toz yaprakları kaplayarak fotosentezi azaltabilir ve bu da verim veya kalitenin düşmesine neden olabilir (örneğin, zeytinlerin erken düşmesi veya daha az yağ üretilmesi). Proje, bu etkiyi azaltmak için toz azaltma önlemleri uygulamaktadır – öncelikle tozu bastırmak için aktif yolların ve çalışma alanlarının düzenli olarak sulanması.

Bu çabalara rağmen toz, yakınlardaki PEK'lerde mahsul veriminde ölçülebilir bir azalmaya neden olursa, Proje çiftçilere verimlilik kaybını tazmin edecektir. Verim düşüşleri, tozdan etkilenen alanlardaki hasat sonuçları ile etkilenmeyen alanlardaki (veya baz verim) hasat sonuçları karşılaştırılarak değerlendirilecektir. Çiftçilerin ifadeleri ve yerel tarım uzmanlarının görüşleri bu değerlendirmeleri destekleyecektir. Onaylanan tüm kayıplar (örneğin, inşaat tozuna atfedilebilen zeytin verimindeki düşüş) piyasa fiyatlarına göre paraya çevrilecek ve yetiştiriciye ödenecektir. Projenin amacı, çiftçilerin toz gibi geçici çevresel etkiler nedeniyle mali açıdan daha kötü duruma düşmemelerini sağlamaktır.

9.1.1.4 İNŞAAT DÖNEMİNDEKİ HASARLAR İÇİN TAZMİNAT

Planlanan arazi ediniminin yanı sıra, proje, inşaat sırasında (azaltma çabalarına rağmen) kasıtsız hasarların meydana gelebileceğini kabul etmektedir. Bu hasarlar şunlar olabilir:

- Ayakta duran mahsuller (örneğin, ağaçlardan düşen zeytinler veya makineler tarafından ezilen mahsuller).
- Düşük taş duvarlar, çitler, çiftlik barakaları, hayvan ağılları, sulama kanalları veya hortumları ve topluluklar veya PEK'ler tarafından kurulan diğer iyileştirmeler gibi üretken varlıklar ve altyapı.
- Toprak ve arazi kaynakları (örneğin, ağır ekipmanların komşu tarlalarda sıkışmaya veya erozyona neden olması).

Proje, inşaatla ilgili bu tür etkiler için bir hasar tazminat programı uygulayacaktır. Tüm hasar olayları, Projenin çevre/sosyal personeli veya Yüklenicinin ekibi tarafından yerinde yapılan görsel değerlendirmelerle, doğruluk için fotoğraf kayıtları ve GPS koordinatları ile belgelenecektir. PEK'ler da şikayet mekanizması aracılığıyla veya doğrudan TİG'lere hasarları bildirmeleri teşvik edilir, böylece hasarlar derhal doğrulanabilir.

Belgelendikten sonra, Proje hasarı onaracak veya tam yenileme değerinde nakit tazminat sağlayacaktır. Örneğin, bir sulama hattı kesilirse, Yüklenici onu onarabilir veya değiştirebilir; bir çit kırılırsa, onu yeniden inşa etmek için gerekli malzeme ve işçilik sağlanacaktır (veya mal sahibine eşdeğer maliyet ödenecektir). Mahsul hasarı, yukarıda açıklandığı gibi (verim kaybına göre) nakit olarak tazmin edilecektir. Bu onarımların/tazminatların finansman sorumluluğu, Projenin denetimi altında, hatalı tarafa (çoğu durumda, hasar inşaat çalışmalarından kaynaklanıyorsa Müteahhide) aittir. GKGKP bütçesi, fonların mevcut olmasını sağlamak için özellikle inşaat hasar tazminatı için bir acil durum fonu içerir. Kılavuz ilke, PEK'lerin inşaatın sonuna kadar beklemek zorunda kalmadan, proje kaynaklı hasarlar için derhal tazmin edilecek olmasıdır.

Buna paralel olarak, Proje, tesadüfi hasarı en aza indirmek için önleyici tedbirler alacaktır: örneğin, yollara su serperek toz kontrolü sağlamak (tozun ekinlere yerleşmesini önlemek için), çalışma alanlarını sınırlandırmak için geçici çitler veya uyarı şeritleri kurmak ve araçları hassas tarlalardan uzaklaştırmak için yön levhaları dikmek.

Geçici olarak kiralanan araziler, arazi sahipleri veya kullanıcıları tarafından aksi talep edilmedikçe veya kararlaştırılmadıkça, çalışmaların tamamlanmasının ardından orijinal hallerine geri getirilecektir.

9.1.1.5 MİRASLA İLGİLİ ÖNLEMLER

Mirasla ilgili önlemler, orijinal varlık sahibinin vefat etmesi veya haklarını talep edememesi durumunda tazminat, haklar ve menfaatlerin hak sahiplerine veya haleflerine uygun şekilde devredilmesini sağlayan hükümleri ifade eder. Bu önlemler, arazi ve mülkiyet haklarının genellikle aile soyu üzerinden devredildiği ve resmi belgelerin sınırlı olduğu veya bulunmadığı bölgelerde çok önemlidir.

Mirasla ilgili önlemler aşağıdakileri içerebilir, ancak bunlarla sınırlı değildir:

- Orijinal varlık sahibi vefat ettiğinde veya ulaşamadığında mirasçıları veya halefleri tanımak.
- Resmi belgelerin bulunmadığı durumlarda geleneksel veya gayri resmi miras uygulamalarını kabul etmek.
- Savunmasız mirasçıların (örneğin dul eşler, çocuklar) tazminattan mahrum bırakılmamasını sağlamak.
- Mirasçıları hak matrislerine ve fayda paylaşım mekanizmalarına dahil etmek.

Tazminat sürecinde, bazı mirasçılar yasal miras beyanı prosedürlerinin tamamlanması için gereken süre nedeniyle haklarını almakta gecikme yaşadı. Bu sorunu çözmek için, projenin hukuk ekibi miras beyanlarının hazırlanmasını ve sunulmasını kolaylaştırarak etkilenen haneleri proaktif olarak destekledi. Bu belgeler projenin avukatları tarafından temin edildi ve daha sonra Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG) aracılığıyla hak sahiplerine teslim edildi. Şeffaflığı ve bilgiye eşit erişimi sağlamak için, mahkemeden ödeme almak için gerekli adımları gösteren fotoğraflarla birlikte açık talimatlar Turgut Köyü kahvehanesinde görünür bir yere asıldı. Bu önlemler, tüm hak sahibi mirasçıları süreç ve gerekli belgeler hakkında bilgilendirmeyi amaçlamaktaydı. Benzer vakalar tespit edildiğinde bu önlemler uygulanmaya devam edecek ve uygun belgeleme ve izleme sağlanacaktır.

Bu önlemlerin sonucunda, mirasçılar artık başvurularını tamamlayıp tazminat ödemelerini zamanında ve şeffaf bir şekilde alabilecek durumdadırlar. Bu da geçim kaynaklarının geri kazanımı sürecinin sürekliliğini sağlar ve projenin adil ve kapsayıcı bir şekilde uygulanması taahhüdünü destekler.

Proje EA'daki PEK'ler, geçimlerini sağlamak için hayvan otlatma ve arıcılık gibi çeşitli hayvancılık faaliyetleriyle uğraşmaktadır. Aşağıdaki alt bölümlerde, hayvan otlatma ve arıcılıkla ilgili geçim kaynaklarını geri kazanmaya yönelik GKGKP önlemleri sunulmaktadır.

9.1.1.6 HAYVAN OTLATMA DESTEĞİ

Turgut ve Çakmak gibi köylerde, hanelerin zeytinlikleri çift amaçlı kullanması yaygındır: sonbaharda zeytin hasadı yapmak ve hasattan sonra koyun/keçilerin zeytin ağaçlarının altındaki ot ve bitkileri otlatmak. Bu geleneksel tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin entegrasyonu, ek gelir ve yem açısından önemlidir.

Proje inşaatı, özellikle yol çalışmaları veya türbin sahaları için kazı çalışmaları, bu zeytinlik alanlarının bazılarında erişimi geçici olarak kısıtlayabilir ve mevsimsel otlatma düzenini bozabilir. Olası etkiler arasında şunlar yer almaktadır: serbest otlatma alanlarının kaybı (çiftçilerin yem satın almaya zorlanması), yem veya nakliye harcamalarının artması ve otlatma ciddi şekilde kısıtlanırsa sürü büyüklüğünün azaltılması gerekmesi.

Bu etkileri hafifletmek için Proje, etkilenen hayvancılıkla uğraşanlara mevsimlik yem desteği ve ilgili yardım sağlayacaktır:

- Erişimin engellendiği otlatma mevsiminde, Proje, etkilenen çoban hanelerine kaybedilen otlakların yerine geçmek üzere hayvan yemi (saman, silaj, konsantre yem vb.) dağıtacaktır. Miktar, sürü büyüklüğüne ve erişim kısıtlamasının süresine göre belirlenecektir.
- Gerekirse, Proje ayrıca çobanların hayvanlarını daha uzak alternatif otlatma alanlarına taşımalarına yardımcı olmak için nakliye yardımı da sunacaktır. Örneğin, bir sürü açık otlaklara ulaşmak için bir inşaat koridorundan geçmek zorunda kalırsa, Proje sınırlı bir süre için kamyonlar veya güvenli geçiş ayarlayabilir.
- Proje, geçici alternatif otlatma düzenlemelerini belirlemek için topluluk liderleri ve çobanlarla birlikte çalışacaktır. Bazı durumlarda, inşaat yapılmayan yakın araziler kullanılabilir hale getirilebilir veya inşaat programları, periyodik erişime izin vermek için ayarlanabilir (örneğin, kritik otlatma aylarında çalışmaların durdurulması). Mümkün ve güvenli olduğu durumlarda, dönüşümlü erişim düzenlenebilir; örneğin, inşaat durdurulursa, belirli çalışma alanları hafta sonları denetimli otlatma için açılabilir.

Tüm çok amaçlı parseller (otlak olarak da kullanılan zeytinlikler) inşaat süresince yakından izlenecek, böylece hayvan beslemeyle ilgili ortaya çıkan sorunlar erken tespit edilecektir. Destek, kesintinin zamanlamasına ve ciddiyetine göre esnek bir şekilde uyarlanacaktır – örneğin, kış boyunca otlatma imkanı kaybedilirse, daha kapsamlı bir yem sağlama programı uygulanırken, iki haftalık kısa bir kesinti sadece küçük çaplı bir destek gerektirebilir. Proje, yem ve lojistik yardım sağlayarak, çoban ailelerin geçici otlatma alanı kaybı nedeniyle hayvan kaybına uğramamasını veya mali yük altında kalmamasını garanti eder.

9.1.1.7 ARICILIK DESTEĞİ

Arıcılık, proje bölgesinde bir başka geçim kaynağıdır ve genellikle iyi besin kaynağı sunan ormanlık veya kırsal alanlara arı kovanları yerleştirilerek yapılır. Proje çalışmaları, bazı arı kovanlarının bulunduğu yerleri rahatsız edebilir (örneğin, kovanlar yeni bir erişim yolu veya türbin konumunun yakınındaysa). Yerel arıcıları desteklemek için Proje, aşağıdaki gibi önlemler alacaktır:

- Kovanların Yer Değiştirilmesi Yardımı: İnşaat faaliyetleri mevcut arı kovanlarının bulunduğu yerlere çok yakınsa, proje arıcıların bu kovanları rahatsızlıktan uzak, güvenli ve uygun yerlere taşımalarına yardımcı olacaktır. Bu, yeterli besin ve su bulunan alternatif

yerlerin belirlenmesi ve kovanların taşınması için ulaşım sağlanmasını içerir. Yer değiştirme, arıcılık takvimindeki kritik dönemleri mümkün olduğunca önleyecek şekilde zamanlanacaktır. GKGKP'nin uygulanması amacıyla, inşaat alanının hemen içinde (100 m'ye kadar) bulunan kovanlar yer değiştirme yardımıyla yararlanabilecekken, yaklaşık 500 m içinde bulunan kovanlar da, inşaatın başlangıcında yapılacak saha doğrulamasına göre türlerin hassasiyeti ve sahaya özgü koşullara bağlı olarak değerlendirilebilir.

- Arıcılar için Teknik Eğitim: Proje, stresli dönemlerde kovan sağlığının korunması ve arıcılık ürünleri veya tekniklerinin çeşitlendirilmesi konusunda eğitimler sunacaktır. Bu, arıcıların dayanıklılıklarını artırmalarına (örneğin, kovanların taşınmasından kaynaklanabilecek zararlı böcek veya hastalıkların yönetimi) ve gelirlerini artırmak için kraliçe arı yetiştiriciliği, polen hasadı veya diğer bal ürünleri gibi fırsatları keşfetmelerine yardımcı olabilir.
- Kesintiye ilişkin tazminat: Arıcılar, inşaat faaliyetleri nedeniyle bal üretiminde düşüş veya diğer kayıplar yaşarsa (örneğin, ağır makine faaliyetleri nedeniyle arılar kovanlarını terk ederse veya o sezon bal verimi düşerse), Proje, ortalama üretim ve balın piyasa fiyatları temelinde kaybedilen verimi tazmin edecektir.

Arıcılarla aktif olarak iletişim kurarak, gerektiğinde kovanları başka bir yere taşıyarak ve kayıpları telafi ederek, Proje arıcılıkla geçimini sağlayanların geçim kaynaklarının korunmasına ve proje sonrasında da gelişmeye devam etmesine yardımcı olacaktır.

TABLO 9-4 HAYVAN OTLATMA VE ARICILIK DESTEK ÖNLEMLERİ

GKGKP Önlemi	Hayvan Otlatma Destek Önlemleri								Önerilen sonuçlar: Çobanların ve arıcıların inşaatla ilgili aksaklıklar sırasında kayıpları önlemelerini ve geçim kaynaklarını korumalarını sağlamak. Arıcılık ürünlerini veya tekniklerini çeşitlendirerek stresli dönemlerde kovanların sağlığını korumak.															
	Arıcılık Destek Önlemleri																							
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	- Katma değerli işleme ve iyileştirilmiş teknikler yoluyla gelir ve istihdam yaratır. - Gıda güvenliğini ve dayanıklılığı güçlendirerek, PAH'ların arazi ve üretim kısıtlamalarına rağmen tercih ettikleri tarımsal geçim kaynaklarını sürdürmelerini sağlar.																							
Gerekli Ortaklıklar:	Tarımsal Ürün ve Ekipman Tedarikçileri, Eğitim Organizatörleri/Uygulayıcıları, Ulusal Arazi Ajansı veya Alternatif Arazilerin Sahipleri																							
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025								2026								2027							
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4												
Hayvancılık Yemi ve Nakliye Hizmetleri (Yer Değiştirme için) Tedarikçilerinin Belirlenmesi																								
Etkilenen PEK'lerin Belirlenmesi ve Varlıkların Haritalandırılması (ör. Arı Kovanları)																								
Alternatif otlak alanlarının belirlenmesi																								
Tedarikçiler ve PEK'lerle yazılı anlaşmaların geliştirilmesi																								
PEK Onayı																								
Yem ve Hayvan Yemi Sağlanması																								
Arı Kovanlarının Yer Değişimi																								
Kesinti Tazminatı (gerekirse)																								
Eğitim hükümleri konusunda ilgili bakanlıklar/kuruluşlarla istişare ve anlaşma																								
Arıcılar için planlanan teknik eğitim programı hakkında PEK ile istişare																								
Arıcı Eğitim Programına PEK Kaydı																								
Arıcı Eğitiminin Uygulanması																								
Destek ekipmanının sağlanması (gerekirse)																								
İzleme ve Değerlendirme.																								

Bütçe Hususları:

- Enerjisa Üretim, hizmetleriyle ilgili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri en iyi şekilde anlamak için tedarikçiler ve eğitim yetkilileriyle işbirliği yapmalıdır.

EĞİTİM VE KAPASİTE GELİŞTİRME

Toplum danışma toplantılarından alınan geri bildirimler, özellikle mevcut koşullarda geleneksel tarıma daha az ilgi duyan gençler ve kadınlar arasında tarımsal verimliliği artırma ve geçim kaynaklarını çeşitlendirme isteğini ortaya koymuştur. GKGKP'nin bir parçası olarak, Proje, sürdürülebilir geçim kaynaklarının geri kazanımını ve daha geniş kapsamlı toplum gelişimini desteklemek için tarımsal eğitim programları sunacaktır:

Kapsanması muhtemel konular şunlardır:

- **Geliştirilmiş hayvancılık:** küçük geviş getiren hayvanlar (koyun/keçi) ve muhtemelen sığırlar için – sürülerin verimliliğini artırmak için yem yönetimi, yetiştirme ve veterinerlik hizmetlerine odaklanma.
- **Arıcılık ve ürün çeşitlendirme:** mevcut arıcılar ve yeni başlayanlar (başlamak isteyen gençler) için kovan yönetimi, bal üretimi için en iyi uygulamalar ve balmumu, propolis veya diğer arı ürünlerine çeşitlendirme konusunda eğitim.
- **Pazarlama ve kooperatif geliştirme:** çiftçilerin zeytinyağı, bal veya diğer ürünlerini daha iyi pazarlayabilmelerine yardımcı olacak temel iş becerileri – muhtemelen yerel kooperatiflerin kurulması veya güçlendirilmesi, katma değerli işleme, markalaşma veya alıcılar/turizm pazarlarıyla bağlantı kurma yoluyla.

İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, yerel tarım danışmanlık hizmetleri ve/veya deneyimli STK'lar veya danışmanlar, bu eğitimleri teknik açıdan sağlam ve ilgili olmalarını sağlayarak yürütmek üzere görevlendirilecektir. Eğitim oturumları, uygun zamanlarda (genellikle hasat sonrası veya sezon dışı) ve köylülerin erişebileceği yerlerde planlanacaktır.

Öncelikli kayıt, Proje Etkilenen Kişiler (PEK'ler) ile sınırlı olacaktır; özellikle arazi edinimi, toz, ağır araç trafiği veya arazi kullanım kısıtlamaları gibi tanımlanmış proje etkilerinden etkilenen haneler. Bu grup içinde, savunmasız haneler (örneğin, işsiz gençler, geçim kaynaklarını kaybeden kadınlar) ilk öncelikli olacaktır. Ancak, yerel kalkınma etkisini en üst düzeye çıkarmak için diğer ilgilenen topluluk üyeleri de kabul edilecektir. Beceri ve bilgileri geliştirerek, Proje PEK'lerin sadece kaybettiklerini geri kazanmalarına değil, aynı zamanda geçim kaynaklarını proje öncesi seviyelerin ötesine çıkarmalarına da yardımcı olur (örneğin, daha yüksek verim veya yeni gelir kaynakları elde ederek). Bu kapasite geliştirme çabaları, uzun vadede GKGKP sonuçlarının sürdürülebilirliğine katkıda bulunur.

Yukarıdaki önlemlere ek olarak, hak matrisinde (önceki bölüme bakınız) GKGKP kapsamındaki tüm tazminat ve yardım hükümlerinin kapsamlı bir özeti sunulmaktadır; burada ayrıntılı olarak belirtilmeyen diğer kategoriler de bu matriste yer almaktadır. Bu programların her biri, dikkatli bir izleme süreciyle uygulanacak ve PEK'lerin geri bildirimlerine göre gerektiğinde ayarlanacaktır (İzleme ve Değerlendirme bölümünde açıklandığı gibi). Aşağıdaki bölümlerde, zamanlama, kurumsal sorumluluklar, paydaşların katılımı, bütçe tahsisi ve izleme dahil olmak üzere GKGKP'nin nasıl uygulanacağı ve yönetileceği açıklanmaktadır.

TABLO 9-5 EĞİTİM VE KAPASİTE GELİŞTİRME

GKGKP Önlemi:	Eğitim ve Kapasite Geliştirme	Önerilen sonuçlar: İyileştirilmiş uygulamalar ve iş davranışları yoluyla tarımda verimlilik ve dayanıklılığın artırılması.											
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	Gıda güvenliğini ve dayanıklılığı güçlendirir, PEK'lerin ilgili eğitimler sayesinde tercih ettikleri tarımsal geçim kaynaklarını sürdürmelerini ve ideal olarak iyileştirmelerini sağlar.												
Gerekli Ortaklıklar:	İlgili Eğitimler için Tedarikçiler												
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025				2026				2027				
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4	
İlgili Eğitimlerin Belirlenmesi													
Planlanan eğitim programları hakkında PEK'lerle istişare													
Eğitim Geliştiricileri/Uygulayıcılarının Belirlenmesi													
Eğitimlerin Başlatılması													
PAH'ların Eğitim Programlarına Kaydı													
Eğitim Uygulaması													
Destekleyici ekipmanların sağlanması (gerektiğinde)													
İzleme													
Bütçe Hususları:	Enerjisa Üretim, hizmetleriyle ilgili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri en iyi şekilde anlamak için tedarikçiler ve eğitim yetkilileriyle işbirliği yapmalıdır.												

DİĞER DESTEK ÖNLEMLERİ

9.1.1.8 GAYRİ RESMİ ARAZİ KULLANICILARINA DESTEK

GKGKP, resmi tapusu olmayan kişilerin adil bir şekilde muamele görmesi için gayri resmi arazi kullanıcılarını açıkça kapsamaktadır. Projeden etkilenen topluluklarda, birçok sakin resmi olarak sahip olmadıkları arazileri kullanmaktadır – örneğin, hazine (kamu) arazileri veya ormanlık alanlarda hayvan otlatmak, resmi olarak bölünmemiş aile arazilerini işlemek veya ortak arazilerden kaynak toplamak. Kadınlar genellikle küçük ölçekli tavukçuluk veya geniş aile arazilerinde yazılı anlaşma olmaksızın zeytin toplama gibi gayri resmi geçim faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Proje, bu fiili arazi kullanıcılarını tanıyacak ve destekleyecektir. Gayri resmi bir kullanıcının araziye veya kaynaklara erişimi Proje tarafından kısıtlanırsa, resmi arazi sahipleri/kullanıcılarına sunulanla benzer geçim kaynaklarının geri kazanımı yardımıyla yararlanma hakkı kazanacaktır. Kesin destek, kullanımlarının niteliğine bağlı olacaktır, ancak şunları içerebilir:

- Mera alanlarının veya diğer geçim kaynaklarının önemli bir kısmını kaybettikleri takdirde geçici geçim desteği (TLS) ödemeleri.
- Hayvan otlatanlar için yem veya gayri resmi arıcılar için arı kovanlarını yeniden kurmak için malzeme gibi aynı yardımlar (aşağıya bakınız).

Hak kazanmak için, gayri resmi kullanımın gerçek ve yerleşik olması gerekir. Bu, topluluk doğrulaması (örneğin, muhtar veya komşuların kişinin o araziye yıllardır kullandığını teyit etmesi) ve bu kullanımın geçim kaynakları için ne kadar önemli olduğunun değerlendirilmesi (örneğin, otlatılan hayvan sayısı, bu faaliyetten elde edilen gelir veya geçim kaynağının oranı) yoluyla doğrulanacaktır. Gayri resmi kullanıcılara haklar tanıyarak, GKGKP, yasal tapu sahibi olmamakla geçim kaynakları etkilenen kişilerin desteksiz kalmamasını sağlar.

9.1.1.9 GEÇİŞ DÖNEMİ GEÇİM DESTEĞİ (TLS)

Geçiş Dönemi Geçim Desteği, GKGKP'nin temel mali yardım mekanizmasıdır. TLS, esasen, üretken varlıklarında veya gelir kaynaklarında büyük bir kayıp yaşayan PEK'lere, geçici olarak geçimlerini sürdürebilmeleri için verilen geçici bir destek ödemesi (veya aynı destek paketi)dir. Bu Projede, TLS, belirli uygunluk kriterlerini karşılayanlara sağlanacaktır. Bu kriterler şunlardır:

- **Araziye dayalı geçim kaynakları:** Kamulaştırma nedeniyle üretken arazi alanlarını kaybeden özel arazi sahipleri veya kullanıcıları (gayri resmi kullanıcılar dahil). Arazinin önemli bir kısmını kaybetmek, hane halkının tarımsal üretimini ve gelirini doğrudan azaltabilir, bu nedenle TLS, bu kişilerin uyum sağlama sürecinde oluşan açığı telafi edecektir.
- **Kaynak kullanıcıları:** Geçim kaynakları için hayati önem taşıyan devlet ormanlarına, meralara veya diğer ortak kaynaklara erişimini kaybeden kişiler (örneğin orman kullanıcıları, otlatıcılar, arıcılar) (fiziksel arazi kaybı kendilerine ait olmasa bile). Örneğin, proje daha önce otlatma veya yem arama için kullanılan bir orman alanını çitle çevirirse, bu kullanıcılar TLS'ye hak kazanır.

Arazi edinim verilerinin (GKGKP hazırlandığı tarihteki) ön analizi, hak kazanma olasılığı bulunan birkaç PEK'i belirlemiştir. Örneğin, Turgut mahallesinde iki arazi sahibi arazilerini kaybetmesi beklenmektedir (biri toplam arazisinin yaklaşık %22'sini, diğeri ise yaklaşık %34'ünü). Bu vakalar, TLS kriterlerinin ciddi etkileri nasıl yakaladığını göstermektedir. GKGKP'nin

uygulanması sırasında, proje, satın alınacak tüm parseller ve bunların kullanıcıları teyit edildikten sonra TLS'ye hak kazanan hanelerin nihai listesini doğrulayacaktır. Bu, her parsel için arazi satın alma kayıtlarının doldurulmasını ve etkilenen tüm hanelerle görüşülerek tüm geçim kaynaklarının ve etkilenen oranların anlaşılmasını içerecektir.

GKGKP'nin kesinleşmesinden önceki ara dönemde, bir uygun hane halkının arazisi (erişim yolu için 1 özel parsel) Proje tarafından istekli alıcı-istekli satıcı anlaşmaları yoluyla satın alınmıştır. GKGKP uygulama sürecinin bir parçası olarak, tüm WBWS anlaşmaları, arazi satın alma ve geçim kaynaklarının geri kazanılmasına ilişkin geçerli ulusal yasalar ve uluslararası standartlara uygun olarak yürütüldüğünden emin olmak için kapsamlı bir doğrulamaya tabi tutulacaktır. Doğrulama, destekleyici belgelerin (satış anlaşmaları, ödeme belgeleri ve onay formları gibi) incelenmesini, işlemlerin gönüllü ve bilgilendirilmiş karar verme sürecine dayalı olduğunu teyit etmeyi ve etkilenen hanelerle doğrudan görüşerek satış şartlarını tam olarak anladıklarını ve kabul ettiklerini teyit etmeyi içerecektir. Bu doğrulama sürecinde herhangi bir tutarsızlık veya uyumsuzluk tespit edilirse, tüm etkilenen kişilerin adil bir şekilde ve GKGKP'nin hedefleri ve standartlarına uygun olarak muamele görmesini sağlamak için, olası ek ödemeler veya ek geçim yardımı dahil olmak üzere düzeltici önlemler uygulanacaktır.

Desteğin Biçimi ve Süresi: Destek genellikle bir tarım döngüsü boyunca kaybedilen geliri karşılamak üzere tasarlanmıştır. Uygulamada bu, kaybedilen mahsul gelirinin yerine geçmek üzere belirli bir süre (örneğin 3 ila 6 ay) boyunca hane halkına aylık nakit transferi yapılmasını anlamına gelebilir. Alternatif olarak, tarımsal girdiler şeklinde de sağlanabilir; örneğin, hane halkının kalan arazilerinde üretimi sürdürmesine yardımcı olacak tohum, gübre veya hayvan yemi paketi sağlanabilir. Nakit mi aynı mi olacağı ve kesin süresi, hanenin birincil geçim kaynağına ve mevsimsel takvimine göre belirlenecektir. Tipik olarak, destek, PEK'in geçim kaynağını yeniden kurması için yeterli bir süreyi kapsayacaktır (örneğin, toparlanmaya başlayabilecekleri bir sonraki hasat veya otlatma mevsimine kadar).

Uygunluk Eşikleri ve Süre:

TLS, ana geçim kaynağı tarım olan kişilere, arazi kaybının oranına göre sağlanır:

- %20–40 etki oranı için 3 aylık TLS
- %40–60 etki oranı için 4 aylık TLS
- %60–80 etki oranı için 5 aylık TLS
- %80–100 etki oranı için 6 aylık TLS

Arazilerinin %70'inden fazlasını kaybeden haneler ciddi şekilde etkilenen haneler olarak kabul edilir ve pratik olarak arazisiz kalmaya benzer koşullarla karşı karşıya kalabilirler. Bu tür durumlarda, TLS'nin maksimum süresi (6 ay) ve tamamlayıcı geçim kaynakları geri kazanım programlarına öncelikli erişim dahil olmak üzere, gelişmiş destek önlemleri değerlendirilecektir. Varlık değerlemesi, Enerjisa tarafından geliştirilen aşağıdaki puanlama sistemine göre yapılacaktır.

Etki Kategorisi

Toplam Arazini Etkilene n Yüzdesi	Etki Pua nı	Kamulaştırıl an Arazi Alanı (m ²)	Etki Pua nı	Birden Fazla Arazi Parçası Üzerinde ki Etki	Etki Pua nı	Kalan Arazi Durum u	Etki Pua nı	Gerçek Arazi Kullanı mı	Etki Pua nı	Etkilene n Yapı Türü	Etki Pua nı	Ana Geçim Kaynağı Üzerindeki Etki	Etki Pua nı	Diğer Hassasiyetl er / Duyarlılıkla r	Etki Pua nı
%	10	1-2.500 m ²	5	1-2 Parsel	5	Düzens iz şekil, küçük alan, erişim sorunla rı	5	Boş	0	Konut	5	Ana geçim kaynağı kamulaştırıl an arazidir	5	Dezavantajlı Grup	10
30-40	15	2.500-5.000 m ²	10	2-3 Parsel	10			Kıralanm ış	0	İş	10	Araziye dayalı geçim kaynakları dışında	0		
%40-50	20	5.000-7.500 m ²	15	3-4 Paket	15			Tarla	5						
50-60	25	7.500-10.000 m ²	20	4-5 Parsel	20			Bahçe	10						
%70	30	10.000+ m ²	25	5+ Parsel	25			Arsa (imarlı arazi)	15						

Puan aralığı	Destek Miktarı
5-14 puan	1 Asgari Ücret
15-24 puan	2 Asgari Ücret
25-34 puan	3 Asgari Ücret
35-44 puan	4 Asgari Ücret
45-54 puan	5 Asgari Ücret
55+ puan	6 Asgari Ücret

Etkilene n yapılar ve varlıklar puanlama sistemine yansıtılmakla birlikte, sistemin yalnızca geçim faaliyetleriyle ilgili geçiş ödeneklerini belirlemek için tasarlandığını belirtmek önemlidir. Sistem, etkilene n varlıklar ve yapılar için tazminatın yerine geçmez veya tazminatın temelini oluşturmaz. Bu tür kayıplar için tazminat, hükümetin tazminat oranları, değerlendirme süreçleri ve

geçiş ödeneklerine ek olarak uygulanabilecek herhangi bir ek ödeme doğrultusunda sağlanmaya devam edecektir.

TLS için Sonraki Adımlar: Bu GKGKP'nin hazırlandığı sırada, TLS alıcılarının kesin sayısı kesinleşmektedir. Proje, tüm parsel satın alma verileri elde edildiğinde ve tüm etkilenen kullanıcılar (gayri resmi olanlar dahil) belirlendiğinde, uygun hane halklarının hiçbirinin gözden kaçmaması için nihai GKGKP'deki TLS bölümünü güncellemeyi taahhüt etmektedir. Bu, sadece resmi tapusu olanları değil, tüm ekonomik olarak yerinden edilmiş kişileri kapsama gerekliliğini belirten IFC PS5/EBRD ESR5 gereklilikleriyle uyumludur. Özetle, TLS, geçim kaynakları büyük darbe alan kişilerin geçiş dönemini atlatabilmeleri için finansal bir tampon sağlayarak, uzun vadeli önlemler (yeni arazi veya yeni gelir getirici faaliyetler gibi) yürürlüğe girene kadar yoksulluğa sürüklenmelerini önleyecektir.

9.1.1.10 SAVUNMASIZLIK DESTEĞİ

IFC PS5/EBRD ESR5 ile uyumlu olarak, savunmasız PEK'ler, proje nedeniyle daha kötü duruma düşmemeleri için ek özel destek alacaktır. Başlangıç aşamasında veya sürekli izleme yoluyla belirlenen savunmasız hane halkları, aşağıdaki önlemler için öncelikli olacaktır:

- **Hakların daha hızlı işlenmesi:** En çok ihtiyaç duyanların gecikmelerle karşılaşmaması için tazminat ödemeleri ve destek önlemleri öncelikli olarak işlenecektir.
- **Geliştirilmiş geçici geçim desteği:** Kayıplarla başa çıkmak için daha az tamponları olduğu kabul edilerek, daha büyük veya daha uzun süreli geçici destek (veya ek nakit/aynı yardım) alabilirler.
- **Özel olarak tasarlanmış aynı veya ev tabanlı yardım:** Destek, öncelikle doğrudan etkilenen PEK'lerin şikayet mekanizmaları, kamulaştırma bilgileri ve diğer temel haklar gibi projeye ilgili temel hizmetlere erişebilmelerini sağlamaya odaklanacaktır. Ek hane halkı düzeyinde yardım (örneğin, yakacak odun, yakıt veya küçük geçim kaynakları sağlanması), yalnızca Proje bu kaynaklara erişimi doğrudan kısıtlarsa ve etkilenen hanelere doğrulanmış ek bir yük yaratırsa (örneğin, ormana bağımlı hanelerin yakacak odun erişimini kaybetmesi) dikkate alınacaktır. Bu gibi durumlarda, destek, etkiyi doğrulayan belgelenmiş kanıtlara dayalı olarak sağlanacaktır. Bu yaklaşım, yalnızca Proje'nin etkileri nedeniyle ortaya çıkan özel ihtiyaçları karşılar, topluluk genelinde eşitliği sağlar.
- **Toplum geliştirme programlarına dahil etme:** Mümkün olduğunda, savunmasız PEK'ler, geçim kaynaklarını desteklemek için Proje veya hükümetin sunabileceği (GKGKP'nin ötesinde) ek toplum geliştirme veya gelir geri kazanım programlarına dahil edilecektir.

GKGKP, savunmasız gruplara özel önem vererek, uyum sağlama yeteneği en düşük olanların da geçim kaynaklarını eşit şekilde geri kazanabilmelerini ve gözden kaçmamalarını sağlar.

Aşağıdaki tablo, savunmasız gruplara yönelik destek önlemlerine genel bir bakış sunmaktadır.

TABLO 9-6 SAVUNMASIZ GRUP GKGKP DESTEKLERİ İÇİN BAĞLANTILAR

Savunmasız Grup	Katılım/Erişim Önlemleri
Kadınların başı olduğu haneler	Cinsiyete duyarlı danışmalar; FDGs, ev ziyaretleri
Yaşlıların başı olduğu haneler (65+)	Evde danışmanlık; görsel/sözlü bilgi aktarımı

Savunmasız Grup	Katılım/Erişim Önlemleri
Engelli kişiler	Bire bir destek; hizmetlere yönlendirme
Okuma yazma bilmeyen yetişkinler / düşük okuryazarlık düzeyi	Görsel materyallerin kullanımı; hakların sözlü olarak açıklanması

TABLO 9-7 SAVUNMASIZ GRUPLAR – GKGKP KAPSAMINDA HAKLAR

Savunmasız Grup	GKGKP Hakları Önlemleri
Kadınların başı olduğu haneler	Tazminatta öncelik; aynı destek (ör. kümes hayvanları, tohumlar)
Yaşlıların başı olduğu haneler (65+)	Tarım mevsimlerine uygun geçiş dönemi desteği
Devlet yardımı alan haneler	Ek geçim kaynağı paketi (doğrulanmış etkiye dayalı)
Engelli kişiler	Ayarlanmış tazminat ödeme yöntemi
Mevsimlik/düzensiz çalışanlar	Kısa vadeli istihdamda öncelik; beceri eğitimi erişimi
Devlet/orman arazilerinin gayri resmi kullanıcıları	Tazminat hakkı; kaynak kaybı için aynı destek
İşsiz/düşük gelirli hane reisleri	TLS için hızlı uygunluk; müteahhit işlerine bağlantı

Proje boyunca kapsayıcı ve eşitlikçi bir katılım sağlamak için, Topluluk İrtibat Ekibi içinde bir Kırılganlık Odak Noktası belirlenecektir. Bu kişi, kırılgan gruplara yönelik hedefli desteği koordine etmekten ve onların endişe ve ihtiyaçlarının uygun şekilde ele alınmasını sağlayan geri bildirim döngülerini sürdürmekten sorumlu olacaktır.

Fiziksel, sosyal ve bilgisel engelleri ortadan kaldıracak önlemler de dahil olmak üzere, güveni artırmak ve erişilebilirliği sağlamak için özel olarak savunmasız gruplar için özel paydaş katılım faaliyetleri düzenlenecektir.

Hak Kazanma Matrisi (Bölüm 7.3'e bakınız), GKGKP'nin belirli bileşenleri için hangi grupların uygun olduğunu açıkça belirtecek ve yardım sağlanmasında şeffaflık ve adaleti sağlayacaktır. Proje kapsamında, mevcut Şikayet Mekanizması (Lütfen Paydaş Katılım Planına bakınız), savunmasız bireylerin, özellikle okuryazarlık düzeyi düşük, hareket kabiliyeti sınırlı veya sosyal damgalanma ile ilgili endişeleri olanların benzersiz ihtiyaçlarına göre uyarlanmış gizli ve basitleştirilmiş yollar içerecek şekilde uyarlanacaktır.

İnşaat ve GKGKP uygulama süresi boyunca bir savunmasızlık izleme sistemi sürdürülecek ve yeni savunmasızlık vakalarının tespit edilip ele alınması sağlanacaktır. Etkinliği değerlendirmek ve karşılanmamış ihtiyaçları belirlemek için izleme verileri cinsiyet, yaş ve savunmasızlık kategorisine göre ayrıştırılacaktır. Ara dönem değerlendirmelerinde, savunmasız grupların uygun desteği alıp almadıkları ve geçim standartlarının yeniden sağlanıp sağlanmadığı özellikle değerlendirilecektir.

TABLO 9-8 DİĞER DESTEK ÖNLEMLERİ

GKGKP Önlemi	Diğer Destek Önlemleri				Önerilen sonuçlar: Etkilenen bireylerin, özellikle de en savunmasız olanların, hedefli yardım ve tazminat ile geçim kaynaklarını sürdürebilmelerini, geçici aksaklıklara uyum sağlayabilmelerini ve projeye ilgili değişikliklere sorunsuz bir şekilde geçiş yapabilmelerini sağlamak.																			
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	- Katma değerli işleme, küçük işletme fırsatları ve tarımsal istihdam yoluyla gelir ve istihdam yaratır. - Gıda güvenliğini ve dayanıklılığı güçlendirerek, PAH'ların arazi ve üretim kısıtlamalarına rağmen tercih ettikleri tarımsal geçim kaynaklarını sürdürmelerini sağlar.																							
Gerekli Ortaklıklar:	TİG'ler, Muhtarlar, savunmasız gruplarla çalışan ilgili yerel STK'lar																							
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025				2026				2027															
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4				
Diğer destek önlemlerinden yararlanmaya hak kazanan PEK'lerin belirlenmesi																								
Belirlenen PEK'lerle iletişime geçmek ve uygunluğu doğrulamak için ev ziyaretleri																								
TLS ve Savunmasızlık Desteği için Fon Tahsisi																								
Ek aynı yardım sağlanması																								
Fonların transferi																								
Eğitim ve istihdam temelli GKGKP önlemlerine öncelik verilmesi																								
İzleme ve değerlendirme																								
Bütçe Hususları:	Enerjisa Üretim, diğer destek önlemlerinden yararlanmaya hak kazanan tüm etkilenen PEK'leri belirlemek ve onlara ilgili hizmetleri tahsis etmek ve bu önlemlerle ilişkili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri anlamak için ilgili yerel paydaşlarla işbirliği yapmakla yükümlüdür.																							

9.2 GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ

GKGKP aşağıdaki aşamalarda uygulanacaktır:

İnşaat Öncesi Aşama

- Nihai PEK doğrulaması ve uygunluk veritabanının güncellenmesi
- Tüm PEK'lere haklar ve GKGKP broşürünün açıklanması
- Nakit tazminatın ödenmesi ve TLS'nin başlatılması
- Üçüncü taraf paydaşlarla koordinasyon toplantıları (örneğin, İŞKUR, Tarım Müdürlüğü)

İnşaat Aşaması

- Ekinlere, çitlere ve altyapıya erişim ve hasarların haftalık olarak izlenmesi
- Hayvancılık ve arıcılık yapan PEK'lere aynı destek sağlanması
- İstihdam kolaylaştırma ortaklıkları yoluyla yerel işçilerin işe alımı
- İlk eğitim oturumlarının ve kayıt kampanyalarının başlatılması

İnşaat Sonrası Aşama

- Bekleyen tazminat veya hasar taleplerinin sonuçlandırılması
- Şikayetlerin giderilmesine devam edilmesi
- Hedefli ziyaretler yoluyla savunmasız gruplara yönelik sürekli destek ve izleme
- GKGKP'nin etkinliğini ölçmek için tamamlanma denetimi ve memnuniyet anketi

TABLO 9-9 GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ

Önerilen Zaman Çizelgeleri:	2025				2026				2027			
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	4.
Mobilizasyon												
Nihai PEK Doğrulama (Savunmasız Gruplar dahil)												
GKGKP Açıklaması												
Varlıkların Yeniden Yerleştirilmesi												
İnşaat												
Operasyon												
Tazminat Ödemelerinin Yapılması												
Yerel İstihdam												
Ayni Destek Ödemeleri												
Eğitim Yaygınlaştırma ve Uygulama												
İzleme ve Değerlendirme												
Şikayetlerin Giderilmesi												
GKGKP Tamamlama Denetimi												

10. ROLLERİ VE SORUMLULUKLARI

Bu bölümde, bu GKGKP'nin etkili ve zamanında uygulanmasıyla ilgili olarak kilit proje personeli ve ekiplerinin rol ve sorumlulukları özetlenmektedir.

10.1 ÖNEMLİ PROJE PERSONELİ

Tablo 10-1, GKGKP'nin geliştirilmesi ve uygulanmasında kilit proje personelini ve bunların rol ve sorumluluklarını göstermektedir.

TABLO 10-1 ROLLER VE SORUMLULUKLAR

ÇSYS Ekip Üyesi / Görev Gücü	Ç&S ile İlgili Roller ve Sorumluluklar
Gaia RES Proje Yöneticisi / İnşaat Yöneticisi	- GKGKP uygulamasının stratejik denetimini ve genel proje yönetimini sağlamak. - GKGKP'yi ve gerekli güncellemeleri incelemek ve onaylamak. - GKGKP kapsamında önerilen hak kazanma önlemlerini onaylamak. - GKGKP'nin uygulanması için yeterli kaynakların tahsis edilmesini sağlamak. - GKGKP uygulama ilerleme raporlarını periyodik olarak gözden geçirmek.
Proje Müdür Yardımcısı / Topluluk İrtibat Görevlisi (TİG), aynı zamanda GBVH Odak Noktası olarak da görev yapmaktadır.	- Arazi ile ilgili şikayetler için şikayet veritabanını tutmak. - Saha şikayetlerini toplar ve işler. - Teknik yöneticilerle işbirliği içinde şikayetlerin zamanında çözülmesini sağlamak. - İşverenle ilgili çözülmemiş sorunları amirlere raporlamak. - Aylık GKGKP ile ilgili şikayet raporlarını hazırlamak. - Kamulaştırma, yasal süreçler ve erişim durumunu izlemek. - Satın alma şikayetlerinin PKP'ye göre çözülmesini sağlamak. - GKGKP maliyet ayarlamaları için teknik girdi sağlamak. - Yerel paydaşların katılımını ve GKGKP iletişimini destekleyin. - Şantiye düzeyinde şikayetlerin çözülmesini koordine edin. - Çözülmemiş sorunların zamanında üst düzeye taşınmasını sağlayın.
Proje Arazi Edinim Ekibi	- Ekip şu kişilerden oluşur: Kurumsal düzeyde Arazi Edinimi ve Kamulaştırma Danışmanı; Kentsel ve Bölgesel Planlama Çözüm Ortağı; ve Arazi Edinimi Uzmanı - Proje için arazi edinim süreciyle ilgili kamu bilgilendirme toplantısı - Arazi için tazminat ödemeleri

ÇSYS Ekip Üyesi / Görev Gücü	Ç&S ile İlgili Roller ve Sorumluluklar
	Proje TİG'leri ile yakın işbirliği
YYEP/GKGKP Uygulama Görev Gücü	- YYEP uzmanı tarafından yönetilir - GKGKP uygulamasından nihai olarak sorumlu - Yüklenici liderliğindeki GKGKP faaliyetleri için finansman sağlanması. - Finansal akışları GKGKP zaman çizelgesi ve teslimat mekanizmalarıyla uyumlu hale getirir.
TEİAŞ	- Ulusal mevzuata uygun olarak arazi edinimi ve kamulaştırma işlemlerini yürütmek. - Arazi erişimi için ilgili kamu kurumları (kadastro, belediye, orman idaresi vb.) ile koordinasyon sağlar. - Yasal olarak kayıtlı arazi sahipleri ve hak sahiplerine bildirimde bulunmak ve iletişim kurmak. - Kamulaştırılan arazi ve kayıtlı varlıklar için tazminat ödemelerini yönetmek.
Yükleniciler ve Alt Yükleniciler	- Sözlü şikayetler de dahil olmak üzere alınan tüm şikayetleri kaydetmek ve iletmek. - Yüklenici prosedürleri ve PKP gereklilikleri ile uyumlu olarak sorunlara yanıt verir.

GKGKP'nin uygulanmasında yer alan tüm personel ve birimler, şeffaflık, hesap verebilirlik ve paydaşlara duyarlılık ilkeleri doğrultusunda çalışmak ve Projenin şikayet mekanizması ve paydaş katılım stratejisiyle tam uyum sağlamakla yükümlüdür.

10.2 DİĞER PAYDAŞLAR

GKGKP'nin etkili bir şekilde uygulanması, aşağıdakiler dahil olmak üzere birçok paydaşla işbirliğini gerektirir:

- Kamu kurumları:** Devlet Su İşleri (DSİ), Tapu Sicil Dairesi, İl Tarım ve Ormanlık Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler
- Yerel paydaşlar:** Muhtarlar, Tarım Odası, Köy Kooperatifleri

Bu paydaşlar doğrulama, eğitim, varlık değerlendirme ve şikayetlerin ele alınması konularında yardımcı olacaktır.

11. GKGKP PAYDAŞ KATILIMI

Etkili paydaş katılımı, GKGKP'nin başarısı için çok önemlidir. Proje, tüm Proje Etkilenen Kişilerle, özellikle de arazi edinimi veya arazi ve kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları etkilenebilecek kişilerle şeffaf, kapsayıcı ve sürekli bir katılım sağlamayı taahhüt etmektedir.

Bu katılım çerçevesi, tüm PEK'lerin hakları, yetkileri, sorumlulukları ve mevcut destek mekanizmaları hakkında bilgilendirilmesini sağlar. Bu mekanizmalar arasında GKGKP'nin uygulanmasıyla ilgili endişeleri dile getirmek için şikayet süreci de yer alır.

11.1 GKGKP'NİN AÇIKLANMASI

GKGKP'nin tamamlanması ve onaylanmasının ardından, belgenin teknik olmayan bir özeti hazırlanacak ve uygun, yerel olarak erişilebilir formatlar kullanılarak etkilenen topluluklarla Türkçe olarak paylaşılacaktır. Açıklama yöntemleri şunları içerecektir:

- Etkilenen yerleşim yerlerinde basılı broşür ve posterlerin dağıtılması
- Proje TİG tarafından topluluk bilgilendirme toplantıları sırasında sözlü sunumlar
- Savunmasız gruplar için özel açıklama toplantıları
- GKGKP'nin Proje web sitesine yüklenmesi

Bu materyaller şunları açıklayacaktır:

- GKGKP kapsamında ele alınan etki türleri
- GKGKP Süreci ve Programları
- Uygunluk kriterleri ve haklar
- Uygunluk için son tarih
- Tüm uygun PEK'ler, hak matrisine göre proaktif olarak belirlenecek ve ilgili destek önlemleri için kaydedilecektir. Resmi başvuru gerekmeyecek; destek, doğrulanmış uygunluk kayıtlarına göre doğrudan sağlanacaktır.
- Şikayet mekanizması ve irtibat noktaları
- Proje zaman çizelgeleri

11.2 PAYDAŞ DANIŞMA FAALİYETLERİ

GKGKP'nin onaylanmasının ardından:

- Etkilenen her mahallede (Turgut, Çakmak, Kavakçalı ve Yaraş) topluluk toplantıları düzenlenerek GKGKP erişilebilir bir biçimde açıklanacaktır.
- Projenin Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'ler) bu istişareleri yönetecek ve GKGKP uygulama süresi boyunca hazır bulunacaklardır.
- TİG'ler, doğrudan ziyaretler veya ayrı küçük grup oturumları yoluyla savunmasız gruplara (örneğin yaşlılar, kadınların başı olduğu haneler, gayri resmi kullanıcılar) özel olarak ulaşılmasını sağlayacaktır.

- Hak sahipliği çerçevesine önemli değişiklikler yapılması veya gelecekteki kamulaştırmalar veya inşaat yeniden düzenlemeleri nedeniyle yeni etkilenen alanlar olması durumunda ek GKGKP istişareleri başlatılacaktır.

11.3 ŞİKAYET MEKANİZMASI

Başlangıçta Paydaş Katılım Planı kapsamında oluşturulan Proje Şikayet Mekanizması, geçim kaynaklarının geri kazanılmasıyla ilgili talepleri ve şikayetleri almak, kaydetmek ve çözmek için de bir araç olarak hizmet verecektir.

GKGKP BAĞLAMINDA ŞİKAYET MEKANİZMASININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

Projenin Şikayet Mekanizması (Lütfen PKP'ye bakınız), GKGKP ile ilgili şikayetleri almak ve çözmek için erişilebilir ve gizli bir araç olacaktır. Önemli olarak, Şikayet Mekanizması, geçim kaynağı destek önlemlerini başlatmak veya talep etmek ya da standart GKGKP süreçlerini doğrulamak için bir kanal olarak tasarlanmamıştır. Tüm uygun Proje Etkilenen Kişiler (PEK'ler) hak matrisine göre otomatik olarak tanımlanır ve kaydedilir ve destek önlemlerinin uygulanması için ŞM aracılığıyla bireysel talepler veya başvurular gerekmez.

Aynı şekilde, GM, tazminat paketlerinin, varlık değerlemelerinin veya diğer hakların kabulünü onaylamak için standart bir araç olarak kullanılmayacaktır. Bunun yerine, tüm varlık değerlendirme raporları ve geçim kaynaklarıyla ilgili doğrulama formları, ilgili PEK'ler, topluluk temsilcileri (ör. Muhtarlar) ve uygun olduğu durumlarda, nitelikli bir STK veya izleme organı gibi bağımsız bir üçüncü taraf tarafından ortaklaşa incelenip onaylanacaktır. Proje ekibi, resmi onay ve geri bildirim almak için saha ziyaretleri ve danışma faaliyetleri sırasında PEK'lerle proaktif olarak iletişim kuracaktır. Bu tür temel GKGKP süreçleri için geri bildirim döngüleri, saha uygulama ve belgeleme prosedürlerine dahil edilecek ve PEK'lerin soru sormak veya onaylarını ifade etmek için GM'ye güvenmek zorunda kalmamaları sağlanacaktır.

GM'nin GKGKP bağlamındaki rolü, aşağıdakiler dahil olmak üzere, anlaşmazlıkları veya şikayetleri ele almakla açıkça sınırlı olacaktır:

- GM'nin belirlediği kanallar (sözlü, yazılı veya dijital) aracılığıyla sunulan şikayetlerin (isimsiz) kabulü ve gizli olarak işlenmesi.
- Tazminat anlaşmazlıkları, varlık değerlendirme anlaşmazlıkları, geçiş veya aynı destekle ilgili endişeler veya eğitim ve istihdam programlarından dışlanma ile ilgili şikayetlerin kaydı ve çözümü.
- Projenin şikayet prosedürüne uygun olarak, şikayetlerin kararlaştırılan süreler içinde (örneğin 30 iş günü içinde) çözülmesi taahhüdü.
- Şikayet sonuçlarının şikayetçilere yazılı olarak bildirilmesi ve çözülmemiş vakalar için, gerekirse şikayet komitesi tarafından incelenmesi veya harici bir arabulucuya sevk edilmesi dahil olmak üzere, eskalasyon prosedürlerinin uygulanması.

İLGİLİ MAKAMLARLA KOORDİNASYON

TİG ekibi, arazi ile ilgili şikayetlerin ele alınmasında uyum sağlamak için İl ve İlçe Valilikleri, Ormanlık Müdürlükleri ve Tapu Sicil Daireleri ile irtibat kuracaktır. Gelecekte kamulaştırma olması durumunda, Proje güncellenen son tarih ve hakları açıkça açıklayacak ve yeni şikayetler aynı GM sistemi aracılığıyla yönetilecektir.

SÜREKLİ PAYDAŞ KATILIMI

Proje, GKGKP'nin uygulanması boyunca etkilenen hanelerle sürekli etkileşimde bulunmayı taahhüt eder. Bu etkileşim şunları içerir:

- Destek sunumunu izlemek için takip ziyaretleri
- Toplumun geri bildirimlerine dayalı GKGKP önlemlerinde yapılan düzenlemeler
- Köy düzeyinde GKGKP'nin ilerleyişine ilişkin şeffaf raporlama

Tüm topluluk katılım faaliyetleri, sorulan sorular ve alınan düzeltici önlemler belgelenecek ve IFC ve diğer paydaşlara sunulan üç aylık GKGKP uygulama raporlarına dahil edilecektir.

GKGKP UYGULAMASINDA PAYDAŞLARIN KATILIMI

Etkili paydaş katılımı, GKGKP'nin başarısı için çok önemlidir. Uygulama süresince, Proje tüm PEK'lerle, özellikle de arazi edinimi veya kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları etkilenenlerle şeffaf, kapsayıcı ve sürekli bir katılım sağlamayı taahhüt etmektedir. GKGKP için katılım stratejisi, PEK'lerin hakları, yetkileri, sorumlulukları ve mevcut destek mekanizmaları hakkında iyi bilgilendirilmesini sağlar. Ayrıca, şikayet sürecini kullanarak endişelerini veya şikayetlerini nasıl dile getireceklerini bilmelerini sağlar.

11.3.1.1 GKGKP HAKKINDA BİLGİ AÇIKLAMASI

GKGKP kesinleştikten sonra, GKGKP tüm etkilenen topluluklarla kullanıcı dostu formatlarda paylaşılacaktır. Bilgilendirme yöntemleri şunları içerecektir:

- Etkilenen her yerleşim yerindeki hanelere basılı **broşürler veya bilgi kitapçıkları** dağıtılması. Bu broşürler, GKGKP hükümlerini ve iletişim bilgilerini kısaca açıklayacaktır. Önemli noktaları özetleyen posterler de köylerin göze çarpan yerlerine asılabilir.
- Etkilenen her mahallede (Turgut, Çakmak, Kavakçalı, Yaraş vb.) **topluluk toplantıları**. Bu köy toplantılarında, Projenin TİG'leri (ve diğer sosyal ekip üyeleri) GKGKP özetini sözlü olarak sunacak, karmaşık kavramları açıklamak için görsel yardımcılar veya sunumlar kullanacak ve PEK'lerin sorularını yanıtlayacaktır. Herkese ulaşmak için gerektiğinde birden fazla toplantı düzenlenecek, gerekirse küçük köyler için ayrı oturumlar da düzenlenecektir.
- **Savunmasız gruplar için özel bilgilendirme toplantıları**: Bazı bireylerin (örneğin okuma yazma bilmeyen yaşlılar, halka açık toplantılara kolayca katılamayan kadınlar, engelliler) büyük toplantılarda mesajın tamamını alamayabileceğini dikkate alarak, Proje özel oturumlar düzenleyecektir. Örneğin, kadın personel tarafından kolaylaştırılan kadınlara odaklı bir toplantı veya GKGKP'yi bire bir açıklamak için engelli kişilere ev ziyaretleri.
- Daha geniş erişilebilirlik için Türk GKGKP belgesinin **Proje web sitesine** yüklenmesi. Bu, internet erişimi olan tüm paydaşların planı inceleyebilmesini sağlar.
- **Yerel muhtarlık ofislerinde ve toplum merkezlerinde** (köy kahvesi veya tarım kooperatifi gibi) basılı **bilgi formları** bulundurulması. Böylelikle, toplum üyeleri istedikleri zaman GKGKP bilgilerine başvurabilirler. Muhtarlar (köy başkanları) da bilgilerin yayılmasına yardımcı olabilmeleri için ek kopya alacak ve bilgilendirilecektir.

PEK'lerle paylaşılan bilgilerde şunlar açıkça açıklanacaktır: GKGKP'nin kapsadığı etki türleri (hangi kayıplar uygun), genel GKGKP süreci ve mevcut çeşitli programlar, ayrıntılı uygunluk kriterleri ve haklar (kimler hangi tazminat veya desteği alır), son başvuru tarihi ve önemi, yardım başvuru prosedürleri (PEK'lerin destek veya tazminat talebinde bulunmak için nasıl, ne

zaman ve nereye başvurmaları gerektiği), şikayet mekanizması (şikayette bulunma veya soru sorma, irtibat kişileri dahil) ve GKGKP'nin uygulanmasına ilişkin Proje zaman çizelgesi (insanların belirli faaliyetlerin ne zaman gerçekleşeceğini bilmeleri için). Tüm bu noktalar iletilerek, PEK'ler projenin ne yapacağını ve hak ettikleri faydalarından yararlanmak için ne yapmaları gerektiğini iyi bir şekilde anlayacaklardır.

11.3.1.2 PAYDAŞ DANIŞMA FAALİYETLERİ

Tek yönlü bilgi paylaşımına ek olarak, GKGKP uygulaması, PEK'lerle sürekli danışma sürecini de içerecektir:

- **Onay Sonrası Topluluk Danışma Toplantıları:** GKGKP onaylandıktan kısa bir süre sonra, Proje etkilenen her yerleşim yerinde topluluk danışma toplantıları düzenleyecektir. Bu toplantılarda ekip, sadece bilgi sunmakla kalmayacak, aynı zamanda PEK'lerin geri bildirimlerini de aktif olarak isteyecektir. Topluluk üyeleri, GKGKP ile ilgili endişelerini dile getirebilir, iyileştirmeler önerebilir veya açıklamalar isteyebilir. Tüm sorular mümkünse yerinde yanıtlanacak veya takip edilmek üzere not alınacaktır. Sosyal İşler Müdürü'nün desteğiyle TİG'ler, formatın açık ve katılımcı olmasını sağlayacaktır. Bu danışmalar belgelenecektir (katılım, gündeme getirilen konular, verilen yanıtlar).
- **GLAC Açıklama Toplantıları:** YYEP/GKGKP tanımlaması ve haklar kesinleştikten sonra, Proje etkilenen topluluklarda Şikayet, Geçim Kaynağı ve Tazminat (GLAC) açıklama toplantıları düzenleyecektir. Bu toplantılarda PEK hakları, tazminat düzenlemeleri ve şikayet prosedürleri açık ve anlaşılır bir şekilde sunulacaktır. GKGKP özetleri GLAC belgelerine eklenecek ve daha sonra PEK'lere açıklanacaktır.
- Projenin **Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'ler)**, GKGKP'nin süresi boyunca topluluklarda sürekli olarak bulunacaklardır. Köyleri düzenli olarak ziyaret edecek, belirlenen zamanlarda soruları yanıtlamak için hazır bulunacak ve proje ilerledikçe güncel bilgiler sağlayacaklardır. Bu sürekli katılım, mesleki eğitim gibi programların uygulanması veya insanları kendilerini etkileyebilecek inşaat programları hakkında bilgilendirmek için özellikle önemlidir.
- **Savunmasız PEK'lere Ulaşma:** Belirtildiği gibi, savunmasız bireylerin danışılmasını sağlamak için ayrı veya ek danışmalar yapılacaktır. Örneğin, TİG'ler özellikle savunmasız haneleri kapı kapı dolaşarak GKGKP'yi açıklayabilir veya durumlarını kontrol edebilir. Belirli bir köydeki kadınlar veya ortakçılar gibi gruplarla, farklı endişeleri varsa küçük odak grup tartışmaları yapılabilir. Proje bu tartışmaları belgeleyecek ve uygulamayı ayarlarken bu girdileri dikkate alacaktır.

Uygulama sırasında GKGKP'de önemli değişiklikler olursa (örneğin, haklar çerçevesi genişletilirse veya tasarım değişiklikleri nedeniyle yeni alanlar etkilenirse), Proje bu değişiklikleri yeniden açıklayacak ve yeniden danışacaktır. Yeni PEK'ler (varsa) hakları konusunda bilgilendirilecek ve mevcut PEK'lere kendilerini ilgilendiren güncellemeler bildirilecektir. Bu uyarlanabilir danışma, proje kapsamı değişse bile şeffaflığı sağlar.

11.3.1.3 AÇIKLAMA VE YAYIN

Şikayetlerin nasıl iletileceğine ilişkin bilgiler (iletişim kişileri, telefon numaraları, e-posta, fiziksel ofisler) her köyde ilan edilecek ve GKGKP açıklama toplantılarında açıklanacaktır. GKGKP broşürleri de şikayet mekanizması ile ilgili bir bölüm içerecektir. Önemli olarak, Projenin TİG'leri, özellikle okuma yazma bilmeyen veya sorunu ifade etmek için yardıma ihtiyaç duyanlar olmak

üzere, PEK'lerin şikayetlerini yazma ve sunma konusunda aktif olarak yardımcı olacaktır. Bu pratik yardım, herkesin GM'ye kolayca erişebilmesini sağlar.

Ek olarak, TİG ekibi, belirli şikayetlerin çözülmesi için ilgili devlet yetkilileriyle koordinasyon sağlayacaktır. Örneğin, bir şikayet devletin tazminat tutarının çok düşük olmasıyla ilgiliyse, TİG veya Sosyal İşler Müdürü, uygun olduğu durumlarda bilgi almak veya PEK adına savunuculuk yapmak için İlçe Valiliği veya Tapu Sicil Dairesi ile irtibat kuracaktır. Proje, bazı arazi edinimi sorunlarının Proje ve devlet yetkilileri arasında işbirliği gerektirebileceğini kabul etmektedir, bu nedenle işbirliğine dayalı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Mevcut olanların ötesinde gelecekte kamulaştırma veya arazi edinimi gerçekleşirse, Proje bunlar için yeni bir son tarih açıklayacak ve bu PEK'leri aynı GM sistemine entegre edecektir. Gelecekteki arazi edinimlerinden kaynaklanan yeni şikayetler de aynı titizlik ve süreçle ele alınacaktır.

11.3.1.4 SÜREKLİ PAYDAŞ KATILIMI

Katılım, tazminat ödendikten sonra sona ermez. Proje, GKGKP'nin uygulanması boyunca PEK'lerle sürekli katılımı taahhüt eder. Buna şunlar dahildir:

- **Takip ziyaretleri:** Destek sağlandıktan sonra (eğitim veya tazminat ödemesi gibi), GKGKP ekibi PEK'leri ziyaret ederek durumlarını kontrol edecektir. Örneğin, geçim desteği önlemlerinin (verilen arı kovanları veya hayvan yemi gibi) amaçlanan faydayı sağladığını veya bir hanenin gelir kaynağını yeniden kurmayı başardığını doğrulamak olabilir. Bu takip ziyaretleri, herhangi bir PEK'in zorluk yaşadığını ve ek yardıma ihtiyaç duyabileceğini belirlemeye yardımcı olur.
- **Geri bildirimlere dayalı ayarlamalar:** Proje, GKGKP'yi yaşayan bir program olarak ele alacaktır – PEK'ler toplu olarak bir şeyin işe yaramadığını dile getirirse (örneğin, sağlanan yem çeşitleri hayvanlarının tercih etmediği veya eğitimlerin zamanlaması tarım sezonuyla çakışıyor), Proje yaklaşımı buna göre ayarlayacaktır. Bu uyarlanabilir yönetim, GKGKP'nin etkili ve kültürel olarak uygun olmasını sağlar.
- **Şeffaf raporlama:** Proje, toplulukları GKGKP'nin ilerleyişi hakkında bilgilendirecektir. Bu, köy bültenleri veya toplantılar yoluyla, kaç kişinin tazminat aldığı, kaç kişinin eğitime katıldığı, önümüzdeki dönemde hangi faaliyetlerin planlandığı vb. bilgilerin paylaşılmasıyla yapılabilir. Bu tür bir şeffaflık, güven oluşturur ve topluluk üyelerinin taahhütlerin genel olarak nasıl yerine getirildiğini görmelerini sağlar.

11.3.1.5 RAPORLAMA VE BELGELEME

Tüm topluluk katılım faaliyetleri belgelenecektir. Projenin sosyal ekibi, toplantı tarihlerini, katılımcı listesini, tartışılan konuları ve dile getirilen şikayetleri veya talepleri kaydedecektir. Aynı şekilde, sonuç olarak alınan düzeltici önlemler (örneğin, topluluk şikayetleri üzerine tozu azaltmak için ekstra bir su tankeri eklenmesi) de kaydedilecektir. Bu belgeler, projenin IFC/EBRD gibi kredi verenlere sunacağı ve ilgili paydaşlarla paylaşacağı üç aylık GKGKP uygulama raporlarında derlenecektir. Bu raporlar, dış paydaşların projenin vaatlerini yerine getirip getirmediğini ve sorunlara zamanında yanıt verip vermediğini izlemesine olanak tanır.

11.3.1.6 KURUMSAL KOORDİNASYON

Geçim kaynaklarının başarılı bir şekilde geri kazanılması, çeşitli kurumlarla işbirliğine de bağlıdır. Proje, aşağıdaki kurumlarla ortaklaşa çalışacaktır:

- **Kamu kurumları** – örneğin, **TEİAŞ (TürkTürkiye Elektrik İletim İşletmesi)A.Ş.)** şebeke bağlantısı ve ilgili altyapının koordinasyonu için, kamulaştırma işlemlerini yürüten **DSİ (Devlet Su İşleri)**, tapu işleri için **Tapu Sicil Müdürlüğü**, tarımsal destek ve eğitim için **İl Tarım Müdürlüğü** ve savunmasız ailelere yardımın koordinasyonu için **Sosyal Hizmetler kurumları.kurumu**. Bu kurumların uzmanlık ve programlarından yararlanılması, GKGKP önlemlerini güçlendirebilir (örneğin, devlet tarım uzmanlarını eğitimlere davet etmek veya savunmasız PEK'leri devlet yardım programlarına kaydetmek).
- **Yerel kuruluşlar** – örneğin, etkilenen her yerleşim yerinin **muhtarları**, bunlar önemli irtibat kişileri olup bilgilerin doğrulanmasına ve toplantılar için insanların harekete geçirilmesine yardımcı olabilirler; **Ziraat Odası** ve belirli önlemlerin uygulanmasını destekleyebilecek yerel **kooperatifler** (çiftçileri eğitim için organize etmek veya materyalleri dağıtmak gibi). Bu yerel kuruluşlar, toplumun desteğini ve kültürel açıdan uygun destek sağlanmasını garanti eder.
- **Proje içi ekipler** – öncelikle **TİG ekibi** ve belirtilen yüklenicilerin İSG-Ç personeli, ancak aynı zamanda inşaat ekipleri de, herkesin aynı yönde çaba göstermesini sağlamak için.

Proje, bu paydaşlarla düzenli iletişim kuracaktır. Örneğin, etkilenen köylerin muhtarlarıyla aylık olarak bir koordinasyon toplantısı düzenlenerek GKGKP'nin ilerlemesi ve toplulukla ilgili sorunlar tartışılabilir. Özetle, geçim kaynaklarının geri kazanılmasına yönelik müdahalelerin etkinliğini en üst düzeye çıkarmak için çok paydaşlı bir yaklaşım kullanılmaktadır.

Paydaşları aktif olarak sürece dahil ederek, açık iletişimi sürdürerek ve geri bildirim ve telafi mekanizmaları sağlayarak, Proje, GKGKP'nin sorunsuz bir şekilde uygulanması ve nihayetinde etkilenenlerin geçim kaynaklarının geri kazanılması için çok önemli olan güven ve işbirliği ortamını teşvik edecektir.

12. GKGKP BÜTÇESİ

Proje için GKGKP'nin başarılı bir şekilde uygulanması, iyi tanımlanmış ve yeterli kaynaklara sahip bir bütçe gerektirecektir. Bütçe, Mart 2025'te yürütülen ayrıntılı saha çalışmaları ve istişarelerle belirlenen kapsamı, coğrafi dağılımı ve geçim kaynakları tipolojilerini yansıtacaktır. Bütçe, hem sabit tazminat yükümlülüklerini hem de mevsimsel ve gayri resmi geçim kaynakları uygulamalarına uyarlanmış esnek destek mekanizmalarını kapsayacaktır.

12.1 TEMEL BÜTÇE BİLEŞENLERİ

Temel bütçe bileşenleri şunlardır:

- Özel Arazi Kaybı için Nakit Tazminat
- Etkilenen 8 özel mülkiyetli parsel için tazminat.
 - Bağımsız değerlendirme temelinde tam yenileme değeri.
 - DSİ ile koordineli olarak resmi kanallar aracılığıyla ödenmiştir.
- Üretken Ağaçlar ve Mahsuller için Tazminat
 - Zeytin ağaçları ve ekili mahsullerin değerlemesi.
 - Toz, erişim veya fiziksel bozulma nedeniyle oluşan kayıplar dahil.
 - Tarım ve Orman Bakanlığı (MoAF) tarafından onaylanan formüllere dayalıdır.
- Kayıt Dışı Varlık Tazminatı
 - Çitler, sulama sistemleri, arı kovanları gibi gayri resmi yapılar.
 - GPS etiketli fotoğraflar, saha doğrulaması ve topluluk beyanları yoluyla doğrulama gerektirir.
- Gayri resmi kullanıcı tazminatı ve TLS
 - Hazine veya orman arazilerinin gayri resmi kullanıcılarına geçici geçim desteği sağlanması.
 - Küçükbaş hayvan otlatma ve kovan taşıma yardımı dahildir.
- Yem ve Hayvan Besleme Desteği
 - Turgut ve Çakmak'taki küçükbaş hayvanlar için mevsimlik aynı yardım (saman, konsantre yem).
 - Çobanlar için ulaşım desteği.
 - Alternatif otlatma düzenlemeleri için acil durum bütçesi.
- İnşaatla İlgili Hasar Onarımı ve Tazminatı
 - Mahsul hasarı, varlık kırılması ve toprak bozulması dahil.
 - Denetim ve hasar doğrulaması altında yüklenici tarafından finanse edilir.
- Toz kontrolü (yol sulama), çitler ve işaret levhaları için önleyici maliyetler.
- Arıcı Destek Önlemleri
 - Kovanların taşınması, yeni yer belirlenmesi.
 - Kovan sağlığı ve çeşitlendirme eğitimi.
 - İnşaat sırasında yaşanan aksaklıklar için tazminat.
- Eğitim ve Kapasite Geliştirme

- Gençler ve savunmasız gruplar için tarımsal danışmanlık hizmetleri.
- Konular arasında zeytin budama, hayvancılık besleme, arıcılık ve pazarlama yer almaktadır.
- İl Tarım Müdürlüğü ve kooperatiflerle işbirliği içinde sunulmaktadır.
- Savunmasızlık Yardım Paketi
 - Öncelikli işleme ve özel ayarlanmış aynı destek (yakacak odun, kümes hayvanları kiti).
 - Kadınların başı olduğu ve yaşlıların bulunduğu haneler için ekstra TLS.
- Şikayet Mekanizmasının İşlevselleştirilmesi
 - Şikayetlerin alınması, doğrulanması, çözülmesi ve raporlanması için özel kaynaklar.
 - Veri yönetimi ve iletişim maliyetleri dahildir.
- İzleme ve Uyarlanabilir Uygulama
 - Otlatma erişimi, mahsul verimi ve mevsimsel modellerin sürekli izlenmesi.
 - Gerektiğinde paydaşlarla yeniden istişare ve GKGKP güncellemeleri.

12.2 BÜTÇE TAHSİSİ VE YÖNETİMİ

Proje Sponsoru, genel ÇSYS bütçesi içinde GKGKP kaynaklarının yeterli şekilde tahsis edilmesini sağlayacaktır. Üst yönetimin gözetiminde Sosyal İşler Müdürü tarafından yönetilecek özel bir GKGKP Uygulama Bütçe Kalemi oluşturulacaktır. Öngörülemeyen geçim kaynakları kesintileri için acil durum rezervleri dahil edilecektir. GKGKP ilerleme raporlarında düzenli bütçe güncellemeleri sağlanacaktır.

Bu kapsamlı bütçe yapısı, gayri resmi ve savunmasız kullanıcılar da dahil olmak üzere tüm Proje Etkilenen Kişilerin (PEK'ler) geçim kaynaklarını geri kazanmaları için zamanında, adil ve anlamlı destek almalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır.

TAHMİNİ BÜTÇE

GKGKP bütçesi, tanımlanmış her hak kategorisinde yer alan uygun PEK'lerin sayısı ve kayıpları veya destekleri için standart birim maliyetler temel alınarak hesaplanmıştır. Her bütçe kalemi, hak matrisinde belirlenen belirli bir etki kategorisine karşılık gelir – örneğin, önemli miktarda arazi kaybına uğrayan haneler (örneğin, üretken arazilerinin $\geq 20\%$ 'si) geçici geçim desteği alır, üretken ağaçlarını (zeytinlikler gibi) kaybeden PEK'ler ağaç başına tazminat alır ve kayıtlı olmayan varlıkları veya gayri resmi arazi kullanımı olanlara kayıpları için toplu ödeme yapılır. Bu birim tazminat oranları (örneğin, arazi metrekaresi başına, meyve ağacı başına, etkilenen varlık başına TRY) mevcut piyasa değerlerinden ve Türk değerlendirme kılavuzlarından elde edilir. Her kategori için tahmini birim miktarı (örneğin, satın alınacak toplam arazi alanı, etkilenen ağaç sayısı veya uygun hane sayısı) Proje için yapılan varlık envanteri ve PEK sayımına dayanır. Her bir kalem, Proje'nin uygulama düzenlemeleri ve sözleşme taahhütlerine uygun olarak, teslimattan sorumlu tarafı da belirtir – temel arazi edinimi tazminatı ve geçim kaynaklarının geri kazanımı önlemleri için Proje Sponsoru ve inşaat aşamasındaki etkilerle ilgili yükümlülükler için (örneğin, kayıtlı olmayan varlıklar veya çalışmalar sırasında meydana gelen hasarlar için tazminat) Yüklenici. Tablo 12-1, tahmini GKGKP bütçesini göstermektedir.

Özel arazi edinimi için tazminat, sekiz parselin toplam alanının 41.599 metrekaresi olduğu ve kamulaştırılan toplam arazi alanının 6.842 metrekaresi olduğu dikkate alınarak aşağıdaki şekilde

hesaplanmıştır. Metrekare başına birim fiyat 1.430 TL olarak belirlenmiş ve ödenmiştir. Bu rakamlara dayanarak, kamulaştırılan arazilerin verimsiz hale gelen, suyu veya erişimi kesilen, zarar gören veya ekim için uygun olmayacak kadar küçülen kalan alanları tazmin etmek için bu bütçe belirlenmiştir. Ayrıca, bu nedenlerle kullanılamayan araziler kullanılamaz hale gelmiş ve ek kamulaştırma talepleri istenmiştir.

Kamulaştırmadan etkilenen toplam arazinin yarısı, yani 22.000 metrekare, bu bütçenin hesaplanmasında kullanılmayan arazi büyüklüğü olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda bütçelenebilecek maksimum metrekare büyüklüğü, toplam arazi alanının yarısı olarak belirlenmiştir (KMZ ve haritalara göre). Bu bütçe maksimum tutardır. Kasım ayı saha çalışmasından sonra, nihai saha çalışması ve mevcut Proje verileri doğrultusunda güncellenecektir. Bu bağlamda, özel arazi edinimi tazminat bütçe kalemi 31.460.000 olarak tahmin edilebilir. Bütçenin, EİH ve erişim yolunu kapsayan daha fazla sosyoekonomik araştırmanın ardından güncelleneceği unutulmamalıdır.

TABLO 12-1 GKGKP BÜTÇE TAHMİNİ

Bütçe Kalemi	Birim Maliyet (TRY)	Tahmini Miktar	Alt Toplam (TRY)
Özel Arazi Edinimi Tazminatı	1.430 TRY/m ²	8 parsel (toplam ≈22.000 m ²)	31.460
Ağaçlar ve Mahsuller (ör. zeytin) için Tazminat	1.500 TRY/ağaç	~1.200 ağaç	1.800
Kayıtlı Olmayan Varlıklar için Tazminat	Toplu ödeme (≈10.000 TRY/varlık)	~150 varlık	1.500
Gayri resmi kullanıcılar ve savunmasız haneler için Geçici Geçim Desteği (TLS)	10.000 TRY/hane	~80 hane	800
Otlatma kaybı için yem desteği (hayvan yemi)	2.500 TRY/ton	~100 ton	250.000
Arı kovanı taşıma desteği	Kovan taşıma başına 1.000 TRY	~1.000 kovan	1.000
Tarım ve Geçim Kaynakları Eğitimleri	15.000 TRY/oturum	20 oturum	300
Ek Kırılabilirlik Yardımı (aynı veya mali yardım)	7.000 TRY/hane	60 hane	420
İnşaat Hasar Tazminat Fonu	Toplu ödeme (acil durum)	<i>Acil durum rezervi</i>	1.200.000
Şikayet Mekanizması İşletme Maliyetleri	10.000 TRY/ay	24 ay	240.000
İzleme ve Değerlendirme (İ&D)	25.000 TRY/çeyrek	8 çeyrek	200.000
Toplam Tahmini Bütçe	–	–	39.170.000

Not: Yukarıdaki değerler, 2025 yılının ikinci çeyreği itibarıyla piyasa oranlarına dayanan ön tahminlerdir. Bu rakamlar, nihai bütçe tahsisi öncesinde doğruluk ve yeterliliğin sağlanması için ayrıntılı varlık doğrulaması ve etkilenen paydaşlarla devam eden istişareler sonrasında gerektiği şekilde revize edilecektir.

13. İZLEME VE DEĞERLENDİRME

GKGKP uygulamasının izleme ve değerlendirilmesi (İ&D), Proje için ÇSYS'nin temel bir parçasını oluşturacaktır. Bu, projenin yeniden yerleştirme ve geçim kaynaklarının geri kazanımı yükümlülüklerinin şeffaf, etkili ve IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu bir şekilde yerine getirilmesini sağlayacaktır.

13.1 İZLEME VE DEĞERLENDİRMENİN AMAÇLARI

GKGKP için izleme ve değerlendirmenin temel hedefleri şunlardır:

- GKGKP uygulama faaliyetlerinin ilerlemesini takip etmek
- Uygulamadaki zorlukları belirlemek ve düzeltici önlemler önermek
- GKGKP sonuçlarının belirtilen hedeflerle uyumlu olmasını sağlamak
- Geçim kaynaklarının ne ölçüde geri kazanıldığı veya iyileştirildiğini ölçmek
- Katılımcı geri bildirimlere dayalı uyarlanabilir yönetimi kolaylaştırmak

13.2 İZLEME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ

İzleme ve değerlendirme faaliyetleri, GKGKP'nin etkili bir şekilde uygulanmasını ve PEK'ler için amaçlanan sonuçları sağlamasını amaçlamaktadır. Bu faaliyetler, yalnızca performansı ölçmekle kalmayıp, uyarlanabilir yönetim ve kapsayıcı paydaş katılımı için sürekli bir geri bildirim döngüsü sağlamak üzere tasarlanmıştır.

Nitel ve nicel yöntemlerin bir kombinasyonu uygulanacaktır:

- **Kamulaştırma Verilerinin Masa Başında İncelenmesi:** Kamulaştırmadan sorumlu devlet kurumunun (ör. DSİ) kayıtlarının analizini içerir ve parsel ve yerleşim yerlerine göre durumu, etkilenen yapıların sayısını, devam eden davaları, değerlendirme anlaşmazlıklarını ve güncellenmiş kamulaştırma planlarını kapsar.
- **Nicel Hanehalkı ve Muhtar Anketleri:** Gelir restorasyonu, varlık kurtarma ve tazminata erişimi değerlendirmek için tasarlanmıştır. Anket araçları, karşılaştırılabilirlik için ÇSED temel araçlarını yansıtacaktır.
- **Niteliksel Odak Grup Tartışmaları ve Görüşmeler:** Özellikle savunmasız gruplar, kadınlar, mevsimlik işçiler, gayri resmi kullanıcılar ve gençlerle, algılanan etkiler, riskler ve destek mekanizmalarına ilişkin memnuniyeti değerlendirmek için.
- **Şikayet Mekanizması İncelemesi:** Sistemik sorunları ve iyileştirilmesi gereken alanları belirlemek için Proje TİG'leri ve İşveren tarafından tutulan geri bildirim ve şikayet veritabanlarının düzenli olarak incelenmesi.
- **Katılımcı İzleme Araçları:** Etkileri ve desteği doğrulamak için fotoğraf kanıtları, katılımcı haritalama ve PEK'lerle gerçek zamanlı görüşmelerin kullanılması.

13.3 İZLEME BİLEŞENLERİ

GKGKP izleme sistemi, birbiriyle ilişkili dört bileşen etrafında yapılandırılmıştır: süreç, çıktı, sonuç ve etki izleme. Her bileşen, uygulama performansının belirli bir boyutunu izler ve projeye ilgili somut, projeye özgü Temel Performans Göstergeleri (KPI) ile bağlantılıdır.

TABLO 13-1 PROJE İZLEME

İzleme Türü	Odak Alanı	Temel İzleme Konuları	Projeye özgü KPI'lar
Süreç İzleme	Uygulamanın programa, prosedürlere ve kalite standartlarına uygunluğunu doğrular. Gecikmeleri veya darboğazları erken tespit etmeyi sağlar.	- Tazminat ve Geçici Geçim Desteği'nin (TLS) zamanında teslimi - Mevsimsel döngülere uygun olarak hayvan yemlerinin zamanında dağıtımı ve arı kovanlarının taşınması - Eğitim ve istihdam kolaylaştırma girişimlerinin başlatılması - Şikayetlerin zamanında ve adil bir şekilde işlenmesi, belgelenmesi ve çözülmesi - Üçüncü taraf paydaşlarla (örn. İŞKUR, İl Tarım Müdürlüğü) koordinasyon	- İnşaat başlamadan önce ödenen nakit tazminat yüzdesi - Etkiden sonraki 1 yıl içinde dağıtılan TLS paketlerinin yüzdesi 30 iş günü içinde çözülen şikayetlerin yüzdesi
Çıktı İzleme	Proje Etkilenen Kişilere (PEK) sağlanan somut sonuçları ve desteğin miktarını izler.	- Her bir GKGKP desteği türünü (tazminat, TLS, eğitim, iş bulma yardımı) alan PEK sayısı - Hayvan yemi paketlerinin miktarı ve arı kovanı taşıma sayısı - Cinsiyete göre ayrıştırılmış, düzenlenen eğitim oturumlarının sayısı (tarım/meslek) - Dağıtılan broşür sayısı ve düzenlenen topluluk toplantıları sayısı - Hayvan besicilerinin %'si yem desteği aldı	- Yem desteği alan hayvancılıkla uğraşanların yüzdesi - Kovanların yer değiştirilmesi yoluyla desteklenen arıcıların yüzdesi - Eğitime katılan kadın/gençlerin sayısı ve yüzdesi - Su havuzu ve su boruları inşaatının tamamlanma yüzdesi (yer değiştiren hayvan barınakları için) - PEK'lerin %'si yatırılan tazminata erişip çekmeyi başardı

İzleme Türü	Odak Alanı	Temel İzleme Konuları	Projeye özgü KPI'lar
Sonuç İzleme	GKGKP'nin PEK'lerin geçim kaynakları üzerindeki kısa ve orta vadeli etkilerini değerlendirir. Restorasyon çabalarının etkinliğine odaklanır.	- Tarım/hayvancılık faaliyetlerinde restorasyon derecesi - Hane halkı gelir yapısındaki değişiklik (örneğin, kayıt dışı iş/göçün azalması) - Gıda güvenliği ve dayanıklılıkta kendi beyanlarına göre kaydedilen iyileşmeler	- Geri kazanılan veya iyileşen gelir bildiren PEK hane halklarının yüzdesi (başlangıç noktasına göre) - Mevsimsel veya yardıma dayalı gelire bağımlı PEK'lerin azalma yüzdesi - Proje öncesi sürü büyüklüğüne geri dönen hayvancılıkla uğraşanların yüzdesi
Etki İzleme	Geçim güvenliği ve kırılganlık üzerindeki uzun vadeli etkileri değerlendirir. Genellikle son yıl denetiminin bir parçasıdır.	- Gelirin sürdürülebilirliği ve başa çıkma kapasitesi - Kadınların ve gençlerin ekonomik toparlanmaya katılımı - Doğal kaynaklara (örneğin otlak alanları) erişimin geri kazanılması/iyileştirilmesi - GKGKP sonuçlarından yararlanıcıların memnuniyeti	- Gelir istikrarında artış bildiren kadınların başı olduğu hanelerin yüzdesi - Önceki otlatma/kaynak alanlarına erişim bildiren PEK'lerin yüzdesi - Yer değiştirmeden sonra en az bir yıl boyunca hayvancılık sağlığı ve verimliliğinin izlenmesi

13.4 İZLEME HANE SAYISI VE SORUMLULUKLAR

Aşağıdaki tablo, her bir izleme bileşeninin ne sıklıkla gerçekleştirileceğini, kaç hanenin kapsanacağını (yaklaşık olarak) ve hangi tarafın sorumlu olduğunu özetlemektedir.

TABLO 13-2 HANELERİN SAYISI VE SORUMLULUKLARININ İZLENMESİ

Faaliyet	Hane Sayısı	Sorumluluk
İlerleme Raporlaması	Üç Aylık	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Müdürü / YYEP Uzmanı
Şikayet Eğilimi İncelemesi	Aylık	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Müdürü
Nihai GKGKP Denetimi	Uygulamanın Sonu	Bağımsız Üçüncü Taraf Değerlendirici
GKGKP'nin Uyarlanabilir İncelemesi	Gerektiğinde	Proje Sponsoru + Üst Yönetim

13.4.1.1 DIŞ DENETİM VE TAMAMLANMA RAPORLAMASI

GKGKP hedeflerinin, özellikle geçim kaynaklarının geri kazanımı ve savunmasız ve gayri resmi kullanıcıların dahil edilmesi konusunda, gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini belirlemek için bağımsız bir Tamamlama Denetimi yapılacaktır. Denetim, tazminat ve destek önlemlerinin zamanında, yeterli ve katılımcı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını değerlendirecektir. Denetim bulgularına göre, proje izlemeye devam edebilir veya kalan riskler varsa ek düzeltici önlemler uygulayabilir.

13.4.1.2 YYEP/GKGKP REVİZYONLARI VE GELECEKTEKİ KAMULAŞTIRMALAR

Yeni güzergâh değişiklikleri, genişletmeler veya gelecekteki arazi edinimleri söz konusu olursa, YYEP/GKGKP buna göre güncellenecektir. Bu güncellemeler, mevcut en son kamulaştırma verilerini kullanacak ve yeni kırılganlık değerlendirmelerini ve paydaşların görüşlerini içerecektir.

Bu İ&D çerçevesi, Projenin tüm GKGKP döngüsü boyunca tüm etkilenen kişilerin geçim kaynaklarını geri kazanmaya ve iyileştirmeye yönelik duyarlı, kapsayıcı ve kararlı olmasını sağlamak için tasarlanmıştır.

ERM, DÜNYA ÇAPINDA AŞAĞIDAKİ ÜLKE VE
BÖLGELERDE 160'TAN FAZLA OFİSE SAHİPTİR

Arjantin	Hollanda
Avustralya	Yeni Zelanda
Belçika	Peru
Brezilya	Polonya
Kanada	Portekiz
Çin	Romanya
Kolombiya	Senegal
Fransa	Singapur
Almanya	Güney Afrika
Gana	Güney Kore
Guyana	İspanya
Hong Kong	İsviçre
Hindistan	Tayvan
Endonezya	Tanzanya
İrlanda	Tayland
İtalya	BAE
Japonya	Birleşik Krallık
Kazakistan	ABD
Kenya	Vietnam
Malezya	
Meksika	
Mozambik	

ERM'nin Frankfurt Ofisi

ERM GmbH Brüsseler Str. 1-3
60327 Frankfurt am Main

www.erm.com